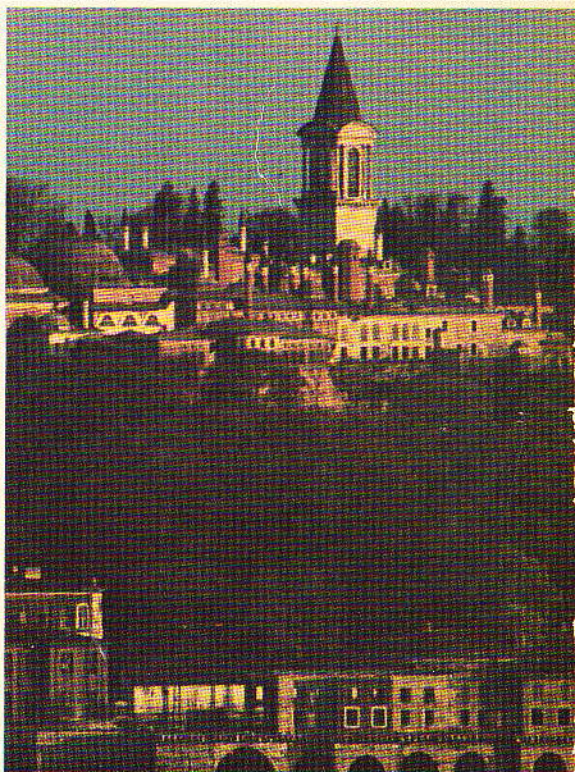
TOPKAPI SARAYI

Yazan Prof. Dr. Semavi Eyice
Fotograflar Ersin Alok

TOPKAPI SARAYI

Yazan
Prof. Dr. Semavi Eyice
Fotograflar
Ersin Alok

EPOCH Yayınları
Postacılar Sokak 14/4
Beyoğlu, İstanbul
Tel: (1) 145 55 52 - (1) 149 13 09

Birinci Baskı
Dizgi ve Baskı : EPOCH Yayınları
Üretim : ALOK PRODUCTIONS
Dizayn : Ersin Alok
Dizayn Organizasyon : Ümit Genel

©Copyright 1985, Ersin Alok
Her türlü yayın hakları saklıdır.

İÇİNDEKİLER

S. 3 Önsöz
S. 5 Topkapı Sarayı
S. 61 Bibliografya
S. 71 Fotoğraflar
S. 72 Topkapı Sarayı Müzesi Planı.

ÖNSÖZ

Bu küçük kitap Topkapı Sarayı adıyla tanınan, Osmanlı Sultanlarının eski sarayının bütünü hakkında bir fikir vermek düşüncesiyle yazılmıştır. Bu yüzden de ne bir turistik rehber, ne bugünkü müze salonlarında teşhir edilen çeşitli eserlerin kataloğu, ne de Osmanlı sarayında cereyan eden tarihi olayların bir tarihçesidir. Çok yıl önce Abdurrahman Şeref Bey (1835-1925) Tarih-i Osmanî Mecmuası'nda yayınlanan on iki makalesinde ilk defa olarak Topkapı Sarayını etraflı bir biçimde anlatmıştı. Ne yazık ki bu değerli araştırma hiçbir vakit kitap haline getirilemeden kalmış ve eski harflerle yazılı olması ondan faydalanmayı kısıtlamıştır. Bu araştırmaya geniş ölçüde dayanmak suretiyle hazırlanan Topkapı Sarayı rehberi ise, çok iyi olmakla beraber ancak 1933 yılında açık olan yerleri anlatmakta ve sonraları açılan,meydana çıkarılan özelliklerin bahsi geçmemektedir. Bu rehberin 1936'da İngilizcesi basılmış, aynı yıl Penzer'in Harem hakkındaki güzel incelemesi yayınlanmıştır. Bundan sonra basılan pek çok sayıdaki kitap ve makale ya Saray'ın bir bölümü veya dairesi, veya daha çok içindeki müze eşyasına dairdir. Halbuki Topkapı Sarayı, saray olarak tanımak isteyenleri cevaplayacak bir yayının yokluğu duyuluyordu. Fanny Davis'in ingilizce kitabı bu boşluğu bir dereceye kadar doldurmakla beraber, aralara sıkıştırılan Osmanlı saray hayatı, olaylar, kişiler hakkındaki uzun bilgiler bu karışık yapılar topluluğunu çabuk ve açık biçimde tanımağı engelliyordu. Reşad Ekrem Koçu'nun Topkapı Sarayı hakkındaki kitabı ise daha çok olaylara yer vermiş ve anlatılan mekânlar sadece çizgi resimlerle tanıtılmıştı. Son yıllarda basılan Sedat Eldem ve Feridun Akozan'ın büyük eseri ise, çok ayrıntılı rölöveleri ve resimleri ile Saray'ın çeşitli dairelerinin mimarilerini tarih içindeki gelişmeleri ile tanıtmakla beraber basit ve sadece meraklı bir okuyucuyu çok aşmaktadır. Biz ilmî iddia taşımayan, inceden inceye teknik konulara girmeyen, fazla ağır olmaktan kaçınan, sadece meraklı bir ziyaretçiye Sarayı kolay okunur özlü, küçük bir kitabın sahifeleri içinde tanıtma yolunu seçtik. Bu kitapçığı hazırlarken gayemiz dörtyüz

yılı aşkın bir süre boyunca büyük bir imparatorluğun beyni olmuş, fakat içi bilinmeyen ve ancak 1924'de müze olarak açılması ile tanınmağa başlayan Topkapı Sarayını çok genel biçimde fakat saray olarak anlatmaktır. Bunu gerçekleştirirken, güzel ve canlı resimlerin yardımına başvurmanın, bazı hallerde eski tablo, fotoğraf ve gravürlerden faydalanmanın da yerinde olacağını düşündük. Sanatçı Ersin Alok'un yardımı bize bu hususda destek oldu. Böylece şimdiye kadar yayınlananlardan biraz daha değişik bir Topkapı Sarayı kitabı meydana geldi. Topkapı sarayını "Saray" olarak tarif ederken, bu çok çapraşık düzenli yapılar topluluğunun bir plânının yardımına ihtiyacımız olacaktı. Biz Topkapı Sarayı rehberinin, 1936'daki ingilizce baskısında yayınlanan plânı tercih ettik. Yük.mim. Mazhar Altan (Güzeltan) tarafından çizilen bu plân tamamen hatasız değilse de, şimdiye kadar yayınlananlara nisbetle en tamam olanıdır.

Resimlerin çekilmesinde kolaylık gösteren, başta müdür Sabahaddin Türkoğlu olmak üzere bütün müze ilgililerine ve Dolap ocağının resmini sağlayan Dr. Hülya Tezcan'a ve ayrıca İstanbul İtalyan Başkonsolosluğu Sarayı'ndaki iki tablonun fotoğrafını çekmemize müsade eden İtalyan Başkonsolosu L. Brofferio'ya ve aslı Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün Berlin'deki merkezinde bulunan Graf von Rechberg'in resim albümünden Saray'ın renkli bir fotoğrafını sağlayan Enstitü'ye teşekkür ederiz.

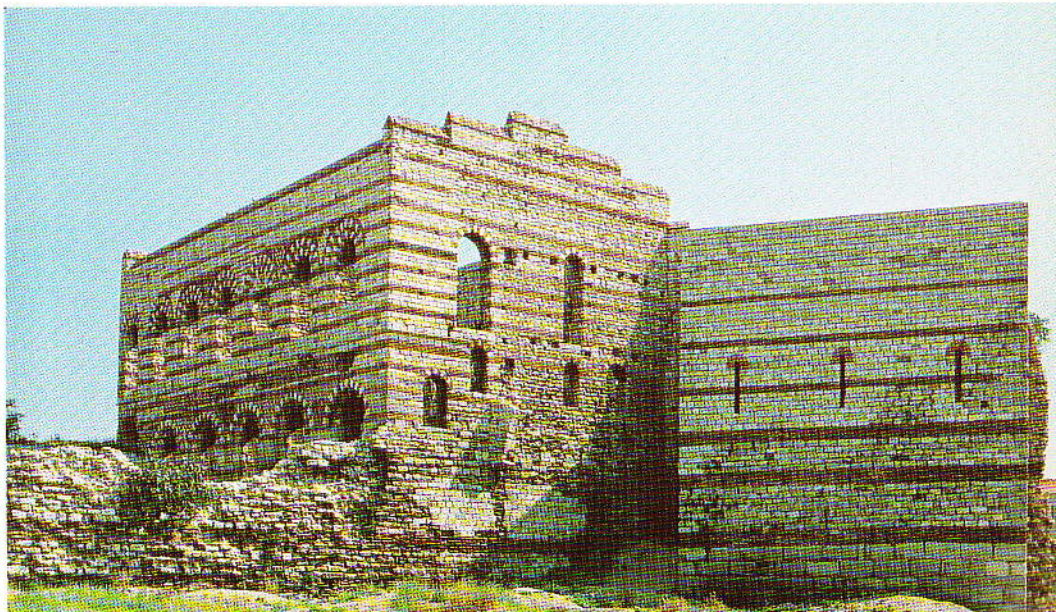
PROF. DR. SEMAVİ EYİCE İstanbul, 1985

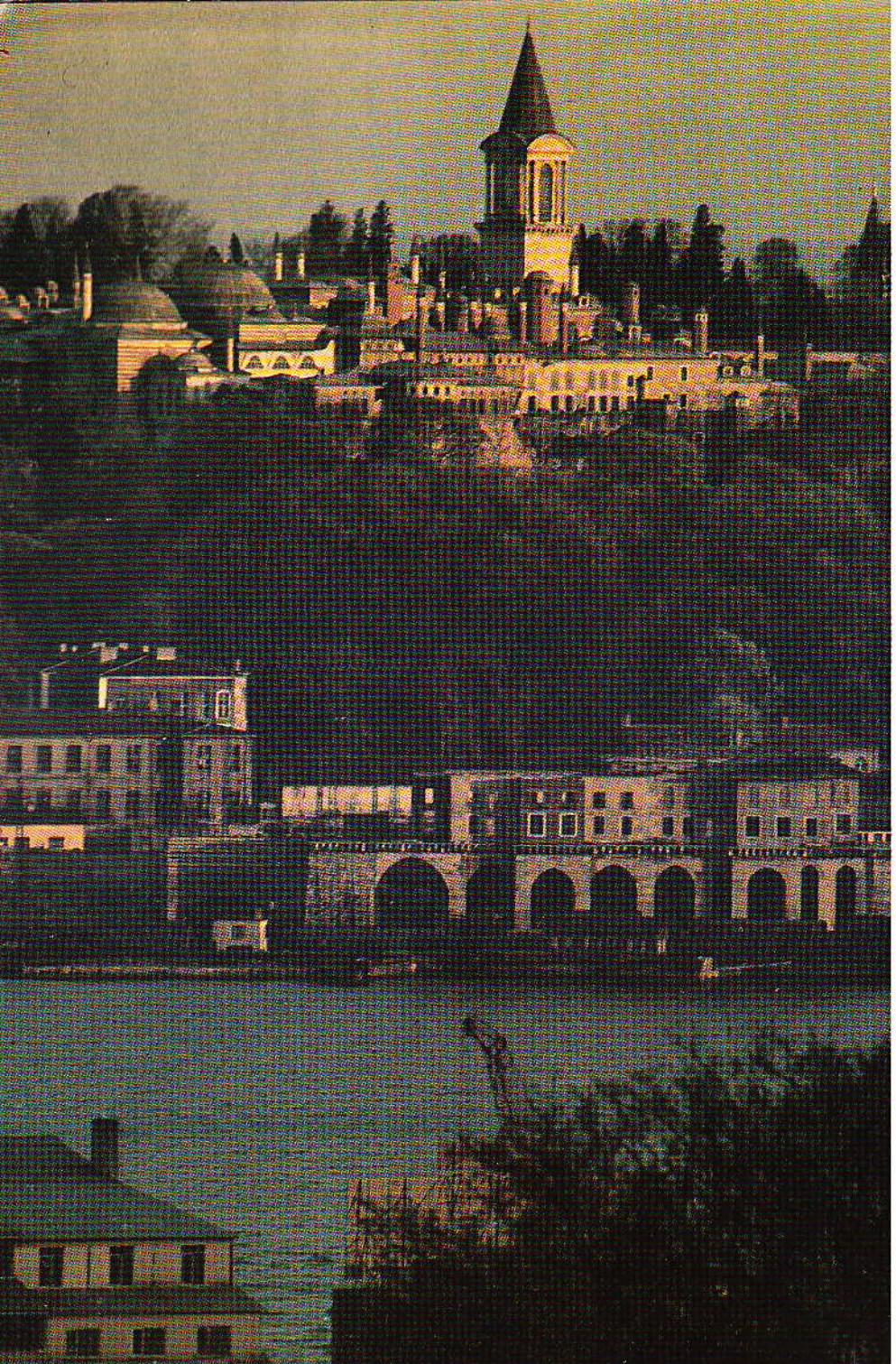
TOPKAPI SARAYI

Prof.Dr.Semavi Eyice

Bizans İmparatorluğu döneminde saray Hippodrom, yani şimdiki Sultanahmet parkı ile Marmara kıyısı arasındaki geniş sahada uzanıyordu. İçinde çeşitli zamanlarda yapılmış irili ufaklı yapılar, salonlar, kilise ve şapeller, bahçe ve avlular bulunan bu çok geniş saray kompleksi bütünüyle kuzey rüzgârına kapalı ve Marmara denizine bakan bir yerde kurulmuştu. "Büyük Saray" denilen, bu adeta şehir içinde küçük bir şehir olan yapılar topluluğu onbirinci yüzyıldan itibaren ihmal edilmeğe başlanmıştı. Bizans İmparatorları sonraları, Edirnekapısı ile Ayvansaray arasında, surların iç tarafında ve surlara bitişik bir yerde eski adı ile Blakhernai mahallesindeki saray kompleksini kurdurarak buraya yerleşmişlerdi. "Büyük Saray" kadar geniş bir alanı kaplamamakla beraber, Blakhernai sarayı da çeşitli pavyonlardan ve bahçelerden meydana gelmişti. Bu kompleksin "Tekfur sarayı" denilen üç katlı bir pavyonu bugün hâlâ durmaktadır. Halic'e hâkim yüksekçe bir yerde yükselen bu yapının bilhassa üçüncü katının şehre, Halice ve surların dışında uzanan araziye geniş görüş sağlayan manzarası vardır. Bizans İmparatorlarının bunların dışında gerek Anadolu yakasında gerek Trakya tarafında ve Boğaziçinde zaman zaman kullandıkları küçük yazlıkları ve av sarayları vardı.

İstanbul 1453'de Türkler tarafından feth olunduğunda Bizans İmparatorlarının sarayları harabe halinde bulunuyordu. "Büyük Saray"ın binaları uzun yıllardır kullanılmadığından yıkılmış, hatta bir çoğunun malzemeleri sökülerek başka binaların yapımında kullanılmıştı. Fatih Sultan II.Mehmed, artık Osmanlı Devletinin başkendi olan İstanbul'da Türk ihtiyaç ve zevkine uygun bir saray yapımı için önce Bayazıd semtini seçmişti. Burada etrafı duvarla çevrili bir alanda kurulan bu kompleks, Eski Saray, "Saray-ı Atik" adıyla tarihlerimize geçmiştir. Padişahlar tarafından pek sevilmeyen Eski Saray, ölmüş veya tahttan indirilmiş Padişahların eşleri ile gözdelerinin, gözden düşmüş veya yaşlanmış cariyelerin barınağı olmuş ve bu yüzden de kasvet verici bir yer olarak tanınmıştır. İlk bölümü Fethin hemen arkasından 1454'de yapımına başlanıp, bir yıl içinde tamamlanan Eski Saray, sonraları daha da büyütülmüştü. Fakat ondokuzuncu yüzyıl içlerinde bu yapılar topluluğu tamamen ortadan kaldırılarak yerine Avrupa mimarisi üslubundaki Seraskerlik binası yapılmıştır. Şimdi burası İstanbul Üniversitesinin merkez binasıdır.

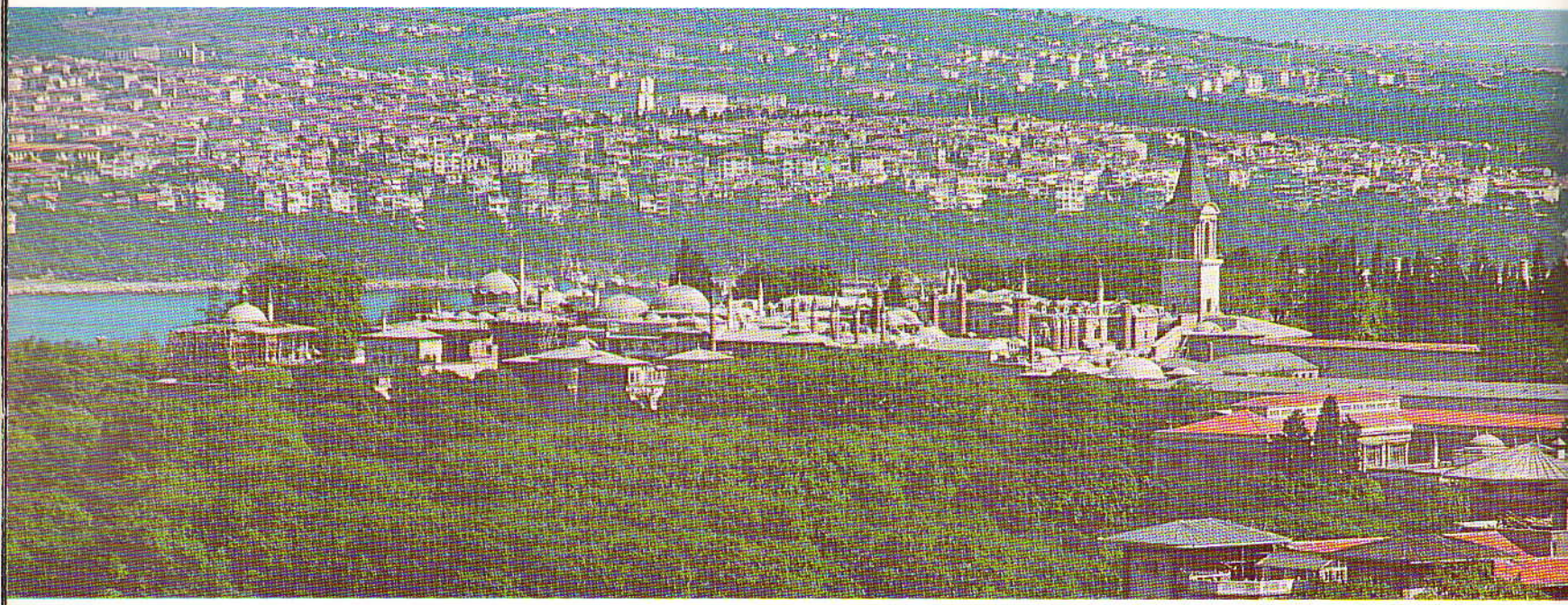
Fatih Bayazıd'daki sarayın yerini beğenmediğinden Padişahların devamlı içinde yaşayacakları ve Devlet idaresi ile törenlerinin sahne olacağı esas sarayı yapmak üzere ise, İstanbul'un en güzel bir kesimi olan Sarayburnu'nu seçmişti. Burası Antik çağda Byzantion'un mabedlerinin bulunduğu Akropolis'i idi. Sonraları Bizans döneminde kiliseler ile XII. yüzyılda bir hastane ve düşkünler evi yapılmıştı. Marmara tarafında da bir saray ile birkaç manastır bulunuyordu. Denize doğru eğimli bu yerde, daha önce kurulan Edirne Sarayının bir benzeri olarak Yeni Saray (=Saray-ı Cedîd)'ın yapımına H.872-873 (=1467-1469) yıllarına doğru başlandı. Halic'in ve Boğaz'ının Marmara ile bağlantısını gören, Galata, Üsküdar, Marmara, Adalara geniş bir manzara olan ve devamlı hava cereyanları alan bu yerde kurulan Yeni Saray, dört yüz yıl boyunca yeni yapıların eklenmesi ile büyütülmüş, geliştirilmiş fakat bu süre içinde pavyonların düzeninde değişiklikler de yapıldığı gibi, birçok güzel ve değerli bölüm de ya yangın yüzünden veya artık zevkler değiştiğinden ortadan kalkmıştır.Buraya Topkapı Sarayı adının yakıştırılması ise çok yenidir. Geçen yüzyılın ortalarından itibaren Boğaziçi kıyılarında Batı mimarisi üslubunda yeni saraylar yapılıp, Padişahlar buralarda yaşamağı tercih etmeğe başlayınca, ve Bayazıd'daki Eski Saray da ortadan kalktığından İstanbul'un ucundaki topluluk, Eski Saray durumuna girmiştir. Bu kompleksin bugün görülenden ayrı olarak, kıyıda yine birçok bina köşk, kasır ve bölümlerden oluşan büyük bir yazlık kısmı da vardı. Bu sahil sarayının, surların kıyıya açılan bir kapısı üstünde olan bir kasrı Topkapısı sarayı olarak adlandırılmıştı. Kapının önünde toplar sıralanmış olduğu için böyle adlandırılan bu kasır ve kıyıdaki bütün saray yapıları 1863'de bir yangında mahv olmuş, bir de buradan demiryolu geçirilince son kalıntılar da silinip kaybolmuştur. Bu sahil sarayından yaşayan tek şey, bir kasrın adı olmuştur ki, o da yukarıdaki komplekse yakıştırıldığından, Osmanlı İmparatorluğunun Saray-ı Cedid'i günümüzde Topkapı Sarayı olarak tanına gelmiştir. Bizim de artık bu ad ile anacağımız bu saray, büyük bir bölümünü, kıyıdaki kesimini kaybetmiş durumda olmasına rağmen yine de büyük ve muhteşem bir

kompleksdir. Geçen yüzyılın ortalarından itibaren artık ihmale uğrayan ve Padişahların sadece bazı törenler için uğradıkları Topkapı sarayında Birinci Dünya Savaşı yıllarına kadar sadece bazı hizmetlilerle, buradan ayrılmak istemeyen az sayıda yaşlı emektarlar yaşıyordu. Topkapı Sarayı kompleksi, 3 Nisan 1924'de resmen müze yapıldığında, ziyarete açılmış oldu.

Fatih, Yeni kurduğu sarayın etrafını çeviren sur duvarının (Sur-ı Sultanî) yapımına 1478 de başlatmışdı.Üç metre kalındığında olan ve Halic ile Marmara kıyılarında eski Bizans surlarına bağlanan bu duvar, kara tarafında burçlar ile güçlendirilmiştir. Birinci avluya geçit veren en önemli kapısı ise Ayasofya yakınındaki Bâb-ı Hümayün'dur. Geçen yüzyılda biraz değişikliğe uğrayan bu girişin üstünde 1867'ye kadar pencereli bir köşk bulunuyordu. O tarihde burası yıktırılmıştır. Kapının mermer alınlığında yazı sanatının gerçek bir şaheseri olan bir âyet işlenmiş, altında da Sur-ı Sultanî'nin yapım tarihini veren bir kitabe yerleştirilmiştir. Kapının avlu tarafındaki kemeri üzerinde Sultan Abdülaziz'in tuğrası ve H.1284 (=1867) tarihi bulunur. Bu abidevi girişin arkasından Alay meydanı denilen birinci avlu uzanır. Sarayın ağaçlıklı geniş bahçesinin bir kısmı olan Birun (Dış saray) denilen bu birinci avluda evvelce güzel bir çeşme ile bir takım kasırlar bulunuyordu. Güney'de, denize bakan tarafda ise hizmetlilere mahsus yapılar vardı. Sol tarafda, surun içinde kalan Hagia Eirene adındaki büyük eski Bizans kilisesi, çeşitli eski silâhların toplandığı İç Cebehane olmuştu. Esas büyük Cebehane ise surun dışında, yanan eski Adliye binası yerinde idi. Eirene kilisesinin bir tarafında, Sadrazamı hicveden bir şiirinden dolayı 1634'de şair Nefî 'nin içinde idam edilmesi gibi trajik bir olaya sahne olan odun ambarı vardı. Diğer yanında ise Darphane yapılmıştı. Bu tesis, günümüze kadar değişikliklere uğrayarak gelmiş ve son yıllarda boşaltılmıştır. Şu sıralarda bölümler halinde onarımına geçilmiştir. Birinci avluda kalabilen en önemli yapı, Türk İstanbul'un ilk ihtişamlı eserlerinden olan Çinili köşk'tür.

Eski kaynaklarda Sırça saray denilen bu bina, eski Türk mimari geleneğine uygun bir biçimde yapılmış bir saraydır. Kitabesinden öğrenildiğine göre 1472'de yapılmıştır. Böylece Sur-ı Sultanî'nin inşasından daha önce var olduğu anlaşılıyor. Yüksek bir bodrum üzerinde yükselen bu köşkün ön cephesinde boydan boya sütunlu bir veranda uzanır. Orta Asyadan beri Türk mimarisinde hâkim olan dört evyanlı, orta sofalı yapı düzeni burada da açıkca bellidir. Giriş cephesinin, Fatih döneminin mozaik çinileri ile

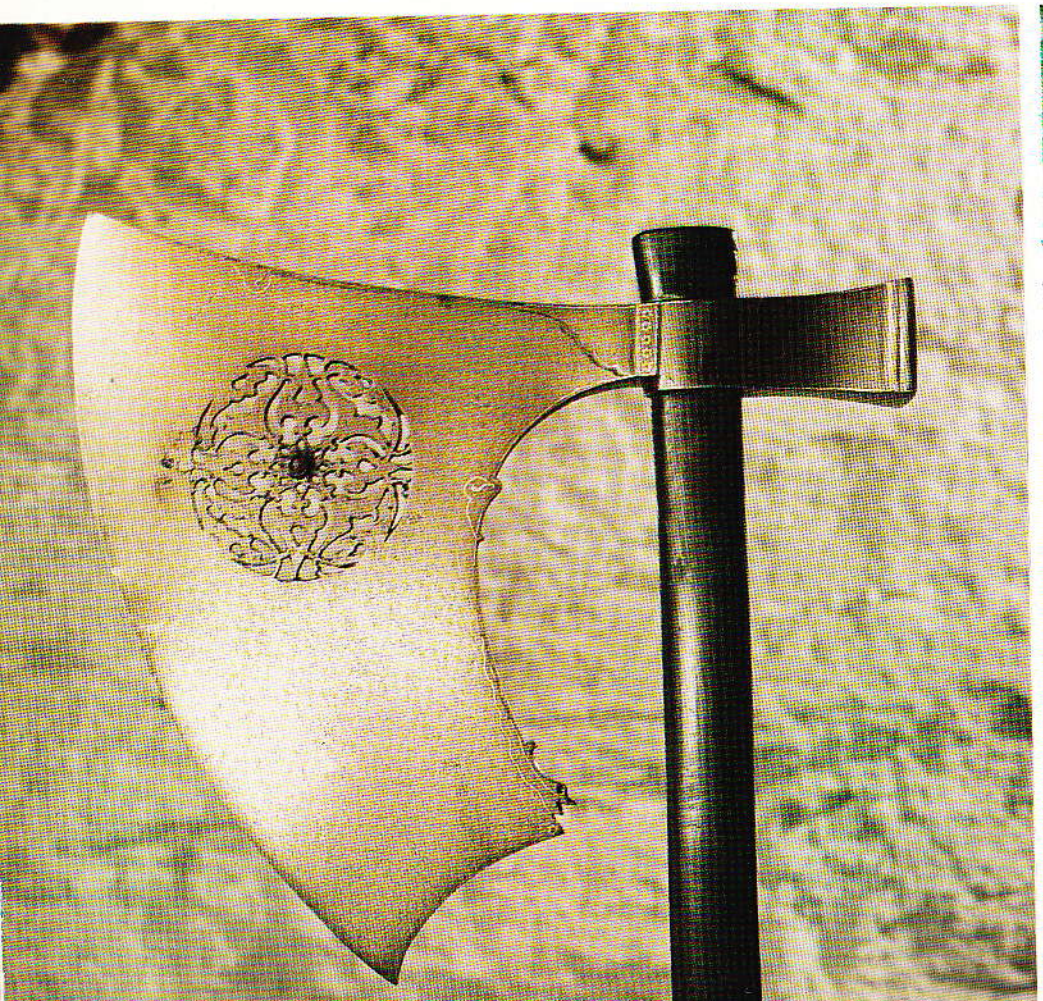
kaplanmış olduğu görülür. İçinde ise duvarlarda yüzleri altın yaldızlı damgalarla bezenmiş mavi çinilerin varlığı farkedilir. Çinili köşk'ün önünde evvelce Cirid meydanı'nın bulunduğu sanılmaktadır. Burada 1891'de Arkeoloji müzesi inşa olunmuştur. Sonraları 1903 ve 1908'de bu yapı iki defa büyütülerek şimdiki görünümünü almıştır.

Sur-ı Sultanî'nin, kara tarafında üzerinde olan günümüze kadar gelebilmiş tek yapı ise Alay köşkü'dür. Evvelce aynı yerde bulunan ve Padişahların geçit törenlerini seyretmesi için yapılan bir köşkün yerinde, Sultan II.Mahmud tarafından H.1235 (=1819/20) de yeni baştan yaptırılmıştır. Yüksek bir alt kat üzerindeki köşkün dış yüzü mermer kaplıdır. Avrupa üslubunda bir mimariye sahip olan bu küçük yapının yuvarlak salonunu dilimli bir kubbe örtmektedir. Alay köşkü'nün tam karşısında Sadrazam'ın XVII. yüzyıldan itibaren makamı olan Paşa kapısı da denilen Babıâli'nin esas girişi bulunmaktadır. Bu iki önemli tarihî yapı arasında bazı idamlar da yerine getirildiğinden Padişahın, köşkün pencerelerinden bu olayları görmesi sağlanmıştı.

Sarayın esas girişi Ortakapı veya Babüsselâm denilen, iki yanında birer kule yükselen görkemli kapısıdır. Bu kapıya gelmeden sağ taraftaki duvardaki küçük zarif çeşme ise Cellâd çeşmesi olarak tanınmaktadır. İdamlardan sonra cellâtların ellerini ve bıçaklarını bu çeşmede yıkadıkları söylenir. Duvarın arka tarafında Türk hidrolik mimarisinin bir örneği olan Dolapocağı bulunmaktadır. Bu, suyolları ile dışarıdan saraya getirilen suyun basınçla dağılmasını sağlayan bir tesis olup, geniş çaplı bir kuyu biçimindedir. İçi muntazam kesme taş kaplı olan 5 m. çapındaki kuyunun derinliği 22 m. olup, içine 91 basamaklı bir merdiven iner. İçindeki su ise daima 8 m. de kalmaktadır. Ortakapı çifte kulesi, ihtişamlı girişi ile gözü dolduran bir mimariye sahiptir. İçinde kapıyı bekleyen muhafızlar (Dergâh-ı Âli kapucuları) için odalar vardı. Ayrıca bu kulelerin mahzenlerine gözden düşen Sadrazam ve Vezirler, haklarında kesin karar alınıncaya kadar tutuklu olarak kapatılırdı. Ortakapının iç tarafında ise XVIII.yüzyılda yapılmış, sütunlara oturan süslü bir saçak vardır. Dış demir kapı kanatlarının H.931 (=1524/25) tarihinde Mehmed Bin Gıyas adlı bir usta tarafından yapıldıkları soldakindeki bir yazıdan öğrenilir.

İkinci avlu geniş bir bahçe görümündedir. Etrafında çeşitli dairelerin önlerindeki sütunlu ve saçaklı galeriler uzanır. Ağaçların gölgelediği bu büyük avluda aslında herhalde eski Türk bahçelerinde olduğu gibi kaba taşlar döşeli yollar olmalıydı. Son yıllarda belki turist gruplarının rahat yürümelerini sağlayan, fakat Türk bahçe mimarisine çok aykırı düşen düz beton yollar yapılmak suretiyle bu avlunun karakteri maalesef bozulmuştur. Bu avlu, Yeniçeriliğin kaldırılmasına kadar üç ayda bir, ulûfe denilen maaşların, gösterişli bir törenle dağıtılmasına sahne olurdu. Devletin zenginlik ve azametini göstermek için, bu törene yabancı elçiler de davet olunurdu. Yeniçeri ocağının 65.ortası 1622 de Padişah II.Osman'ın öldürülmesi olayına katıldıklarından, bu orta kaldırılmıştı. Ulûfe dağıtımında sıra 65.ortaya geldiğinde üç defa adı okunur. Kimse ses vermez. Üçüncü okunuşundan sonra Yeniçeri Başçavuşu, "yoktur" diye ses verince,avludaki bütün yeniçeriler bir ağızdan: "yokolsun" diye haykırırlardı. Herhalde o vakitler bu kadar kalabalığı alacak biçimde düzenlenmişti. Ayrıca tahta çıkış (cülus) törenleri de burada yapılıyordu. Avlunun, Marmara'ya bakan sağ tarafında,

revakların gerisinde üç kapı aşcılar, kiler ve mutfaklar bölümlerine geçit verir. Basit ahşap ev karakterinde olan kiler ve aşcılar daireleri çok harap durumda iken, yakın tarihlerde onarılarak, çeşitli görevlere (arşiv, idare, fotoğrafhane, sedef ve cilt tamir atölyeleri vs.) tahsis edilmiştir. Fakat denizden de bir sıra kubbeleri ve yüksek bacaları görülen esas mutfaklar önemlidir. Mimar Sinan tarafından XVI.yüzyılda H.982 (- 1574) yangınından sonra şimdiki biçimlerini aldıkları bilinen bu mutfaklara, Gotik mimaride olduğu gibi, kaburgalı bir tonozla örtülü olan bir geçidin altından geçilerek girilir. Yapı sanatı bakımından oldukça gösterişli olan bu aşhanelerin herbir gözünde, sarayda yaşayan insanların bir grubuna aş hazırlanıyordu. Ramazan ayının 15.inde, burada hazırlanan baklava tepsileri yine törenle

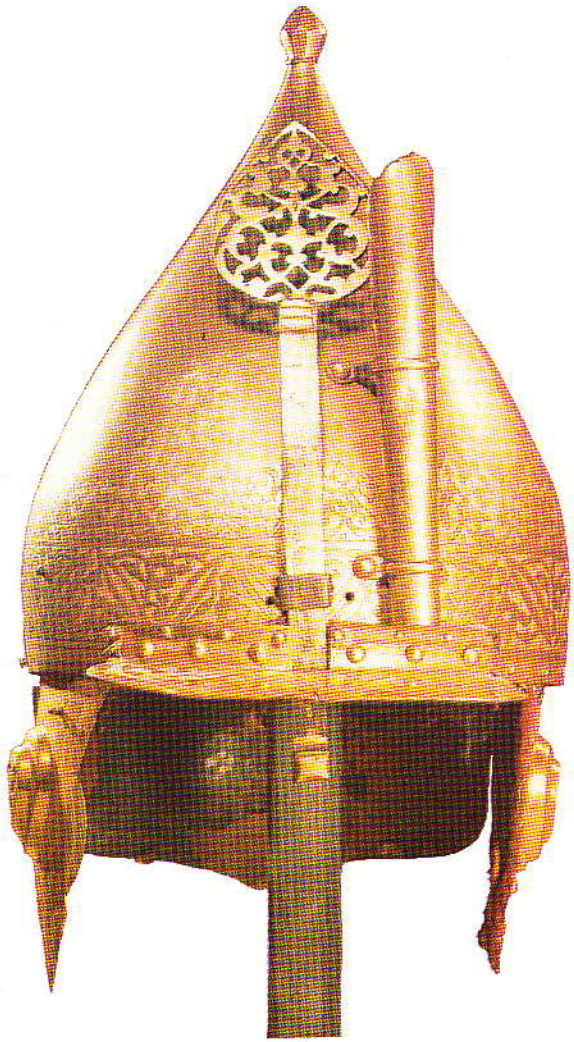
Yeniçeri ve diğer asker birlikleri temsilcilerine verilir ve bunlar "Baklava alayı" denilen bir törenle kışlalara götürülürdü. Bugün mutfaklarda, Saray'ın dünyada ikinci derecedeki zenginlikteki Çin porseleni, diğer porselenler ve mutfak eşyası koleksiyonları sergilenmektedir. Bu aşhanede her gün beş bin kişi için yemek hazırlandığı söylenir. Bu sayı özel günlerde onbine kadar yükseliyordu. Mutfakların dışında ve aradaki dar avluda görülen dev ölçüde Geç Roma veya Erken Bizans dönemine ait iki mermer sütun başlığı ile bir sütun gövdesi parçası, yakın tarihlerde burada toprak altında bulunmuştur. Bunların evvelce üzerlerinde heykel duran anıtlara ait oldukları açıkça belirli olmakla beraber buraya nereden getirildikleri bilinmez.

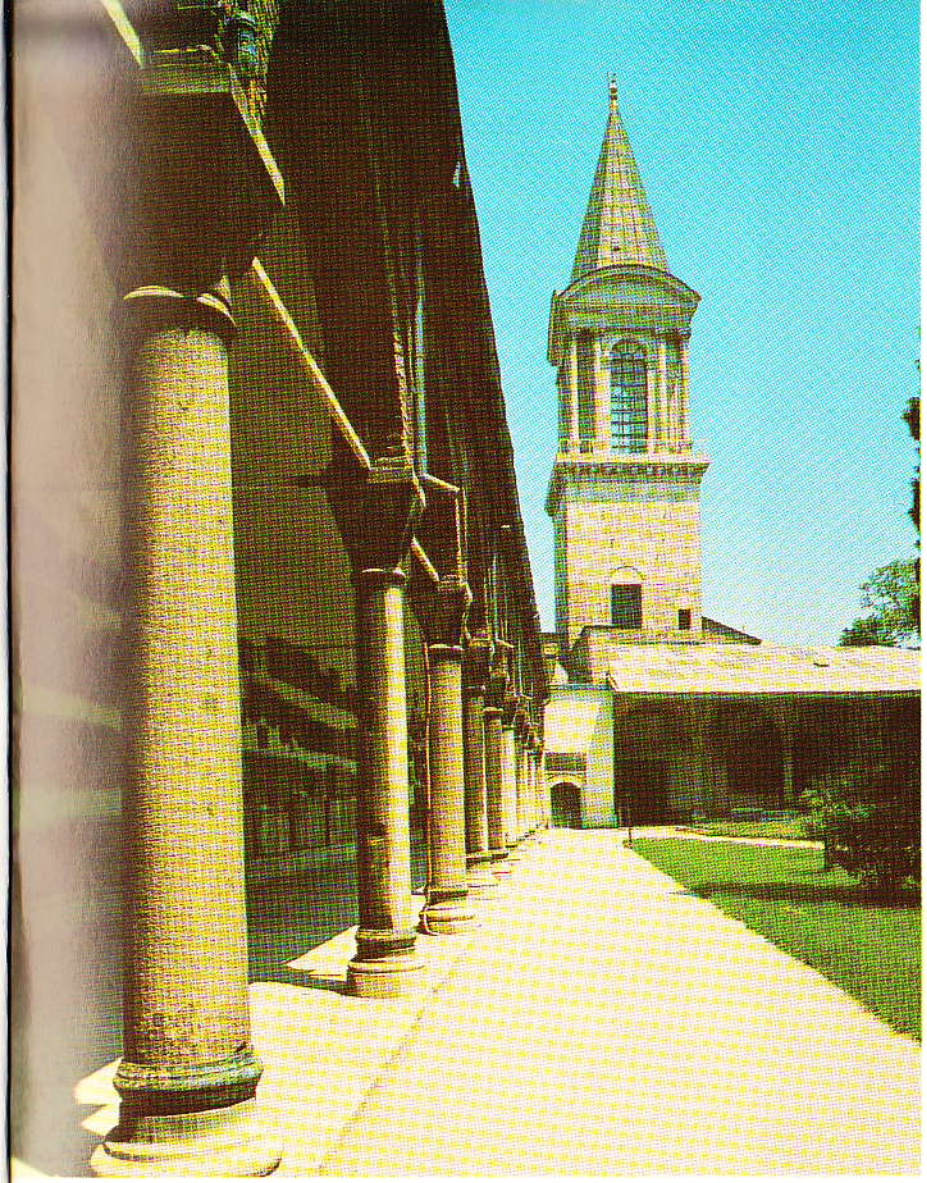

İkinci yer, Divan meydanı, Adalet meydanı olarak da adlandırılan ikinci avlunun sol tarafında aşağı doğru inen bir yol, avludan duvarla ayrılmış olan küçük bir avluya ulaşır. Burada ortada bir köşesinde değişik biçimde bir bacaya benzeyen minaresi olan Beşir Ağa camii vardır. Avlunun bir kenarı boyunca uzanan bina ise Hasahır hizmetlilerinin koğuşu ile Baltacıların koğuşu idi. Dipte ise Hasahır ağasının dairesi, onun da gerisinde Raht hazinesi olarak adlandırılan, değerli eğerler ile at koşum takımlarının saklandığı bir salon bulunuyordu. Oldukça harap bir durumda kalan bu bölümler, 1945'lerde iç bölmeleri kısmen kaldırılarak büyük salonlar biçimine sokulmuş ve bütün saraylarda günümüze kadar kalabilmiş olan arabalar bu mekânlara toplanmıştır. Avlunun sonundaki

büyük ve galerili bölüm ise tarih boyunca sayıları 120-200 kadar olan Zülüflü Baltacıların koğuşu, hamamı ve camiidir. Kısmen çinilerle kaplı olan bu koğuşlarda kalan ve aralarındaki rütbelere göre yerleri olan Zülüflü Baltacılar Sarayın iç hizmetlerine bakmakla görevliydiler. Kubbealtının temizlik ve düzeni, Haremde çıkacak yangınların söndürülmesi, Padişahın öz mutfağına nezaret etmek, bayramlarda tahtın çıkarılması, sonra yine Hazineye konulması, Padişah ve yakınlarının cenazelerinin kaldırılması, Hareme odun getirilmesi gibi işler onların üzerinde idi. Sarayın en eski bölümlerinden olan Zülüflü Baltacılar Koğuşunun alt katı çini kaplıdır. Dış duvarında büyük bir ocak olan bu koğuşun pencere içlerinde, Edirnekârı denilen tahta üzerine altın yaldızlı ve renkli olarak işlenmiş üzerleri lakeli çiçek nakışları bulunmuştur. Esas tavanın da evvelce bunun gibi süslemeli olduğu, kalan izlerden anlaşılmaktadır. İki katlı olan ağa odaları ise geç dönemde çok değişmiştir. Bu odalarda duvarları fresko olarak yapılmış, yalı ve sahilsaray resimleri süslemektedir. Bunların arkasındaki çubuk odası, duvar diplerinde uzanan peykeleri, ince uzun çubuk dolapları ve lüle ateşlemeye mahsus mangalı ile dikkat çekicidir. Odanın duvar ve tavan nakışları ise geçen yüzyıl işidir.

İkinci avlu denilen geniş açıklığın solundaki revakların içine, duvara pek çok taş kitabe yapıştırılmıştır. Bunlar İstanbul'un çeşitli yerlerinden toplanmış, yıkılmış binaların kitabeleri olup, Saray ile ilgileri yoktur. Bunların arasında tek istisnalar Şimşirlik kasrı ile sahildeki Topkapı Sarayına ve sarayın bazı çeşmelerine ait olanlardır. Avlunun tarihi karakterini bozan bu sergilemeye artık son verip, bu kitabelerin özel ayrı bir binada saklanmaları doğru olacaktır düşüncesindeyiz.

Revakların en ucunda bir köşe teşkil eden yerde Hareme açılan kapılardan biri bulunmaktadır. Buna Araba kapısı denilirdi. Kapının hemen yanında sıralanan herbiri bir kubbe ile örtülü üç salon ise yüzyıllarca, koskoca bir İmparatorluğun idare edildiği Kubbealtı denilen yerdir. Dışında geniş bir saçağın uzandığı bu mekânlardan ilki Divan-ı Humayun'un, yani Sadrazamın başkanlığında Kubbe Vezirleri ile Rumeli ve Anadolu Kazaskerleri, Nişancı, Baş Defterdar, Reisülküttap, Yeniçeri ağası ve Kaptan Paşa'dan meydana gelen Devlet ileri gelenlerinin her salı günü sabahları toplandıkları yerdi. Çepeçevre duvar dibinde sedirler olan, kubbesi nakışlı bu büyük salonun duvarında, yüksekte görülen kafesli bir pencere, Divan görüşmelerini Padişahın dinlemesi içindi. Hünkâr müzakerelere müdahalede bulunmak istediğini eliyle kafese vurmak suretiyle belirtirdi. Komşu kubbeli mekânlardan biri Divan-ı Hümayun kalemi, diğeri

ise Sadrazam dairesi idi. Bazı törenlerde Sadrazam bu salonlarda kurulan yer sofralarında yemek verirdi. Huzura giren yabancı elçilik heyetlerine de burada yine Sadrazam yemek ikram ederdi.

Divanyeri veya Kubbealtı ile Harem girişi arasında kare plânlı 40 m. kadar yükseklikte bir kule yükselmektedir. Sarayın etrafını gözetleme yeri olarak yapılan bu kule, geçen yüzyıl ortalarına kadar taştan bir alt yapı üstünde tepesi külâhlı ahşap bir köşk biçiminde idi. Sultan Abdülmecid yıllarında bu kule değiştirilerek üst kısmı şimdi görülen Batı Neo-klâsiği (Empire) üslubundaki şekli almıştır. Kubbealtının ilerisinde köşede yer alan dikdörtgen biçimli ve üstü sekiz kubbe ile örtülü mekân ise İç Hazinedir. Sarayın ilk yapılarından biri olan bu bölümde ihtiyat para saklanırdı. Bu paralar zeminin altında açılmış 0 m. 50 derinliğindeki çukur bölmelerde dururdu. Saray müze olduktan sonra, bu mekân Silâh koleksiyonunun sergilenmesine ayrılmıştır. Burada Padişahların kendilerine ait silâhları ile savaşlarda ganimet olarak ele geçen silâhlar, hediye olarak verilenler ve Saray hizmetlilerine ait olanlar görülmektedir.

İkinci avlunun dördüncü duvarının ortasında Babüssaade denilen kapı bulunmaktadır. İki yanında revaklar uzanan ve çıkıntı halindeki geniş saçağı ince sütunlara oturan bu girişin üstünde Barok üslupda bir kubbe vardır. Şimdiki biçimini 1774 de alan bu kapının, kubbeli saçağı altında belirli günlerde taht kurulur ve bilhassa cülus (tahta çıkış) törenleri burada yapılırdı. Savaşa gidildiğinde Sancağ-ı şerif de burada Serdar'a teslim edilirdi. Buraya Akağalar kapısı da denilirdi. Çünkü geçidin arka tarafında ve iki yanında uzanan mekânlar bu kapıyı bekleyen Akağaların başı Kapu ağasının dairesi ile emrindeki ağaların koğuşu idi. Bunlar 1856 da yandığından esas süslemelerinden bugün birşey kalmamıştır. Enderun da denilen üçüncü avluya geçit veren bu girişin tam karşısında etrafi çepeçevre revaklı, üstü geniş saçaklı bir köşk bulunmaktadır. Esası XV.yüzyılda yapılan Türk Klâsik mimari üslubundaki bu zarif yapı Arz odasıdır. Dış cephelerinde çini kaplamalar olan

tek salondan ibaret olan bu binanın içinde yaşmağı bronz kaplamalı klâsik bir ocak vardır. Arada birkaç defa tamir gören bu mekân 1856 yangınında evvelce çok zengin olduğu bilinen iç süslemesini tamamen kaybetmiştir. Bir köşede III.Mehmed (1595-1603) tarafından yaptırıldığı küçük kubbesi içindeki bir yazıdan anlaşılan çok süslü bir sedir vardır. Yangından kurtarılmış olan bu sedirin değerli taşlar ve ince işlemelerle bezenmiş örtü ve yastıklarından bazıları bugün Hazine'de görülmektedir. Padişah bu taht-sedire oturmuş olarak yabancı elçileri ve Devlet ileri gelenlerini burada kabul ederdi. İçeride, kapının yanındaki küçük çeşmenin bu salonda konuşulanların dışarıdan duyulmaması için suyunun sırıltılı olarak akıtıldığı söylenir. Padişahın burada yabancı elçileri kabul ettiğini gösteren çeşitli tekniklerde yapılmış pek çok resim bugün Dünya müze ve koleksiyonlarında görülebilir.

Üçüncü avluya geçildiğinde sağdaki köşede evvelce Seferli kâhyalığı dairesi ile Enderun musiki meşkhanesi bulunuyordu. 1857 yangınından sonra aynı yerde belirli bir mimari ve tezyinat özelliği olmayan Enderun mektebi ile Eczahane yapılmıştır. Bugün buralar idari işler için kullanılmaktadır. Avlunun Marmara tarafındaki kenarında önünde yeşil breşden sütunlu, kubbeli bir revak uzanan içi iki sıra payeli büyük bir mekân vardır. Burada evvelden mevcut bir köşkü III.Ahmed H.1131 (=1718/19) da büyüterek Seferli ocağı hizmetlerine mahsus Seferli koğuşu yapmıştır. Esasında Padişahın özel hizmetini gören Seferliler, savaşda onunla birlikte sefere çıkarlardı. Bayramlarda, savaşlarda sefer mehterhanesi nevbet vururdu. Başta musiki olmak üzere birçok sanat kolları da burada öğretilirdi. Seferli koğuşu bugün müzedeki kumaşların sergilenmesine tahsis edilmiştir. Seferli koğuşunun bitişiğindeki bölüm ise esasında Sultan II.Selim (1566-1574)'ın mimar Sinan'a yaptırmış olduğu, bir vakitler iç bezemesinin ihtişamı ile tanınan hamamın bir kısmıdır. Sonraları tamamen bozulan bu yer bir ara Enderun yemekhanesi olmuş. 1927'de ve 1946'da restore edilerek, hazineye ait çeşitli eşyanın sergilenme yeri olmuştur.

Tam köşede olan son bölümün ise aslında Fatih Sultan Mehmed döneminde yapılmış bir köşk olduğu anlaşılmıştır. Nitekim, bu mekânın doğusunda iki tarafi kemerli olarak açık bir "hayat" yani veranda bulunmakta ve burada Marmara ile karşıdaki Anadolu yakasına hâkim bir manzara görülmektedir. Fatih köşkü sonraları Hazine-i Hümayun veya Enderun hazinesi olduğundan Sarayın en değerli eşyası burada saklanmıştır. Hazine'de, inci, zümrüt, yakut gibi değerli taşlarla kaplanmış, genellikle Şah İsmail'e ait olarak tanıtılan fakat Nadir Şahın hediyesi olduğu anlaşılan ve Taht-ı Keykâvus adı verilen Hind işi muhteşem bir tahttan başka, III.Murad için Kuyumcubaşı İbrahim Bey eli ile yapılan üstüne zebercetler çakılmış, altın levhalar kaplı Bayram tahtı, I.Ahmed'e ait sedef kakmalı ve üstü dört ince direğe oturan bir kubbecik ile örtülü Arefe tahtı ve IV.Murat için yapılmış, tamamen Türk motifleri süslü dördüncü bir taht da bulunmaktadır. Burada Padişah ve Şehzadelerin değerli taşlarla süslü kıyafetleri, kavuk, sorguç ve pabuçları ve beşik, ayna, saat vs. gibi eşya da vardır. İstanbul'un bir harabesinde 1669'da bulunarak birkaç tahta kaşık karşılığında bir kaşıkcıya verilen onun da bir kuyumcuya on akçeye sattığı ve sonunda Saraya giren Kaşıkcı elması da bu hazinenin malıdır. Aslında burada ayrıca altın paralar da depolanmıştı. Köşkün altında, bir teras teşkil eden iki kat mahzenler vardır. Bunlar da Bodrum Hazinesi adıyla, bilhassa altın paraların saklanmasına ayrılmıştı. Bu mahzenlerin belki bir kısmı Bizans döneminden kalmıştır. Eski bir belgede buradaki bir "mermer havuz" içinde yüzbin Avrupa altınının bulunduğu yazılıdır. Bugün hala yerinde duran bu havuz çukuru Bizans eseri bir vaftiz teknesi yeridir.

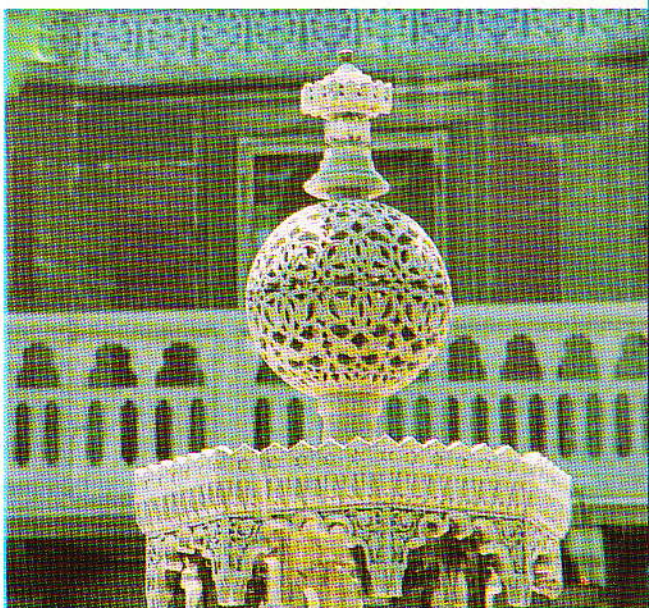

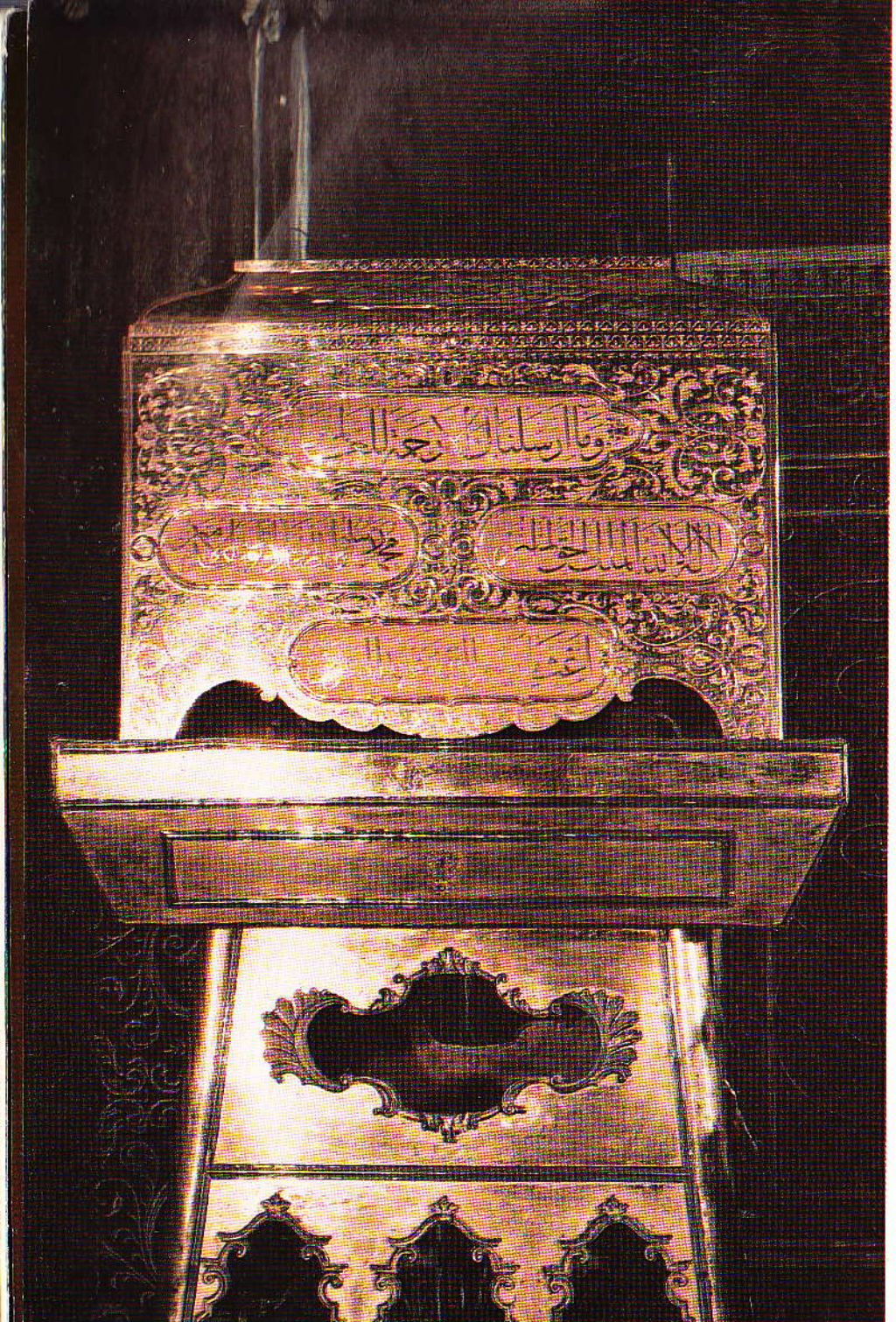

یا رسول اللہ شفاعت
یا رسول اللہ شفاعت
سلطان احمد بن محمد خان
سلطان احمد بن سلطان محمد خان
۱۰۲۲

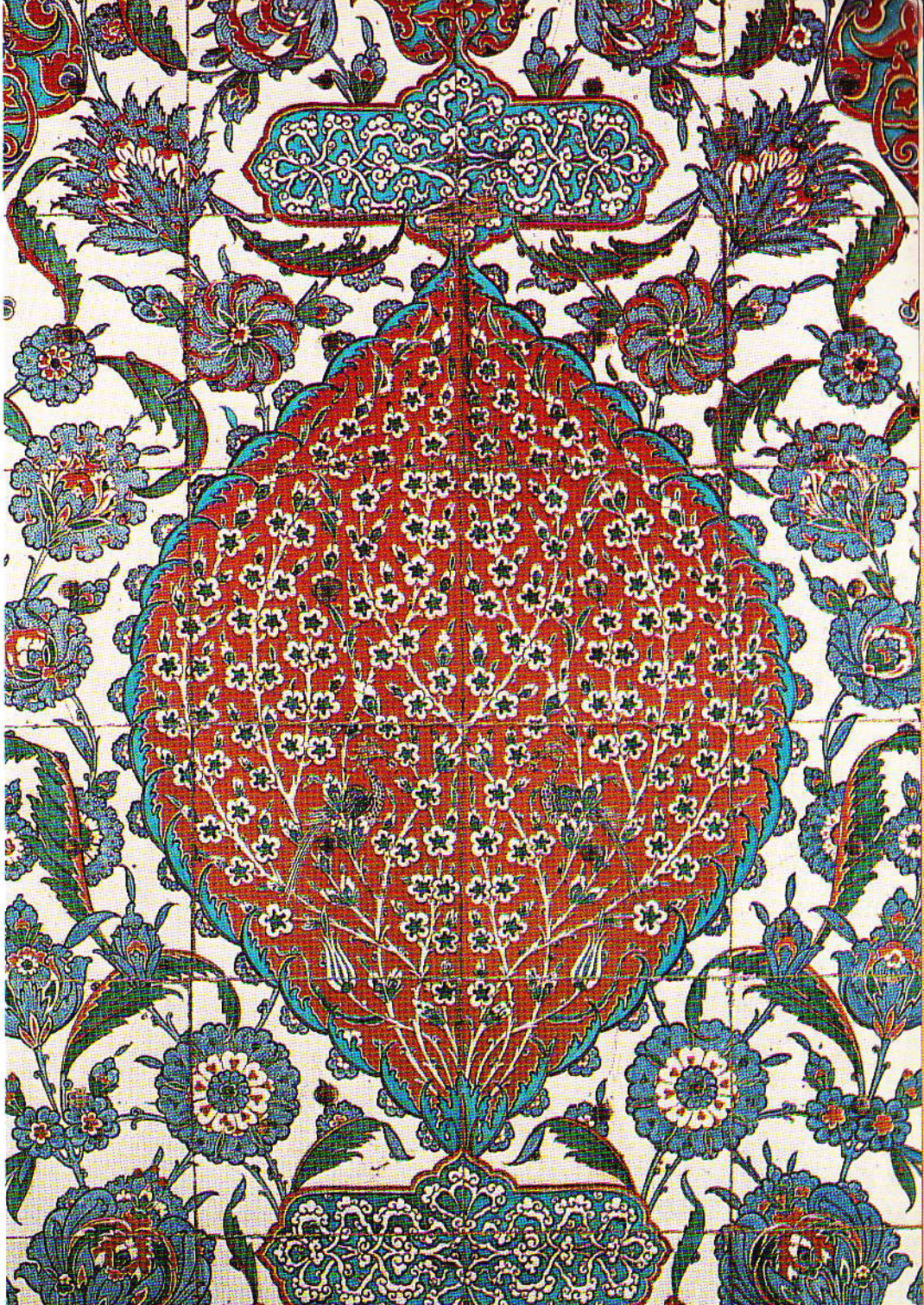
Üçüncü avlu veya Enderunun doğu kenarında uzanan kubbeli revakların tam ortasında üstü tonozlu ve meyilli geçit, dördüncü avluya açılmaktadır. Geçidin sağında şimdi Topkapı Sarayı müzesi müdürlüğü ve idaresi olan eski Kilerli koğuşu bulunmaktadır. Burası Sarayın yiyecek ve içeceğinden sorumlu hizmetlilere mahsusdu. Ancak orijinal bina XIX.yüzyıl ortalarında yıktırılarak şimdiki yapı inşa ettirilmişti. Aslında Dördüncü Avluya, bu koğuşun altından geçen ve sağ köşede olan Kemeraltı kapısı denilen bir kapıdan geçilerek mermer merdivenli bir dehlizden inilirdi.

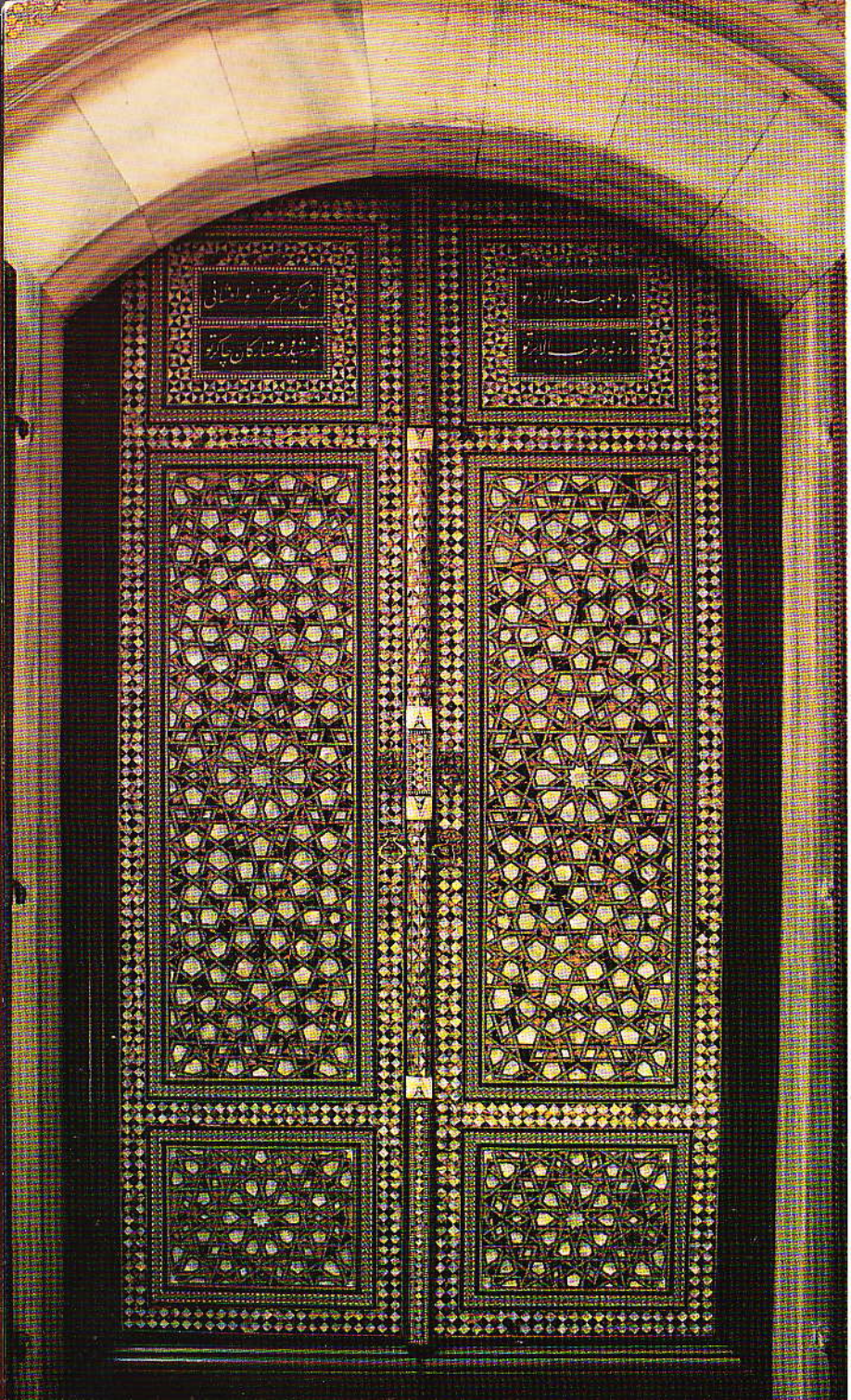

Üçüncü avlunun dip tarafında, diğer avluya geçiti sağlayan şimdiki yolun solunda, Hazneli hizmetlileri koğuşu, onun yanında da, tam köşede Kutsal emanetler hazinesi bulunmaktadır. Hazneliler koğuşunun içi iki katlıdır. Bunun alt katında çeşitli takılar koleksiyonu, üst katında ise Padişah portrelerinden oluşan bir resim galerisi yer almaktadır. Bütün önünde kubbeli revaklar uzanan bu mekânların en önemlisi Emanet-i Mukaddese (=Kutsal emanetler)'nin saklandığı dairedir. Geçidin yanındaki hazineden sonra gelen dört bölümü de birer kubbe ile örtülü olan bu kare bina Saray'ın dini merkezidir. Hırka-ı Saadet dairesi denilen bu yapının, Sarayın ilk inşa edilen yerlerinden olduğu kabul edilmektedir. Başta Hazret-i Peygamberin hırkası olmak üzere Yavuz Sultan Selim tarafından Mısır'dan getirilen İslâmiyetin Kutsal Emanetlerinin ve çeşitli yerlerden toplanmış başka hatıraların da saklandığı bu mekânlar Sarayın en güzel bezenmiş köşeleridir. Burası Padişah ve ileri gelenler tarafından özel günlerde çok sıkı bir protokole bağlı olarak ziyaret edilirdi. Zaten buranın açılması çok sert ve sıkı nizama bağlanmıştı. Üzerinde III.Ahmed'in imzası ile bir besmele olan kapıdan, şadırvanlı bir hazırlık mekânına geçilir. Duvarlar XVIII.yüzyıl çinileri ile kaplanmıştır. Şadırvanlı mekânın yanında Arzhane denilen bir bekleme odası vardır. Esas Hırka-ı Saadet'in sedefli kapıları, klâsik dönem Türk sanatı üslubunda çok başarılı olarak son ustalardan Vâsıf Bey tarafından yakın tarihlerde yapılmış olup, gerçek bir şaheserdir. XVI.yüzyılın çinileri ile kaplı olan Hırka-ı Saadet'in içinde gümüşden yapılmış bir kafes bulunur. Değerli mahfazalar içinde veya işlemeli kumaşlara sarılı olan emanetler bu kafesde veya dolaplarda dururdu. Burada Peygamber ve ilk Dört Halife'ye ait çeşitli hatıra eşyası çok değerli çekmece ve bohçaların içinde olarak yüzyıllardır korunmuştur. Hırka-ı Saadet dairesi Ramazanın 15'inde Padişah ve Devlet ileri gelenleri tarafından ziyaret edildiği gibi ölen Padişahların cenazeleri de bu dairenin kapısı önünde bir mermer sed üzerinde gasil edilerek defne hazırlanırdı.

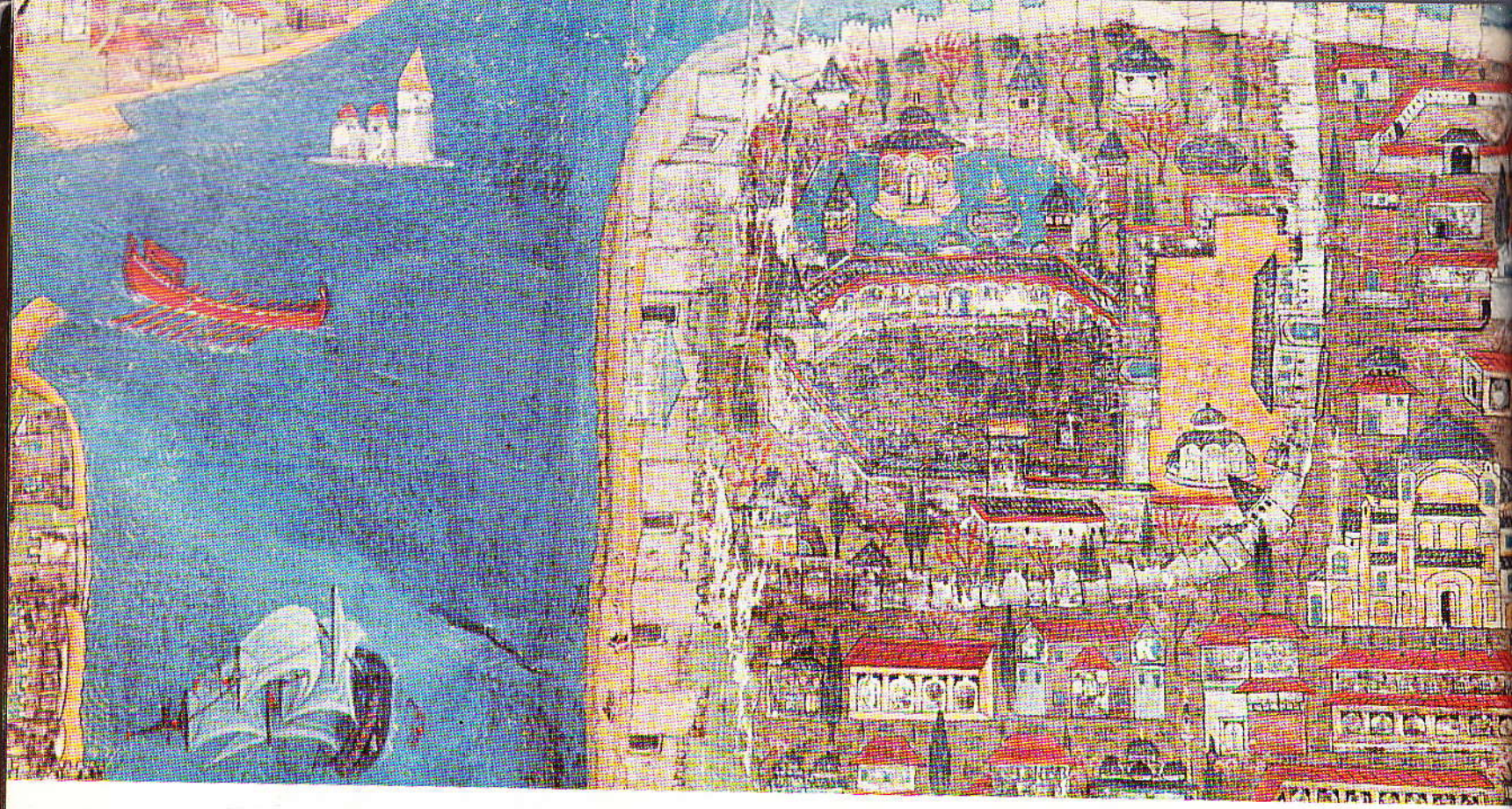
Hırka-ı Saadet dairesinin bitişiğinde ve üçüncü avlunun sol tarafında, bu dairenin bakımı ile görevli sayıları kırk kadar olan ve Saray protokolünde en başta gelen yere sahip Hasodalı'ların koğuşu bulunur. Bu hizmetlilerin bir kısmı Padişahın Kahvecibaşılığı, Berberliği, Sarıkçılığı, vs. gibi görevleri de yerine getirirlerdi. Bugün burada Yazılar sergilenmektedir. Üçüncü avlunun sol tarafında şevli olarak duran yapılar ise birbirine bitişik olarak yapılmış Ağalar, Harem camileri ile küçük bir mescittir. Bunlardan enbüyüğü olan Enderunlulara ve Hasodalılara mahsus Ağalar camii çok harap durumda iken 1925 yılında restore edilerek, kütüphane yapılmış ve Sarayda dağınık olan irili ufaklı kütüphanelerin hepsi burada toplanmıştır. Saraya ait kitapların arasında XVI.yüzyılda değişik ustaların muhteşem minyatürlerle süsledikleri ve ne yazık ki sadece iki cildi bulunabilmiş olan Hünername ile, yine XVI.yüzyılın büyük Türk denizcisi Pirî Reis'in Atlas Okyanusu ve Amerika'nın bir bölümünü gösteren haritası değer biçilemeyecek eserlerdir. Bu esası belki Fatih devrine kadar inen dikdörtgen biçimde bir yapı olup üzeri cami mimarisinde hiçbir yerde görülmemiş biçimde kâgir bir beşik tonozla örtülmüştür. Ağalar camiinin bir kenarına bitişik olarak arka tarafında olan mescid Harem kadınlarına mahsus olup, esas camiye bir kafesle açılır. Caminin avlu tarafındaki kenarına bitişik mescidin ise içinde duvarlar H.1017 (=1608/09) tarihli harikulâde güzel çinilerle kaplanmıştır. Kapısı üstünde sonradan konulduğu anlaşılan H.1136 (=1723/24) tarihli bir kitabede Esseyit Mehmed Ağa'nın adı okunur.

Ağalar camiinin solundaki boşluk, Kuşhane meydanıdır. Evvelce burada bir bina bulunuyordu. 1917'de yıktırılan bu binanın arkasındaki küçük oda Padişahların özel yemeğinin hazırlandığı Kuşhanedir. Kuşhanenin yanında küçük bir revak ile bir kapı görülür. Kuşhane kapısı denilen bu giriş I.Mahmud döneminde H.1147 (=1734/35) de yeniden yaptırılmış olup, burası Harem'in Saray'ın avluları ile bağlantı sağlayan ikinci kapısıdır. Arkasındaki dar bir dehlizin sonunda yeşil boyalı parmaklıklı yer, 1651 de Harem'de boğulan Mahpeyker Kösem Sultan'ın cesedinin bir süre bekletildiği yerdir. Bir Padişah eşi ve iki Padişahın anası olduğu için, bu yere bir türbe gibi saygı gösterilmiş hatta orada yıllarca geceleri kandil yakılmıştır. Yanda üzerinde H.1077 (=1666/67) tarihi olan bir kapısı daha vardır ki buradan Harem'e geçmek mümkündür. Haremin esas girişinin ikinci avlu köşesinde Kubbealtı yanındaki olduğu anlaşılmaktadır. Buradaki ikinci kapı ise Harem ile üçüncü avlu yani Enderun arasında bağlantı sağlamaktadır.

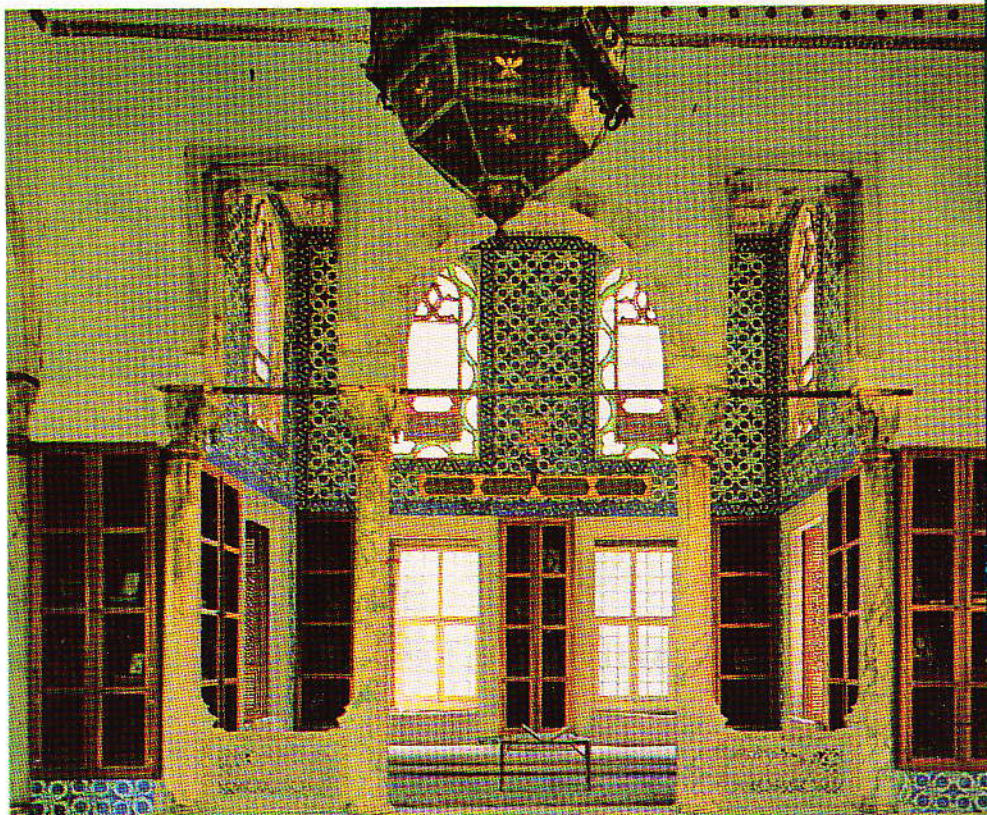

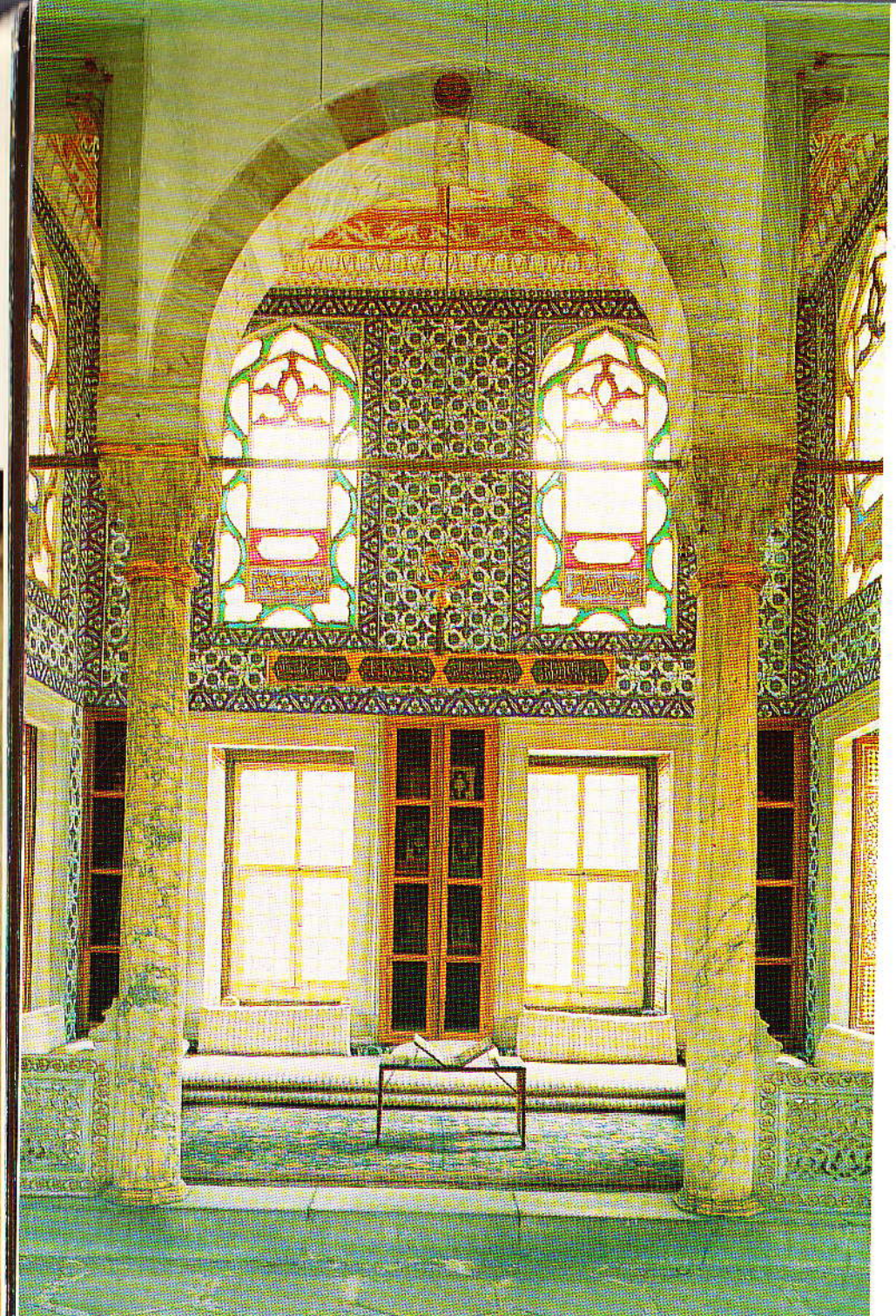

Harem'in anlatılmasını daha sonraya bırakıp, yeniden Üçüncü avluya dönüldüğünde burada bulunan önemli bir binadan bahsetmek gerekecektir. Bu, avlunun hemen hemen tam ortasında Arz odasının arkasında yer alan dışı tamamen mermer ile kaplı ve üstünü bir kubbe örten Enderun veya III.Ahmed kütüphanesidir. Evvelce Havuzlu köşk adında bir yapı bulunuyordu. Burası yıkıldıktan sonra, sütunları Seferli koğuşu revakında kullanılmıştır. Kapısının üstündeki kitabesinden H.1131 (=1718/19) da yapıldığı öğrenilen bu zarif binaya iki taraflı merdivenden çıkılır. Mimarisinin güzellik ve kullanışlı olması kadar iç süslemesindeki çini, nakış ve mermer işçiliği de göz alıcıdır. Burada toplanan elyazma eserler arasında İslâmi olmayan 115 kadar da elyazma veya baskı kitap vardır. Bunlardan Bizanslı yazar Kritoboulos'un Fatih Sultan Mehmed'in hayatını anlatan eseri tek nüshadır. Ayrıca XII.yüzyıla ait minyatürlü Oktatök (Tevrat'ın ilk sekiz kitabı) Bizans resim sanatı bakımından çok önemlidir.

Üçüncü Avlunun ucundaki tonozlu geçitten, Dördüncü Avlu denilen geniş bir bahçeye inilir. Burada Marmara tarafında önce iki ufak bina görülür ki, bunlardan önde olanı Esvab odası denilen tek odadan ibaret bir binadır. Daha ileride kısa minareli, Batı mimarisi uslûbundaki küçük cami ise, Sofa camii olarak adlandırılmış olup, H.1275 (=1858/59) de Abdülmecid tarafından şimdiki biçimi ile yaptırılmıştır. Esasında aynı yerde Silâhtar köşkü denilen bir köşk bulunuyordu. Sultan III.Selim'in 1807'de tahttan indirilip yerine IV.Mustafa'nın Padişah yapılmasını öngören saray entrikasının hazırlıkları bu köşkte yapıldığından, II.Mahmud bu binayı yıktırmış ve yerine 1809 da bir cami yaptırmışdı. Elli yıl sonra aynı yerde şimdiki camiin inşa edildiği anlaşılmaktadır. Sultan Abdülmecid, Büyük Saray'da son binaları yaptırtmış olan Padişahdır. Nitekim Marmara'ya hâkim bir terasın üstünde ve bu camiin yapımında Çadır köşkü ile Üçüncü yeri köşkü adlarındaki iki küçük kasrın yerine inşa ettirdiği Yeni köşk, tamamen Batı Neo-klâsik (Empire) üslubunda bir saray pavyonudur. İçi de bir Avrupa sarayı gibi dekore edilen ve döşenen bu tek katlı kasrın altındaki bodrum yakın tarihlerde düzenlenerek lokanta olarak işletmeye açılmıştır. Mecidiye köşkü ve kasrının önünden aşağıya, Sarayburnuna inen yolun sonunda iki küçük kule arasında Empire üslubunda bir kapı vardır. Evvelce burada Sarayburnundaki Has bahçeye geçiliyor, oradan da kıyıdaki Sahil saraya gidiliyordu.

Mecidiye köşkünün esas cephesi karşısında birkaç basamakla çıkılan bir teras vardır. Buranın aslında bir iç bahçe olduğu ve Lala bahçesi olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Son yıllarda bu ad Lâle bahçesine çevrilmiştir. Köşede kare plânlı, kale burcu mimarisinde bir kule bulunur. Esası herhalde Fatih dönemine kadar inen ve belki Sarayın bu taraftaki duvarının bir kulesi olan bu yapı, Başlâla kulesi ve Hekimbaşı odası olarak tanınmıştır. Burada bir süre Başlâla'nın gözetiminde, Saray hekimbaşısı tarafından Padişahların ilâçları hazırlanırdı. Sonraları Meşkhane haline sokulmuş ve ancak 1909 da onarılarak buraya Hekimbaşı'ya ait eşya konulmuştur.

Terasın ortasındaki tek katlı ahşap köşk, Sofa köşkü veya Mustafa Paşa köşkü olarak adlandırılır. III.Ahmed tarafından H.1116 (=1704/05) da ve I.Mahmud tarafından H.1166 (=1752/53) da tamir ettirildiği kitabelerinden öğrenilen bu ahşap bina yapısı bakımından eski Türk mimari geleneklerine uygun olmakla beraber, iç süslemesi bütünüyle Barok üslubundadır. Bundan da köşkün, çok zarif ve zengin olan tezyinatının I.Mahmud yıllarında yapıldığı sonucuna varılır. İçinde çepeçevre sedirler olan bu aydınlık ve ferah köşkde Padişah vezirler ile görüşmeler yapardı. Nitekim 1710 da Ruslara karşı savaş ilânı kararı burada alınmıştı. Duvarları ve bilhassa tavanları renkli ve altın yaldızlı nakışlarla kaplanmış, duvarların üst taraflarındaki panolara Hilye-i Saadet'in mısraları yazılmıştır. Sofa köşkü Avrupa sanatının Türk zevkine hâkim olmasının başlangıcına işaret eden önemli bir eserdir. Sofa köşkünün ortasından bir merdiven, daha aşağıdaki bahçeye inmektedir. Merdivenin sol tarafında Sofa köşkünün diğer bir parçası vardır. Şerbet odası denilen bu mekân köşkün hizmet yeridir.

Dördüncü avlunun ve Lala (veya Lâle ?) bahçesinin daha ilerisinde birkaç son derece önemli bölüm vardır. Bunlardan ilki solda, oldukça yüksek bir teras üstünde bulunan Revan (=Erivan) köşküdür. Eski dönemde Sarık odası da denilen bu köşk IV. Murad tarafından İran seferi sırasında 1635 de feth olunan Erivan'ın alınışı hatırası olarak yapılmıştır. Altında dar bir kapıdan girilen mahzen devamlı serin olduğundan Padişahların ölümlerinde, cenaze törenlerine kadar cesetlerinin muhafaza edilmesi için bir çeşit soğuk hava deposu gibi kullanılmıştır. Bahçedeki fiskiyeli havuz ise aslında burarın olmayıp kıyıdaki Sahil saraylar yıkıldıktan sonra buraya getirilmiştir. Revan köşkü, geniş bir saçağın koruduğu üstü kubbeli dört eyvan biçiminde kolları olan küçük bir kasırdır. Klâsik devir Türk sanatının itinalı işçiliği ile bezenmiş ve iç ve dış duvarları bile artık son dönemini yaşayan güzel çiniler ile kaplanmıştır. Ortadaki kubbenin içi renkli ve altın yaldızlı nakışlarla bezenmiştir. Çıkıntı halindeki eyvan hücrelerinin tavanları da eşsiz güzellikte altın nakışlarla kaplıdır. Burada ayrıca güzel yaşmaklı bir de ocak vardır. Köşkün içindeki dolaplarda evvelce çok değerli elyazma kitaplar da bulunuyordu. Bunlar, Saray müze olduktan sonra büyük kütüphanede toplanmıştır. Burada cereyan eden en önemli olay ise 1730 da bir ayaklanma ile III. Ahmed'i deviren, Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa'nın ölümüne sebep olarak Lâle devri İstanbul'unu kan ve ateşe boğan Patrona Halil ile adamlarının öldürülmeleridir. Ayaklanmadan iki ay kadar sonra duruma hâkim olmaya kararlı I. Mahmud, Patrona ve arkadaşlarına vezirlik vereceğine inandırarak Revan köşküne çağırtmış, Sünnet odası ve köşke evvelden gizlenen Pehlivan Halil Ağa ve adamları ile Canım Hoca Mehmed Paşa tarafından hesapları görülmüştür.

Revan köşkünün gerisinde L biçimindeki revak, Sarayın kutsal merkezi olan Hırka-ı Saadet dairesinin iki cephesini sarar. Köşede bulunan tek odadan ibaret mekân ise Sünnet odasıdır. Duvarları İznik çinilerinin güzel örnekleriyle süslü olan bu oda 1640/41 de Sultan İbrahim tarafından yeniden düzenlenmişti. Vehbî'nin Surnâme'sindeki minyatürden açıkca anlaşıldığı gibi burası Şahzadelerin sünnetinde kullanılıyordu. Hırka-ı Saadet'in önünde Revan köşkü ile Sünnet odası arasındaki taşlığın bir kısmını mermer döşeli güzel bir havuz kaplamaktadır. Havuzun ortasında mermerden dantelâ gibi işlenmiş bir fiskiye vardır. Hırka-i Saadet dairesi önünde de revak havuzun içine doğru bir çıkıntı yaparak burada mermer direklere oturan bir şahnişin meydana getirilmiştir. Sultan İbrahim bir kızgınlık anında,

hasekisi Turhan Sultan'ın sitemine sinirlenerek, sonra IV.Mehmed olan Şahzadesini bu havuza fırlatıp atmış ve kaşının yarılmasına sebep olmuştu. Bu çok basit gibi görülen olay bir süre sonra Osmanlı-Venedik savaşının ve Girit'in fethinin uzak başlangıcı olmuştur. Taşlığın Halic'e bakan tarafı yüksek bir teras halindedir. Aşağıda İncirlik adı verilen ağaçlı bir park uzanır. Terasın kenarının evvelce üzerine yeşillikler sarılmış yüksek bir parmaklık ile korunduğu, adı geçen Surnâme minyatüründen anlaşılır. Sonraları bunun yerine XIX.yüzyılda dökme korkuluk takılmış, bunlar da 1917 de sökülerek yerlerine Çırağan sarayından getirilen mermerden, Yıldız biçiminde oymalı korkulukluklar yerleştirilmiştir.

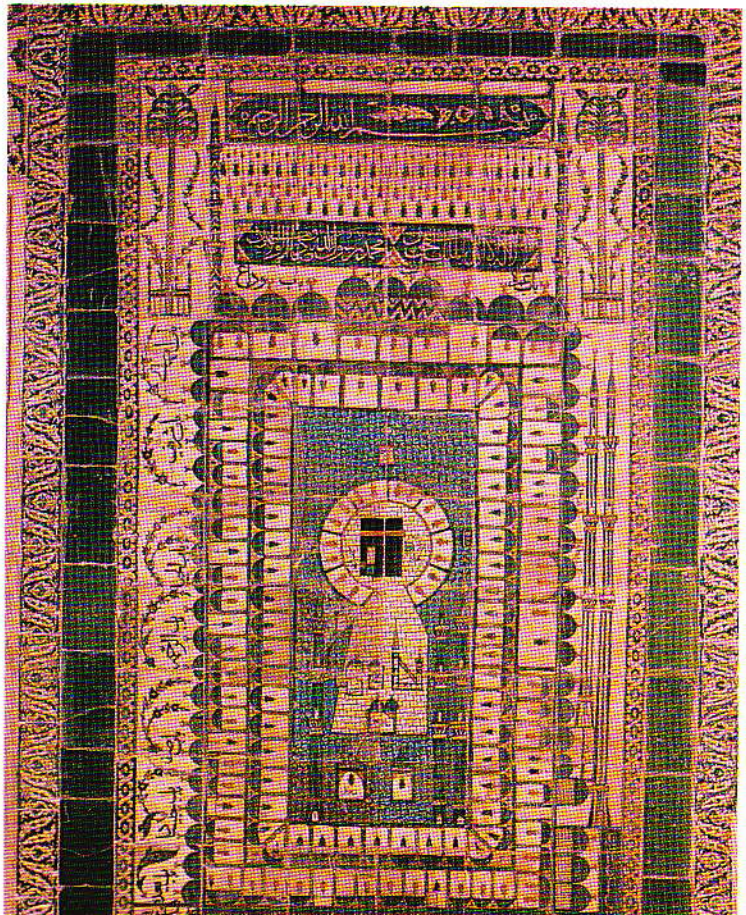
Taşlığın Halic'e bakan kenarının tam ortasında taş konsollar üzerinde bir çıkıntı halinde zarif bir kameriye vardır. İftariye olarak adlandırılan ve dört ince destek üzerine oturan altın yaldızlı bir damdan ibaret olan bu çok zarif eser, Sultan İbrahim tarafından H.1050 (=1640/41) yılında Ramazanlarda iftar ve bayramlarda Padişahın tebrikleri kabulü için yaptırılmıştı. İftariye kameriyesininin saçak ve kubbesinin içinde manzum bir tarih kazınmış ayrıca Sultan İbrahim'e bazı iyi dualar yazılmıştır. Taşlığın sağ tarafında yüksek terasın ucunda da Sarayın klâsik Türk üslubundaki en muhteşem parçası olan Bağdat köşkü bulunmaktadır.

Bağdat'ın ikinci defa fethinin hatırası olarak bu köşk IV.Murad tarafından yaptırılarak H.1049 (=1639) yılında bitmiştir. Bu sırada Hassa mimarı Kasım Ağa olduğuna göre, onun eseri olması düşünülebilir. Taştan yüksek bir alt yapı üstüne oturtulan köşk,etrafını çeviren 22 sütuna dayanan geniş bir saçakla çevrilmiştir. Bunun içindeki esas mekân ortasında bir kubbenin yükseldiği dört eyvan çıkıntılı biçimdedir. Böylece plân bakımından aynı yıllarda yapılan Revan köşkünün daha büyük ölçüde bir benzeridir. İki çıkıntının arasında sadece bir yerde ufak bir hizmet odası vardır. Köşkün itinalı mermer işçiliğinden başka süslenmesinde en iyi cinsten çiniler kullanılmış, kubbe ve eyvan tavanları renkli ve altın yaldızlı nakışlarla bezenmiştir. Pencerelerde ise renkli camlardan revzenler bulunmaktadır. Ahşap kısımlar ile kapı, dolap kanatları ise sedef ve bağa kakmalar ile kaplanmıştır. İçerideki ocağın Türk motifleriyle bezenmiş bronzdan yaşmağı vardır. Türk Sanat Tarihinin her bakımdan en başta gelen eserlerinden olan Bağdat köşkünün etrafındaki sütunlu galeriden Halice, Galataya ve Marmaraya hâkim bir manzara vardır. Evvelce sütunların aralarında köşkü dış tesirlerden, bilhassa yağmur, kar ve güneşten koruyan kalın perdelerin bulunduğu da bilinmektedir. Revan köşkünde olduğu gibi evvelce buradaki dolaplarda da değerli elyazma kitaplar bulunuyordu. Bağdat köşkünün altında, Sarayburnuna doğru uzanan yamaçda eskiden bazı köşklerin bulunduğu sanılmakta ise de bunlardan günümüze hiçbir iz kalmamıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi, Saray'ın Harem bölümünün esas girişi İkinci avlunun Divan (Kubbealtı) ile Zülüflü Baltacılar koğuşu arasındaki köşesinde bulunan Araba kapısıdır. Üstündeki gösterişli ve uzun kitabe buranın Sultan III.Murad tarafından H.996 (=1588) yılında yapıldığını gösterir. Harem'de yaşayan kadınlar şehre daima araba ile çıktıklarından, bu kapının önüne yanaştırılan arabalara binerlerdi. Harem'in ilk kuruluşunun Kanuni Sultan Süleyman (1520 - 1566) döneminde olduğu kabul edilmektedir. O vakte kadar Harem ve Padişahların özel daireleri Bayezid'deki Saray-ı Atik'de idi. Yüzyıllar boyunca yeni yapılar ve

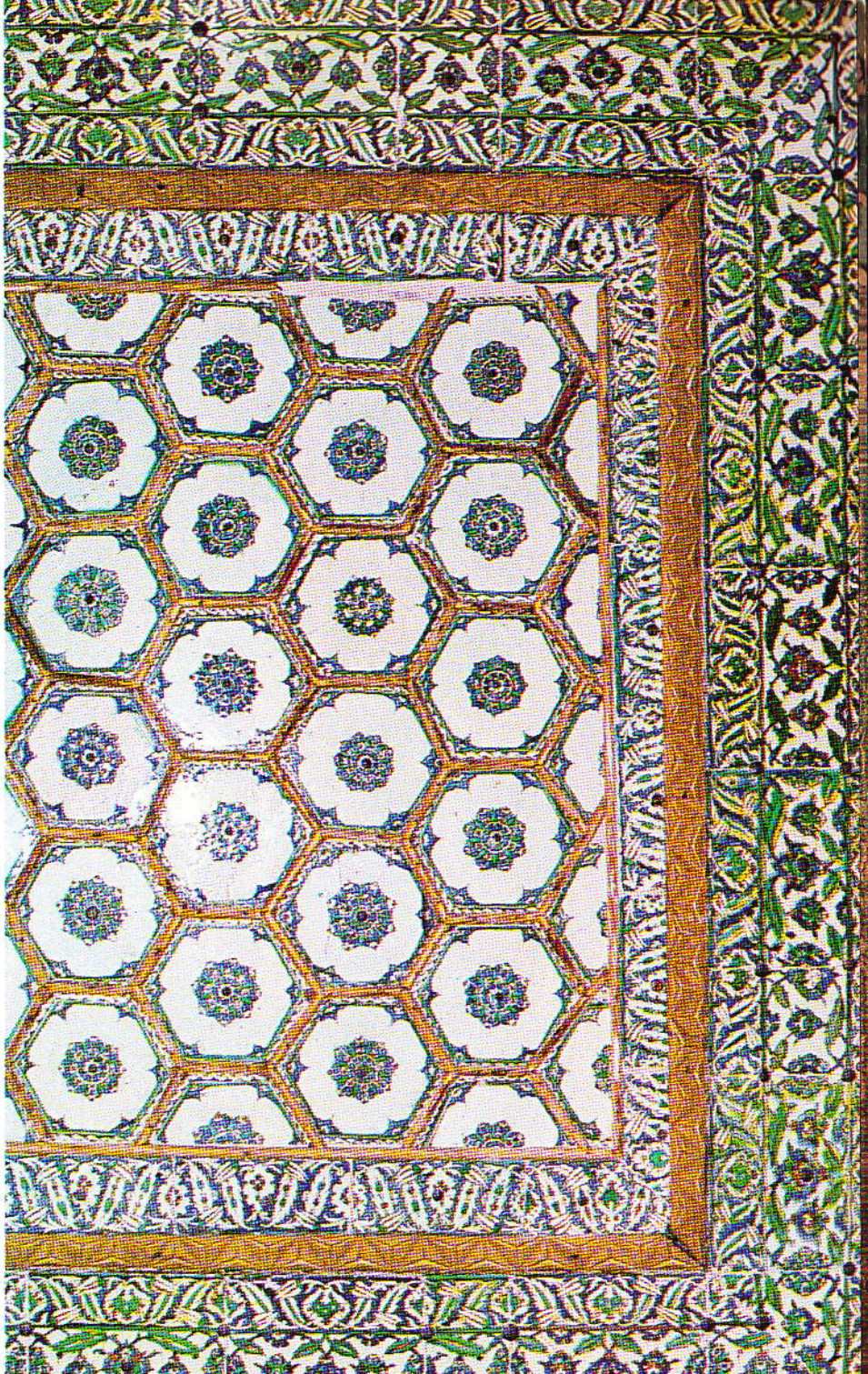
daireler ile genişletilen, bazı daireleri ortadan kaldırılan, IV.Mehmed yıllarında H.1074 (=1663/64) de büyük bir yangın sonunda da bazı bölümleri yanan ve yerlerine yeni daireler yaptırılan Harem'in oldukça karışık bir planı vardır. Saray'ın batı tarafında, bugün Gülhane parkı olarak adlandırılan eski Hasbahçe'ye arazi dik bir meyille indiğinden, burada teraslar meydana getirilerek, daireler bunların üzerlerine oturtulmuştur. Altlarında da katlar halinde bazı mekânlar, dehlizler yapılmıştır. Harem ve ikinci avlunun Batı tarafı 1663/64 yangınında tamamen harab olduktan sonra, onarıma ahşap olarak başlanmış, fakat sonra karar değiştirilerek, her şey kağir yapılmış ve inşaat H.1079 (=1668/1669) yılına kadar sürmüştür.

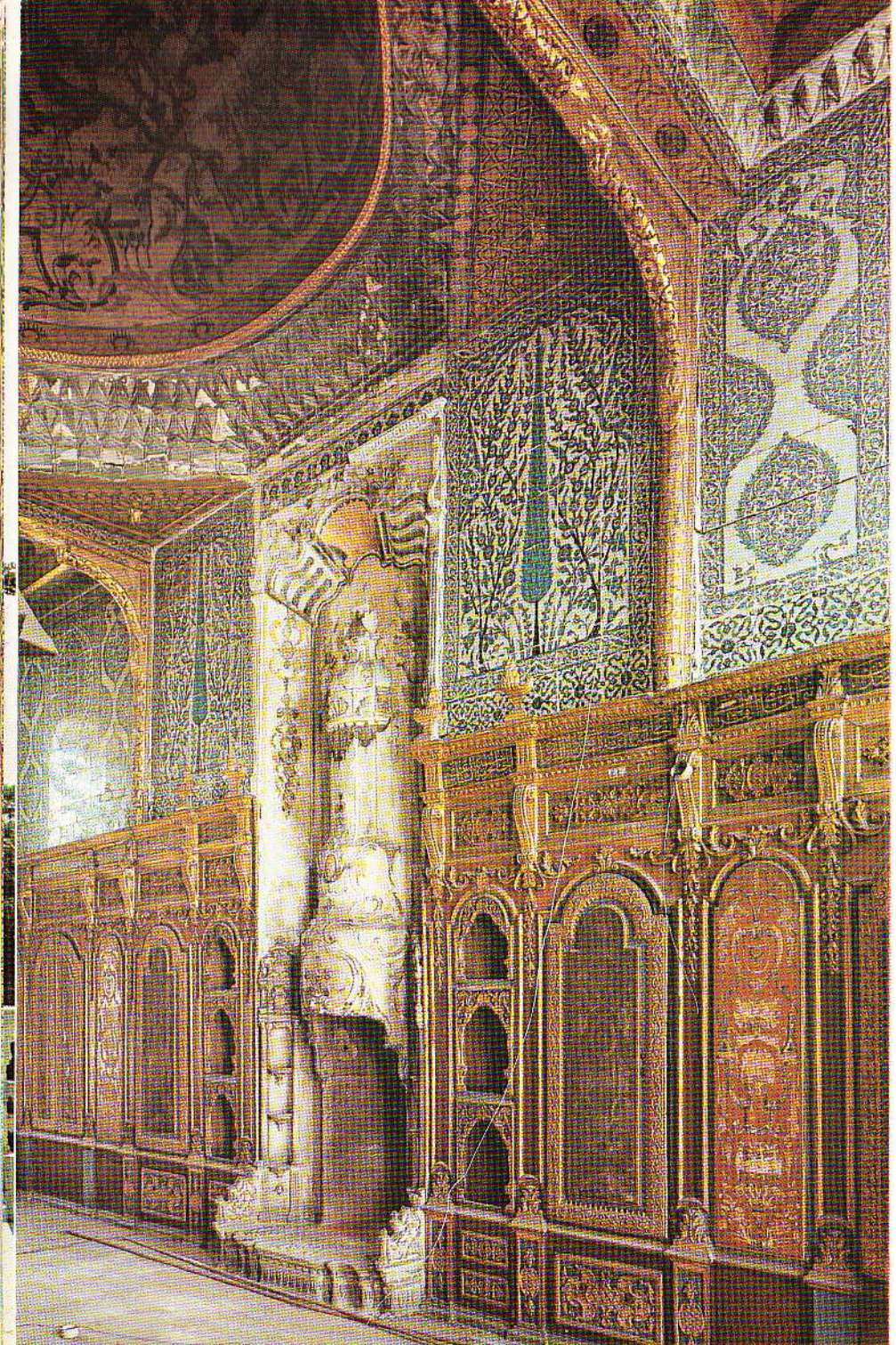

Harem esas itibariyle üç büyük bölümden oluşur. Bunların birincisi, Haremin bekçisi durumunda olmakla beraber üzerlerinde çeşitli başka görevler de olan zenci Harem ağalarının daireleridir. İkinci büyük bölüm kadınlara yani başta Valide Sultan olmak üzere Padişah zevcesi olan Haseki Sultan, gözdeler ve nihayet cariyelere ayrılan mekânlardır. Üçüncüsü ise Padişahların özel daireleridir. Araba kapısından geçildiğinde ilk görülen yer, duvarlarında dolaplar bulunan Dolaplı kubbe adlı holdür. Eski bir söylentiye göre, Padişahın hiddetlenip, bizzat öldürmek istediği bir zenci Haremağası kaçıp bu dolaplardan birine saklanmış ve kapak açıldığında içinde bulunamamıştır. Sonraları aynı şekilde başka bir dolaptan bir de cariye kaybolmuştur. İkisinin de ermiş olduklarına inanılarak, bu dolap kapakları yeşile boyanarak kilitleniştir. Bu dolapların kızlarağasının idaresinde olan Haremeyn evrak ve defterlerinin konulması veya Harem kadınlarının Yakalı Baltacılar aracılığı ile çarşıdan aldırdıkları ve görmek üzere Saray'a getirttikleri eşyanın seçilmesi için oldukları söylenir. Tunçdan kanatları olan ikinci kapıdan geçilerek girilen Karaağalar nöbet yeri, Harem'in bu ana girişini bekleyen Harem ağalarının durdukları yerdir. Sağdaki sed onların oturmasına, karşıdaki taş tezgâh ise Harem'e getirilen yemek tepsilerinin konması içindir. Buradan bir merdiven, Padişahın Divan görüşmelerini dinlediği Kafes'in bulunduğu adaya ve yukarıdaki Büyükkuleye çıkar. Nöbet yerinin yanında Karaağalar camii adındaki küçük bir namaz yeri vardır. Nöbet yeri ve camii: Türk çini sanatının en güzel örnekleri ile kaplanmış, aralara yazılar, camide Kâbenin, Medinenin ve Arafatın yine çini üzerine yapılmış resimleri konulmuştur. Buradaki evvelce duran sedef işlemeli bir kürsü sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa'nın hediyesi idi. Nöbet yeri'nde ise duvarlar en harikulade çinilerle bezenmiş ve ayrıca çini üzerine bu dairelerin 1669'da onarıldığı yazılmıştır. Karaağalar bölümünün çeşitli yerlerinde rastlanan süsleme ve bilhassa çini kaplamalar güzellik ve zenginlik bakımından şaşırtıcıdır. Caminin yanındaki bir kapıdan girilen dar uzun ve yokuş halindeki bir koridorun sağında Kızlarağası'nın köşkü denilen bir daire vardır. Koridor ileride dönerek Raht

hazinesinin arkasında olan Şalkapısı adındaki bir Perde kapısından dışarı geçit verir. Üstünde kubbeli bir saçak ile korunmuş ücra kapısı esasında Saray'ın önemli çıkış yerlerindendir. Padişahlar tahta çıktıklarında kılıç kuşanmağa giderlerken ve sefere çıktıklarında bu kapıdan dışarı çıkarlardı.

Nöbetyeri'nden yine madeni kanatlı bir kapıdan Karaağalar taşlığına geçilir. Bu bir tarafında sütunlu revak uzanan bir iç avludur. Avlunun sağında Hazinedar ve Muhasipler daireleri, solunda ise Karaağalar koğuşu ile Şahzadeler mektebi ve Kızlarağası dairesi sınırlamaktadır. Karaağalar koğuşu, Harem'deki zenci hadım ağalara mahsus, ortasında taş döşeli dar bir yol bulunan çok katlı bir dairedir. Yolun ucunda etrafı ve yaşmağı çinilerle süslü büyük bir ocak vardır. Son yıllarda yapılan onarımda buradaki büyük kısmı eksik çiniler kaldırılarak tamamı yeşil karolarla kaplanmıştır. En alt kattaki sağlı sollu beşerden on oda, zenci ağaların kîdem ve rütbece yüksek olanlarına mahsustu. Bunların duvarları çinilerle kaplanmış, yemek odası olan bir tanesine de güzel bir çeşme yapılmıştır. Burada bir odada görülen 1668/69 tarihli bir kitabe, ağalar arasında yürürlükteki bir usulu hatırlatır. Buna göre içlerinden biri azat edilirse, hepsi üçer aylık maaşlarını ona vereceklerdir. Orta koridora sütunlu galeri şeklinde açılan üst katlar Acemi Ağa, Ortancalı ve Hasıllar denilen zenci ağalara ayrılmıştır.

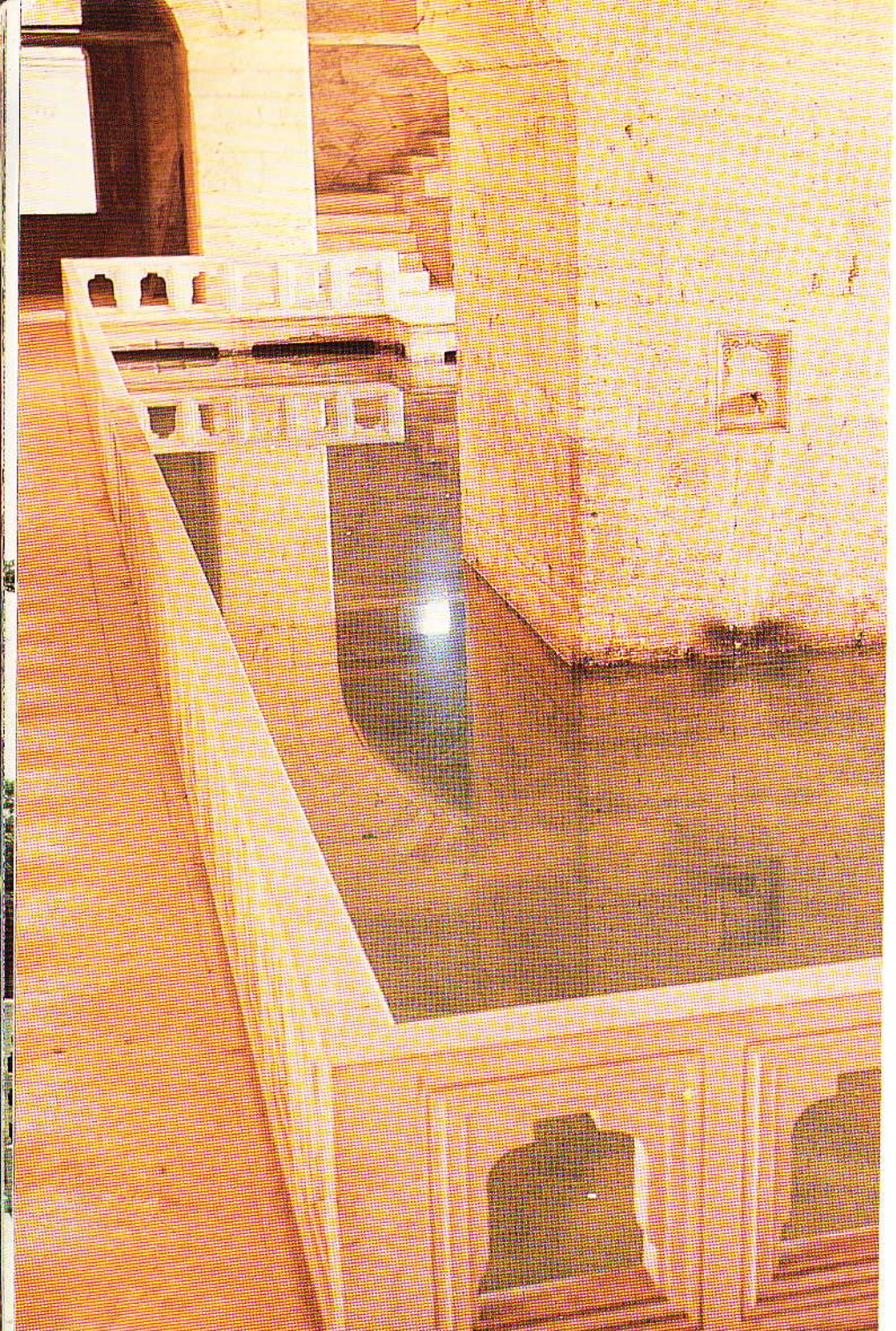

Şahzadeler mektebi küçük bir daireden ibarettir. Bir duvarının ortasında çok belirli bir biçimde Barok üslubda bir yaşmağı olan bir ocak vardır. Duvarların alt kısmı son derecede zengin yine Barok bir lambri kaplama ile süslenmiştir. Altın yaldızlı kordonlar ve motifler ile bezenen bu lambrilerin üst kenarlarında sıralanan panolarda 1749'da Kızlarağası Beşir Ağa tarafından sülüs hatla yazılmış yazılar görülür. Çağdaş Fransız saraylarının salonlarının ufak çapta benzeri olan bu odanın iç süslemesinin, 1752'de idam edilen Beşir Ağa'nın, yakın dostu Fransız tüccarı J.C.Flachat'nın etkisiyle yaptırdığı tahmin edilebilir. Halbuki aynı odanın duvarlarının üst kısımlarında ise, çok güzel klasik üsluplu çini kaplamalar süslemektedir. Odanın ortası kubbeli tavanı da, duvarlarına eş zenginlikte nakışlar ile bezenmiştir. Burada bulunan iki küçük oda da zarif nakışlarla süslüdür. Bunlardan birinde güzel yaşmaklı bir kahve ocağı görülür. Şahzadeler mektebinin hemen yanındaki daire bütün zenci Harem ağalarının başı ve Saray protokolünde çok yüksek bir duruma sahip Darüssaade ağası veya Kızlarağasının özel dairesidir. Hareme bakmaktan başka, Şahzadelerin tahsillerini ve Haremeyn (Mekke - Medine) evkafının idaresi, her yıl Hicaza gönderilen hediye (Sürre-i Hümayûn) nin hazırlanması gibi önemli görevler üzerinde olan Kızlarağasının dairesinde odalar süslü yaşmaklı ocaklara sahiptir, duvarları ise çini kaplıdır. Üst katta da aralarında bazı Avrupa çinileri olmakla beraber değerli Türk çinileri vardır. Karaağalar taşlığının sonunda ve Kızlarağası dairesinin hemen yanındaki geçide yani Haremin ikinci girişine açılmaktadır. Evvelce bahsi geçen, Kösem Sultan'ın cesedinin bir süre durduğu yer olduğuna inanılan parmaklıkla ayrılmış köşe buradadır.

Bu kapının arkasındaki nöbet yerinden ve Kızlarağası dairesinin dışından uzanan bir dehliz Cariyeler taşlığına ulaşmaktadır. Valide taşlığından da geçilen bu dar iç avlunun bir tarafında revak vardır. Revak'ın gerisinde, Şahzadeler mektebinin bitişiğinde Cariyelere mahsus küçük bir mutfak ile bir hamam bulunmaktadır. Buradan ayrıca bir merdiven Cariyeler koğuşu denilen bir kısmı galerili mekânlara çıkışı sağlamaktadır. Cariyeler

علی رضی اللہ عنہ
عمر رضی اللہ عنہ الفاروق

taşlığının diğer kenarında sıralanan küçük mekân ise, cariyelerin başında olan Çamaşırcı usta, Kâhya kadın ve Dadı Usta daireleridir (bir görüşe göre nekahat halindeki Cariyelere mahsustur). Cariyelere mahsus bölümler süsleme bakımından, komşusu olan Valide veya Karağalar daireleri gibi gösterişli değildir. Bunlar loş, hatta karanlık ve bazı kısımları kasvet verici yerlerdir. Taşlığın ortalarından uzun taş bir merdiven aşağıya doğru iner. Kırkayak denilen bir taş merdiven, Harem'den adeta ayrı bir bölüm olan hüzün verici bir görünümdeki Cariyeler hastanesi olarak tanınan yere inmektedir. Burada ortasında galerili büyük bir mekân etrafında çamaşırhane, hamam, mutfak, aşçılar koğuşu gibi daireler ile değişik büyüklükte odalar sıralanır. Fakat genellikle Cariyeler hastanesi denen bölüm o kadar büyüktür ki bunun gerçekten hastane olduğuna inanmak zordur. Bizce sadece bazı odalar veya sadece orta kat herhalde hastane olarak kullanılıyordu. Bu galerili, iki katlı koğuşun, aşağı seviyedeki cariyelere ayrılmış olduğuna inanmak belki daha doğru olacaktır. Bir merdiven en alttaki Cenazeliğe iner. Burada son hizmeti görülen ölü, Meyit kapısı denilen ve parka açılan bir kapıdan dışarı çıkarılırdı. Son yıllarda buralarda bazı küçük odaların duvarlarında çok ilgi çekici graffiti'ler bulunmuştur. Ayrıca tahta döşemenin altında da yazılı kağıt parçaları ele geçmiştir. Bu odalarda hapsedilmiş bazı cariyeler bu yazılarda dertlerini şikayetlerini dile getirmişlerdir.

Hastane denilen bölümün doğu tarafında, dışarıdan çok yüksek bir duvarla ayrılmış her tarafı kapalı, evvelce çiçekler ekili olan bir iç bahçe uzanır. Burası herhalde cariyelerin açık havaya çıkmalarına mahsustu. Bahçenin karşı tarafında 29 paye üstüne oturan, yüksekte Havuzlu taşlık ile III.Osman köşkü bulunmaktadır. Bu taşlığı taşıyan paye dizilerinin dip tarafında. III.Murad odasının altına isabet eden yerde ise, XVI. yüzyılda yapılmış önemli bir alt yapının varlığı dikkati çeker. Bu alt yapı kalın payelerle ve bunların üstlerine inşa edilmiş tonozlarla yukarıdaki daireleri taşımaktadır. Tonozlardan en öndeki pek büyük bir kaburgalı tonoz olup tam altında büyük bir havuz vardır. Temelleri havuzun içinde olan payelerin herbir yüzlerindeki

lülelerden evvelce havuza su akıyordu. Havuzun karşısında tam ortada yüksek loca şeklinde duvarları çinili bir oda vardır ki, burası havuzda eğlenen cariyeleri seyreden Padişaha mahsus olmalıdır. Bu locanın altındaki küçük oda ise herhalde cariyelerin soyunma yeridir. Özel eğlencelere mahsus olduğu için hiçbir taraftan görülmeyen bu havuzlu alt yapı iki yanındaki bahçelere yüksek kemerlerle açılmaktadır. Ayrıca iki yandaki bahçeler son derece yüksek duvarlar ile Sarayın başka kısımlarından tecrit edilmiştir. Evvelce Havuzlu taşlıktan dar bir merdivenle de buraya inilebildiği, bazı izlerden anlaşılır. Buraya Veliaht taşlığından, Cariyeler taşlığında Valide dairesi girişinden ve III.Murat Hasodası sofası üzerindeki hamam zemininden inen merdivenler vardır. Bu sonuncu iniş gizli bir bağlantıdır.

Tekrar Kuşhane kapısı yanındaki Nöbetyerine dönüldüğünde, buradan Altınyol denilen uzun bir koridora geçilmektedir. Bu dehliz Valide Sultan ve Selâmlık dairelerini Harem'e bağlar. Enderun avlusu da denilen üçüncü avludaki Ağalar camiine bitişik Harem camiine de buradan geçilir. Altınyolun sağ tarafında taş bir merdiven yukarıdaki iç içe bir kaç odadan meydana gelmiş, Cevrî Kalfa dairesi denilen yere çıkışı sağlar. III.Selim'in 1808'de öldürülmesi ile sonuçlanan ayaklanmada, Cevrî Kalfa, hayatı tehlikede olan Şahzade Mahmud'u kendi dairesine kaçırmış ve onu da öldürmek isteyen silahlı katillerin yüzlerine bu merdivenin üst başından kül atarak vakit kazanırken, iki Haremağası dairenin bir odasının tavanından dama çıkararak kurtarmışlardı.

Altınyolun sağ tarafında girilen genişçe bir iç avlu Valide taşlığıdır. Evvelce dört tarafı da sütunlu ve kemerli revaklarla çevriliyken sonra sadece bir tarafında bir revak kalan bu mermer döşeli avluyu sınırlayan dairelerin yüzleri değerli Türk çinileri ile kaplıdır. Geniş saçaklar ayrıca bu cepheleri korumaktadır. Cariyeler dairesinin avluya bakan duvarında H.1078 (=1667/68) tarihli büyük bir çeşme onun yanında da daha ufak fakat çok itina ile işlenerek bezenmiş ikinci bir çeşme vardır. Avlunun cariyeler dairesinin karşısında Ocaklı sofa'ya giriş ile Başkadın veya Başhaseki dairesi bulunmaktadır.

Valide taşlığının bir kenarında bulunan Valide Sultan dairesi, avludan bir ön mekân ve koridordan geçilerek ulaşılan bir yemek odası ile bir yatak odasından ibaret bir dairedir. Her iki odada da Cariyeler hastanesi ile III.Osman taşlığı arasındaki iç bahçe üstünde bir verandaya açılırlar. Valide dairesine geçit veren dehlizin duvarları Türk zevkine bütünüyle yabancı olan, İtalyan işi sarı rengin hâkim olduğu çinilerle kaplıdır. Üst kısımda ise Türk çinilerinden bir kitabe vardır. Koridorun yanındaki Valide Sultan oturma odasının ocağının yaşmağı açık surette Türk klasik mimarisine işaret eder. Böylece bu odanın esasının XVI. veya XVII.yüzyıla ait olduğu ileri sürülebilir. Ancak duvarların yukarı kısımları ve tavanı tamamen Avrupa üslubunda süslemeler ile kaplanmıştır. Koridordan bir merdivenle dört odalı bir daireye çıkılır. Daha yukarıda da Sultan Ahmed köşkü denilen geniş saçaklı içten küçük kubbeli Valide dairesinin üstüne oturtulmuş olan ahşap bir köşk bulunmaktadır. Bu her tarafında pencereler olan odanın bilhassa Haliç tarafına hâkim geniş bir manzarası vardır. Koridorun sağında H.1064 (=1653/54)'de IV.Mehmed'in annesi Turhan Sultan'ın yaptırttığı Valide Sultan hamamı vardır, uçda ise H.1078 (=1667/68) tarihli bir kapıdan yüksek kubbeli Valide Sultan yemek odasına geçilir. H.1232 (=1816/17)'de onarılarak iç süslemesi yeni zevke göre değiştirilen bu odanın duvarlarında çok değerli XVII. yüzyıl Türk çinileri ile orijinal klasik üslupda nakışlar vardır. Kapı kanatları ile dolap kapakları da tezyinat kaplıdır. Bitişik Valide yatak odasının ise tavanını ve duvarlarını kaplayan güzel çiniler IV.Mehmed döneminde H.1078 (=1667/68)'de konulmuştur Duvarlardaki çini panoların ortalarında bır çanak veya fiskiyeden çıkan çeşitli çiçekler ve şemseler yer almaktadır. Yatak sedirinin üstünde oymalı, altın yaldızlı bir saçak bulunur. Valide Sultan dairesinin klasik Türk üslubundaki süslemesi ve mimarisi bu dairenin, Sultan İbrahim'in zevcesi ve IV.Mehmed'in annesi Turhan Sultan'ın tarafından bütün bu kısmın yenilendiğini belli etmektedir.

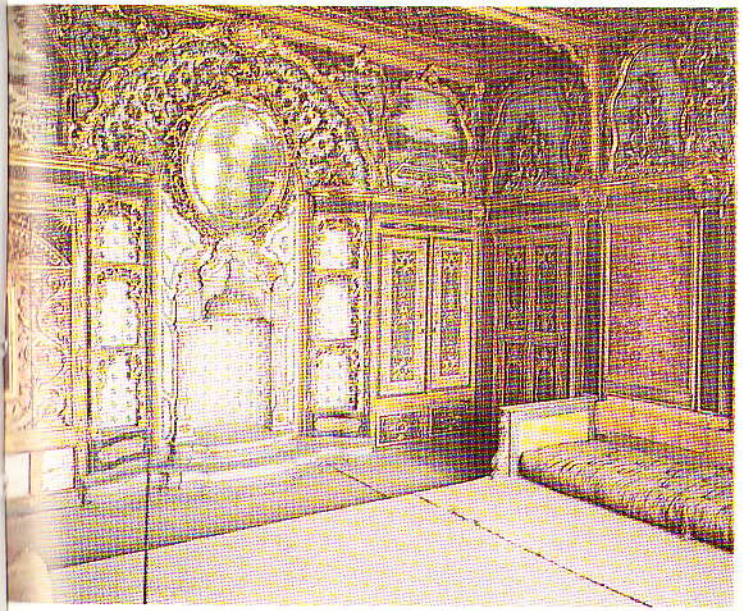
Valide Sultan Hamamının yanından duvarları İtalyan çinileri ile kaplı olan bir koridor Hünkâr hamamının önünden geçerek Hünkâr sofasına açılan kapının önüne ulaşır. Artık buradan sonrası Padişahın özel dairesidir. Valide hamamına bitişik olan Hünkâr hamamı aslında XVI. yüzyıla ait olmakla beraber XVIII.yüzyıl ikinci yarısında büyük ölçüde değiştirilmiş ve orijinal süslemesi kaybolmuştur. Burada evvelce muhteşem çini panolar olduğu sanılmaktadır. Üç bölümden oluşan bu hamamın sıcaklık kısmında altın yaldızlı lüleler ve kurnalar olmakla beraber, Padişaha ayrılmış olan kurnanın etrafı, Barok üslupta bir bronz parmaklık ile ayrılmıştır. Burada ayrıca mermerden bir de selsebil su mimarisi bakımından ilgi çekicidir. Selsebilin suyu önündeki banyo biçimindeki bir tekneye süzülüyordu.

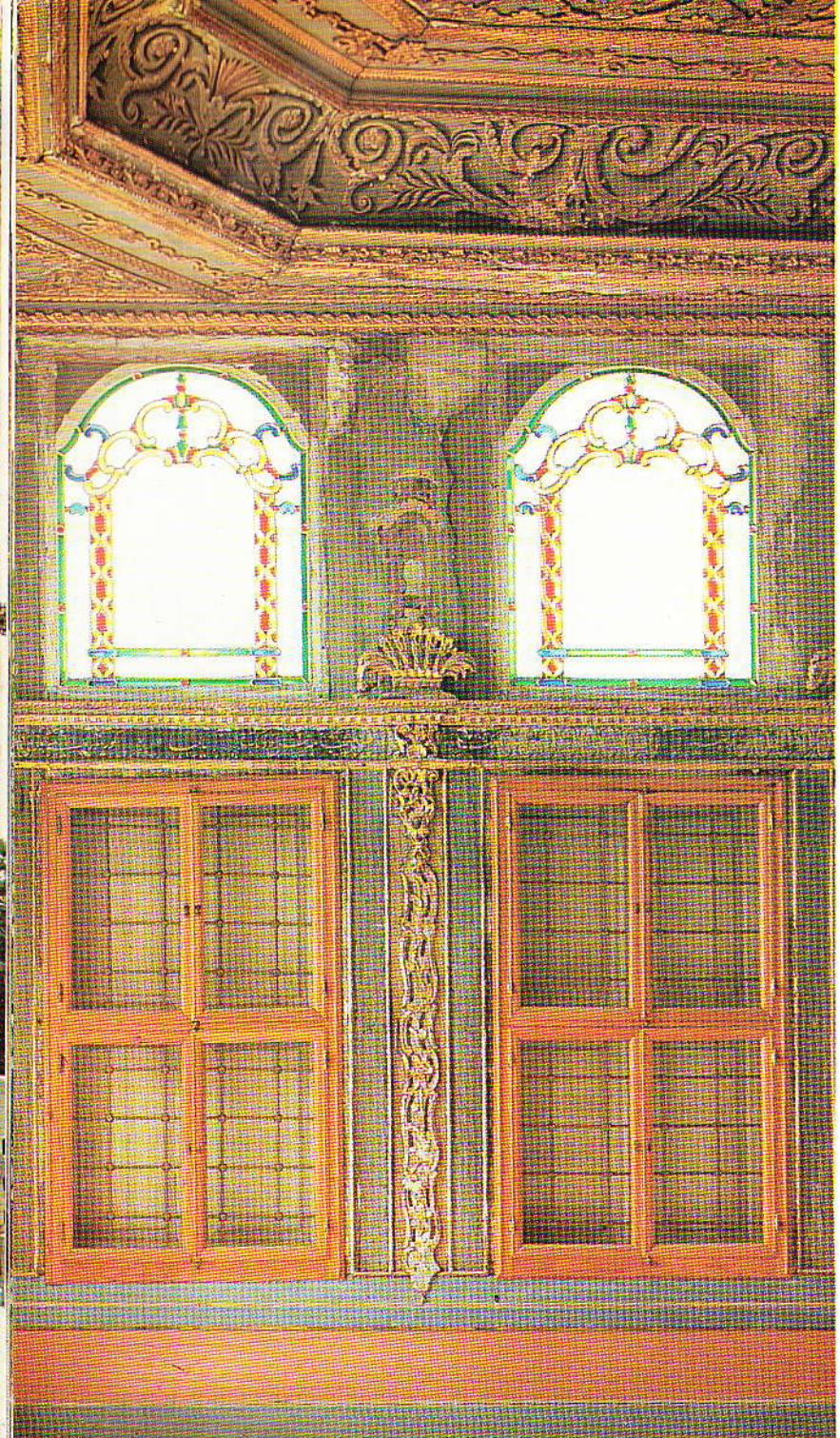

Hamam yolunda, Hünkâr hamamı karşısındaki kapıdan geçilen genellikle I.Abdülhamid odası denilen fakat aslında kapısı üstündeki kitabeden III.Osman'ın 1755'de yaptırttığı anlaşılan yatak odasının, altın yaldızlı Barok üsluplu göz kamaştırıcı zenginlikteki iç süslemesini Abdülhamid tamamlatmıştır. İç süsleme tamamen Batı üslubunda olmakla beraber, Türk odası için gerekli elemanlar olan mermer çeşme, yaşmaklı ocak ve bezemeli dolap kapakları vardır. Duvarların üst kısımlarını ise manzara resimleri süsler. Burada bir de altın yaldızlı yatakyeri saçağı vardır. Abdülhamid odasının yanındaki bir aralıktan kısa bir merdiven Sakal-ı Şerif veya III.Selim Dua Odası denilen mekâna çıkışı sağlar. Burada evvelce bir dolapda Sakal-ı Şerif saklanırdı. Bu gayet küçük odanın her tarafı ve tavanı altın yaldızlı kabartma Batı üslubunda nakışlarla süslüdür. Bir kenarda üzerine III.Selim'in tuğrası ile H.1205 (=1790/91) tarihli bir tarih dörtlüğü işlenmiş güzel büyük bir ayna konulmuştur. Buradaki nakışlarla bilhassa üst alçı pencerelerin Rokoko süslemeleri ve aralarındaki panolar son derecede başarılı ve zevklidir. Bu merdiven aralığından III.Selim'in annesi Mihrişah Valide Sultan'ın odasına da geçilebilir. Türk Baroğunun en muhteşem örneğini teşkil eden bir sofa ile bir odadan meydana gelen bu daire, Valide yemek odası ile Valide oturma odasının üstünde bulunmaktadır.

Duvardaki bir tarihden bu ihtişamlı odanın H.1204 (=1789/90)'de yapılmış olduğu öğrenilmektedir. Burada Türk Baroğunun en zengin örneği ile karşılaşılır. Duvarlar, kapı ve dolap kapakları, ocak ve tavan altın yaldızlı kabartma nakışlarla bezenmiştir. Duvarların üst kısımlarındaki panolarda manzara resimleri yer almaktadır.

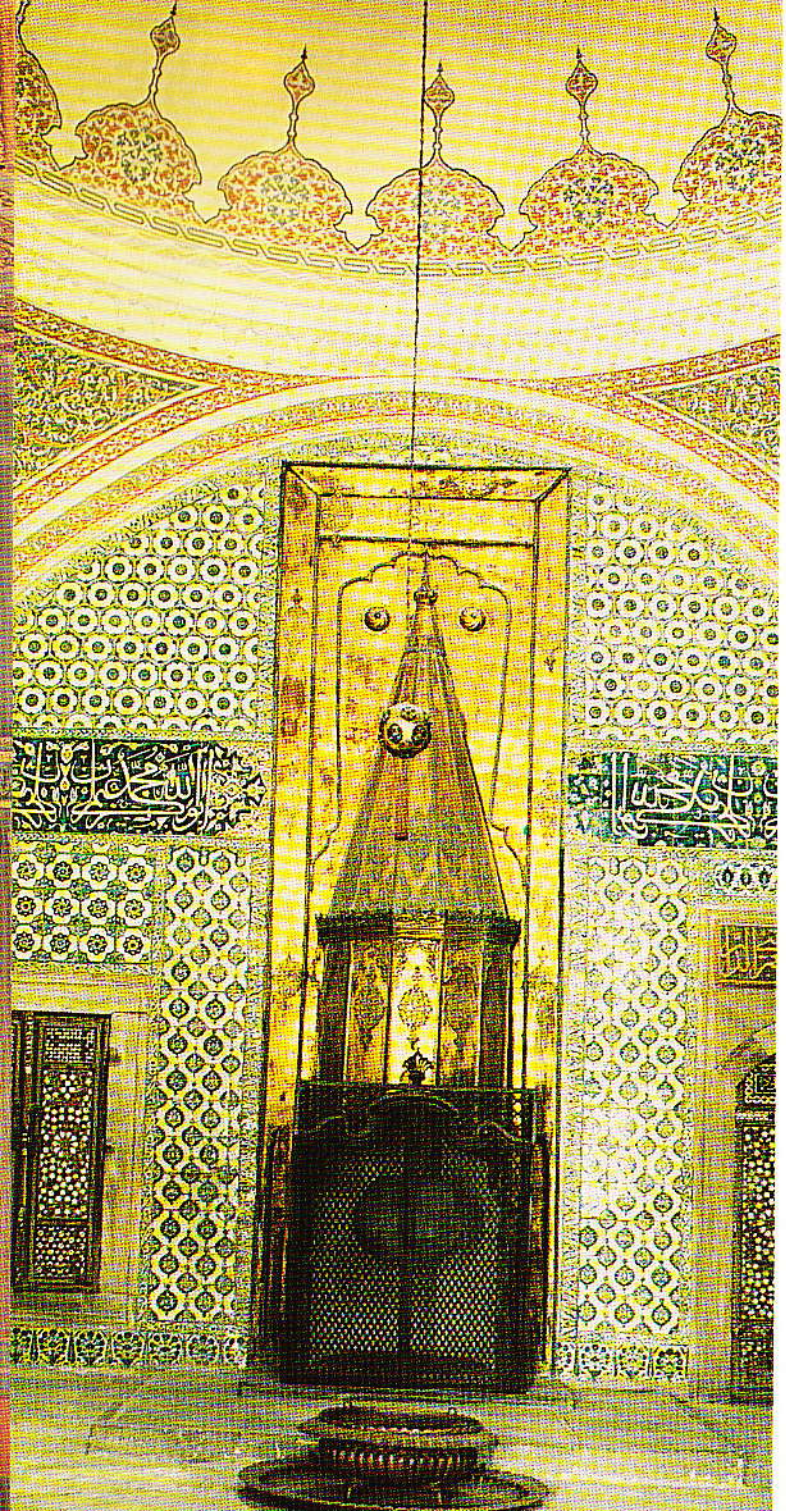

Abdülhamid odasından, etrafı ve üstü kapalı bir yol III.Osman köşküne kadar uzanır. Bu yolun bitişiğinde III.Selim odası adı verilen, fakat III.Osman köşkünün bir parçası olan bir oda vardır. Burası da XVIII.yüzyıl ortalarından itibaren Türk sanatına yerleşen Avrupa zevkine göre bezenmiş bir mekândır. Üst dizi pencerelerin alçı çerçevelerinde bile Barok üslup kendisini belli eder. Ahşap oyma süslemesi, nakışlı tavanı ve mermer ocağı ile zengin görünümlü aydınlık ve ferah bir yerdir. Pencerelerinden bahçe ve parka manzarası vardır. Havuzlu taşlık veya Asma bahçe de denilen ve payeler üzerine oturan teras'ın ortasında dikdörtgen bir havuz vardır. Bu avlunun bir kenarında alt yüzü nakışlı bir saçağın koruduğu, III.Osman köşkü yer alır. Köşk, Sarayı, bugün Gülhane parkı olan, Hasbahçesinden ayıran gayet yüksek bir duvarın üstüne yapılmış olup dışarı taşkın bir çıkması yapı sanatı bakımından dikkate değer. Ancak parkdan görülebilen bu çıkmanın üzerine abandığı konsollar veya eliböğründeler ahşap bir kaplama içine gizlenmiştir. Köşkün dışdan görünümü bir Ortaçağ şatosunu andırır. Halbuki taşlığa bakan yüzünde, ortadaki kapı kanatları ile, kapının üstündeki alınlık ve pencerelerin üstlerindeki panolar Barok nakışlarla kaplanmıştır. Köşkün cephesinde hareketli bir mimari göze çarpar. Saçak dalgalı biçimde iki uca doğru alçalır. İki uçta işlemeli ayna taşı olan birer çeşme vardır. Esas köşk birbirinden iki sütuna dayanan bir kemerle ayrılan iki bölümden oluşur. En ilerideki bülüm sed duvarından dışarı taşan çıkmanın üstündedir. Bir çokgen biçiminde olan bu çıkma veya şahnişinin her kenarında pencereler açıldığından içeri bol ışık girdiği gibi, buradan şehrin bir kesimine, Halic ve liman girişine hâkim manzara vardır. Bu köşkün içi Fransız baroğu üslubunda altın yaldızlı kabartma nakışlarla süslenmiş, ayrıca duvarlara Avrupa çinileri kaplanmıştır. Aynı şekilde tavan da zengin surette bezenmiştir. Aynı süsleme, köşkün iki yanındaki odalarda da tekrarlanır. En sağdaki bir hücreden ise, taşlığın altında olan havuzlu mahzene inilmektedir. Bu köşk her yerde III.Osman'ın yapısı olarak tanıtılmakta ise de, kapısı üstünde Sultan II Mahmud'un tuğrası ile

içinde adı geçen bir kitabe vardır. İçindeki kemerde de yine Sultan Mahmud'un tuğrası görülür. Bazılarına göre, III.Osman'ın yaptırttığı bu köşk, II.Mahmud yıllarında esaslı bir onarım görmüştür.

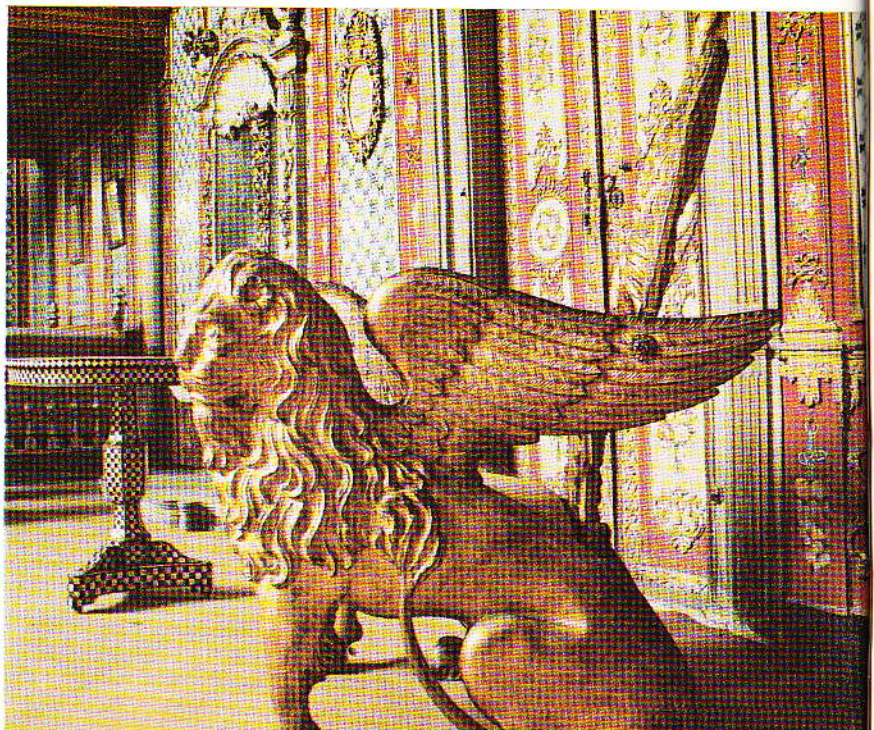
Havuzlu taşlıkdan geri dönüp, tekrar Valide taşlığına gelindiğinde, bu avlunun doğu tarafında önünde bir binek taşı olan Taht kapısı adında bir kapı vardır. Padişahlar tahta çıktıklarında, kılıç kuşanmağa Eyup Sultan camiine giderlerken, bu binek taşı önüne getirilen ata binerler ve Haremin arkasından dolanarak Baltacılar koğuşu arkasındaki dehlizden geçmek suretiyle Raht hazinesinin arkasındaki Şal kapısından dışarı çıkarlardı. Taht kapısının iç tarafındaki kubbeli büyük salon kapının tam karşısındaki yaşmağı altın yaldızlı zarif ocaktan dolayı Ocaklı sofa olarak tanınmıştır. Bu ocak bilindiği kadarı ile ısınmak veya içinde sürekli oturulmayan bu geçit yerini ısıtmak için değil, muhtelif odalara götürülecek mangalların kömürlerini yakıp kor haline getirmek için kullanılıyordu. Duvarları XVII.yüzyıl çinileri ile kaplı olan kapı va dolap kanatları sedef ve bağa kakmalar ile bezenmiş olan bu harikulade güzel mekânın duvarlarının üst kısmında çepeçevre dolaşan bir çini yazıda Sultan İbrahim oğlu Sultan Mehmed'in adı belirtildiğine göre, burası onun döneminde yani H.1074 (=1663/64) yangınındaki sonraki büyük onarımda şimdiki görünüşünü almıştır. Pandantifler ve kubbenin iç yüzü kalem işi nakışlarla süslenmiştir. Burada klasik devir Türk zevki hâkimdir. Ocaklı sofadan Çeşmeli sofa denilen ikinci ve biraz daha küçük bir mekâna geçilir. Burada da duvarlar bütünüyle klasik dönem Türk çinileriyle kaplanmış olup, değişik motiflere sahip olan bölümlerin bu farklılığı, bu küçük sofaya göz oyalayıcı bir görünüm sağlar.

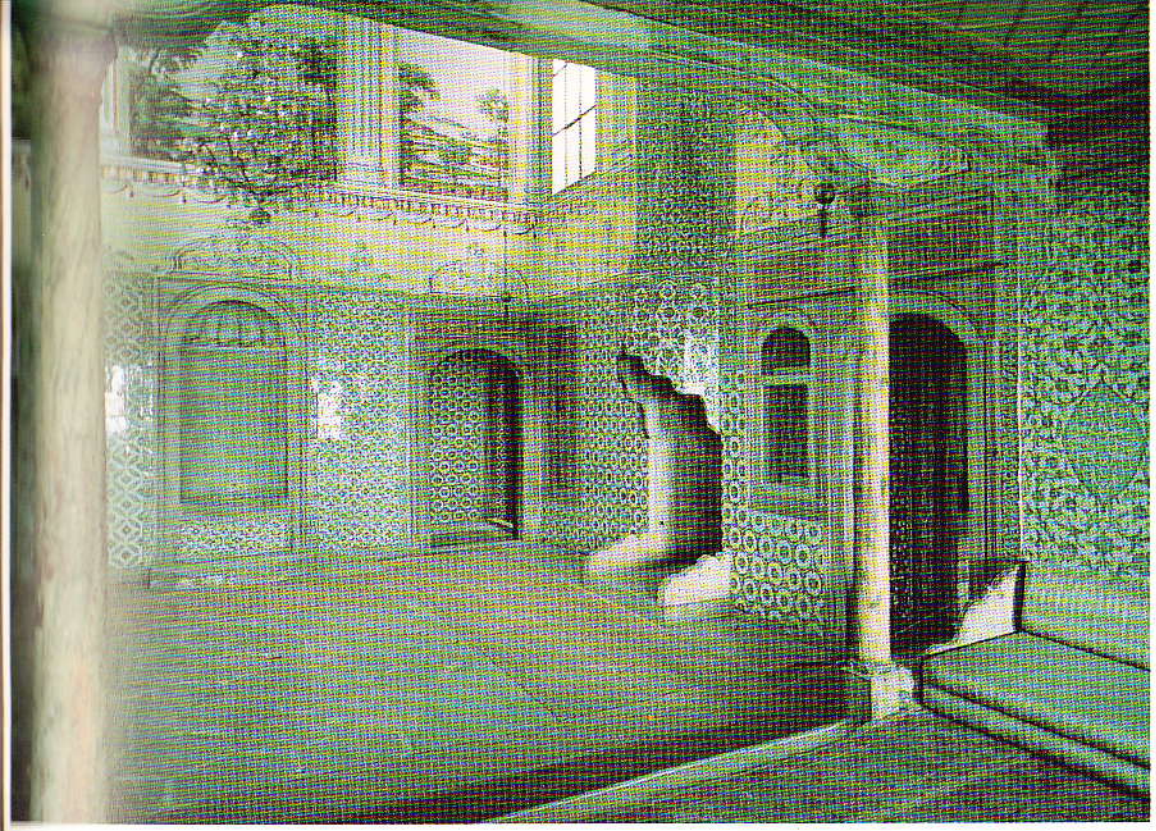
Bir duvarda mermerden bir çeşme, sofanın adını vermiştir. Çeşmenin kabartma motiflerle süslü bir tepeliği vardır. Burada da dolap kapakları sedef ve bağa kakmalıdır. Dışarı penceresi olmadığından aydınlığı ancak tepe camlarından alan bu kubbeli sofanın da çeşmesi üzerindeki tarih H.1077 (=1666/67) rakkamını verir. Böylece burası da büyük Harem yangınından sonra IV.Mehmed tarafından yaptırılan bölümlerdendir. Çeşmeli sofanın, ahşap kapı kanatları üzerinde sedefle farsca olarak işlenmiş bir beyit "Ey Padişah kıyamete kadar Devletin uzun olsun, Dostların şâd ve hürrem, düşmanın mahzun olsun" anlamına gelir. Bu kapı Saray'ın en önemli yerlerinden olan Hünkâr sofasına açılır.

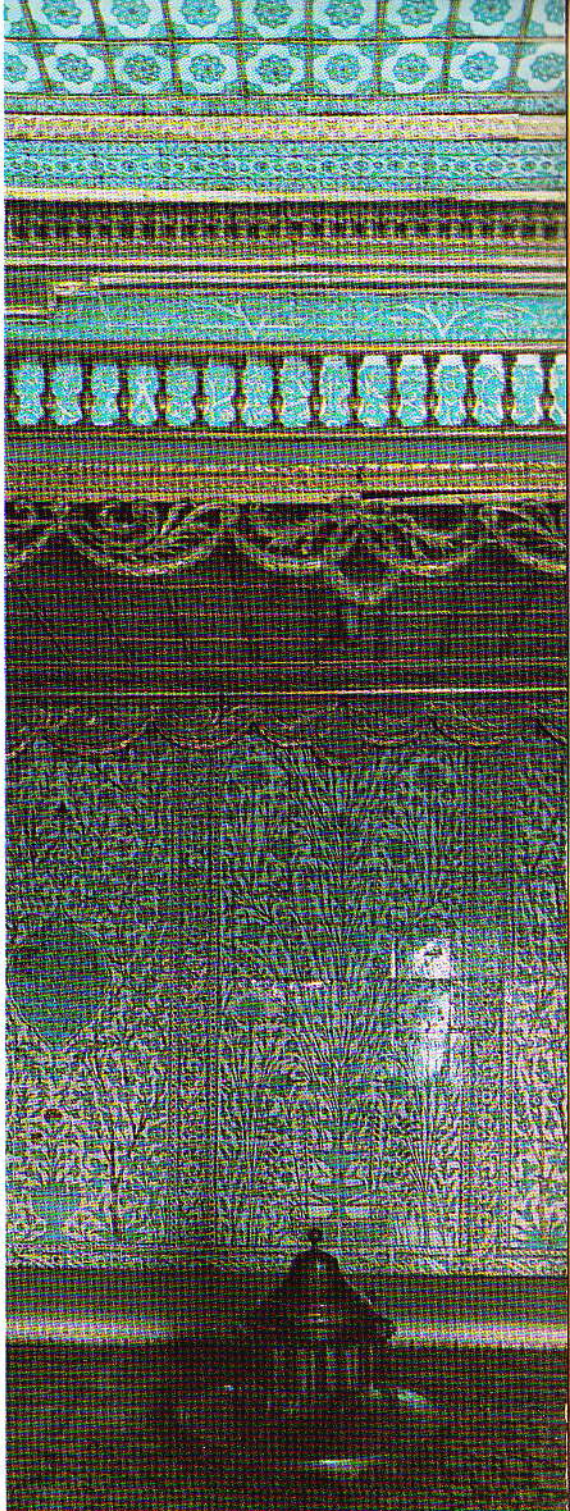

Dikdörtgen biçiminde olan bu büyük mekânın bir duvarı Havuzlu taşlığa çıkıntı teşkil eder. Bu çıkıntılı bölüm bir seki üzerinde sıralanan altı ince sütunla ön kısımdan ayrılmıştır. Ön kısmı heybetli bir kubbe örtmektedir. Mimar Sinan tarafından yapıldığı kabul edilen bu muhteşem salonun evvelce duvarları çinilerle kaplı iken, III.Osman dönemindeki onarımda çiniler sökülmüş, yalnız âyetler yazılı olan çini bir friz bırakılmıştır. Aynı onarımda ahşap kısımlar üzerindeki eski nakışların üzerleri boyanarak Barok nakışlar yapıldığı gibi, sütunlar ve bunların üzerlerindeki kemerler, duvar yüzlerindeki bütün renkli süslemeler ve pencerelerin alçı çerçeveleri Avrupa üslubuna göre yenilenmiştir. Yapılan araştırmalarda bilhassa tahta kısımlarda altta eski süslemeleri bulmak mümkün olmuştur. Havuzlu taşlığa bakan pencerelere sahip ikinci bölümün üstü bir asma kat yani bir şırvandır. Buranın evvelce eğlentilerde çalgıcıların yeri olduğu söylenirse de bunun ne derecede doğru olduğu bilinmez. Bu salonun bir özelliği de ayna olarak görülen bazı panoların gerçekte kapı olmalarıdır. Böyle bir kapıdan evvelce bahsi geçen Hünkâr hamamına bir diğerinden de III.Ahmed yemek odası denilen yere geçilir. Bir köşede olan dört sütunlu sedir de padişaha mahsus olan yerdir. Buranın da tavanı aynalıdır Hünkâr sofasını ayrıca üç barok çeşme süslemektedir. Hünkâr sofası Padişahın özel dairesinin merkezidir denilebilir. I.Abdülhamid odasına, Havuzlu taşlık ile Hünkâr hamamına, Valide dairesine ve Valide taşlığına buradan geçilebildiği gibi, III.Murad odası, I.Ahmed kütüphanesi, III.Ahmed odası ve Şahzadeler dairesine de yine buradan geçmek mümkündür. Sazlı, sözlü ve rakslı eğlencelerin de burada yapıldığı kabul edilmektedir. 1876'da tahttan indirilen Sultan Abdülaziz buraya getirildiğinde Hünkâr sofasının çeşmeli sofa tarafındaki köşesinin annesi Pertevniyal Sultan tarafından bir kaç gece yatak odası olarak kullanılmış olduğu söylenir. Son yıllarda bu daire önemli ölçüde onarılmış ve orijinal bazı süslemeleri ortaya çıkarılmıştır.

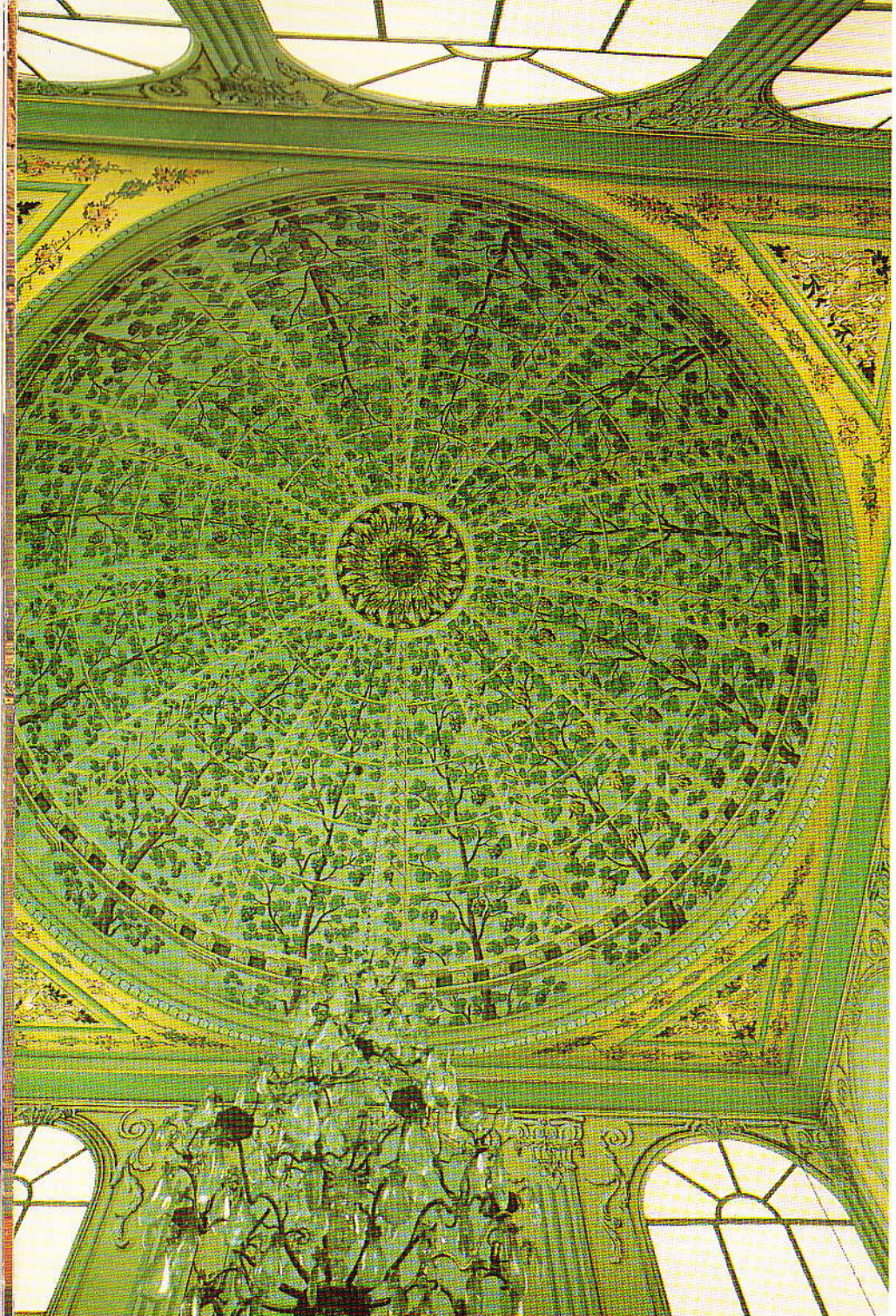

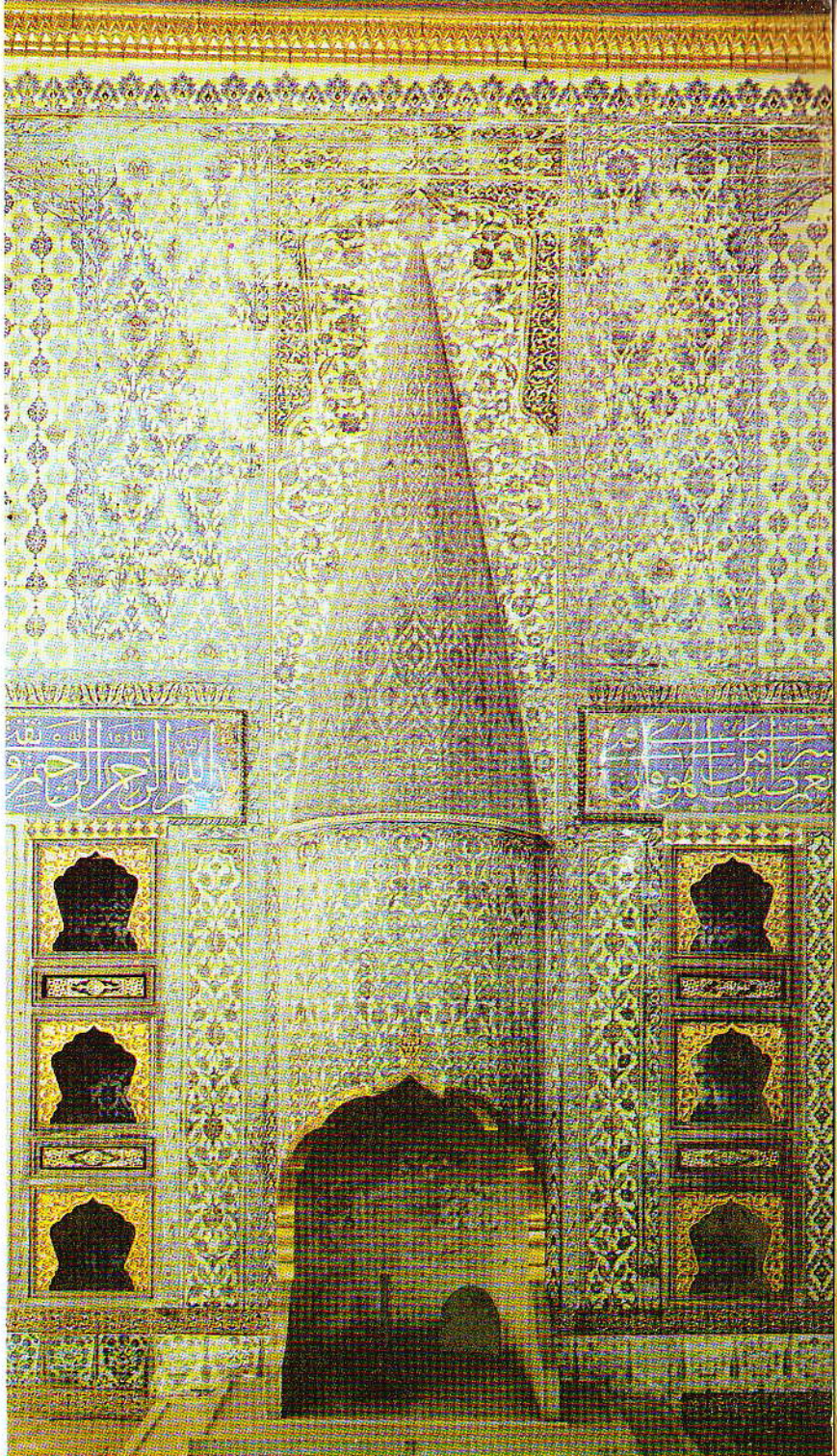
Hünkâr sofasının sağ tarafında bulunan mekân III.Murad'ın yatak odası denilen fakat gerçekten yatak odası olup olmadığı kesinlikle bilinmeyen bugün için Saray'ın en güzel ve ihtişamlı bölümüdür. Tam altında ise, evvelce bahsi geçmiş olan havuz bulunmaktadır. Dört kemere oturan bir kubbe ile örtülü olan bu odanın duvarları klasik dönemin İznik çinileri ile kaplanmıştır. Bu salonun ön mekânı olan geçit yerinin de duvarları son derece güzel çinilerle süslüdür. Yatak odasının mermer çerçeveli kapısı üstündeki kitabede Sultan III.Murad'ın adı ve H.986 (=1578) tarihi okunmaktadır. Bu kapının kanatları ve odadaki dolap kapakları, Türk ahşap ve kakmacılık sanatlarının en güzel örneklerindendir. Bunlar sedef, fildişi, bağa kakmalarla bezenmiştir. Odanın duvarlarını mavi zemin üzerine beyaz olarak yapılmış ayet frizi çepeçevre dolaşır. Altın yaldızlı bronzdan yaşmaklı bir ocak bir duvarda yer alır. Karşısındaki ise Bursa kemerli bir niş içine yerleştirilmiş

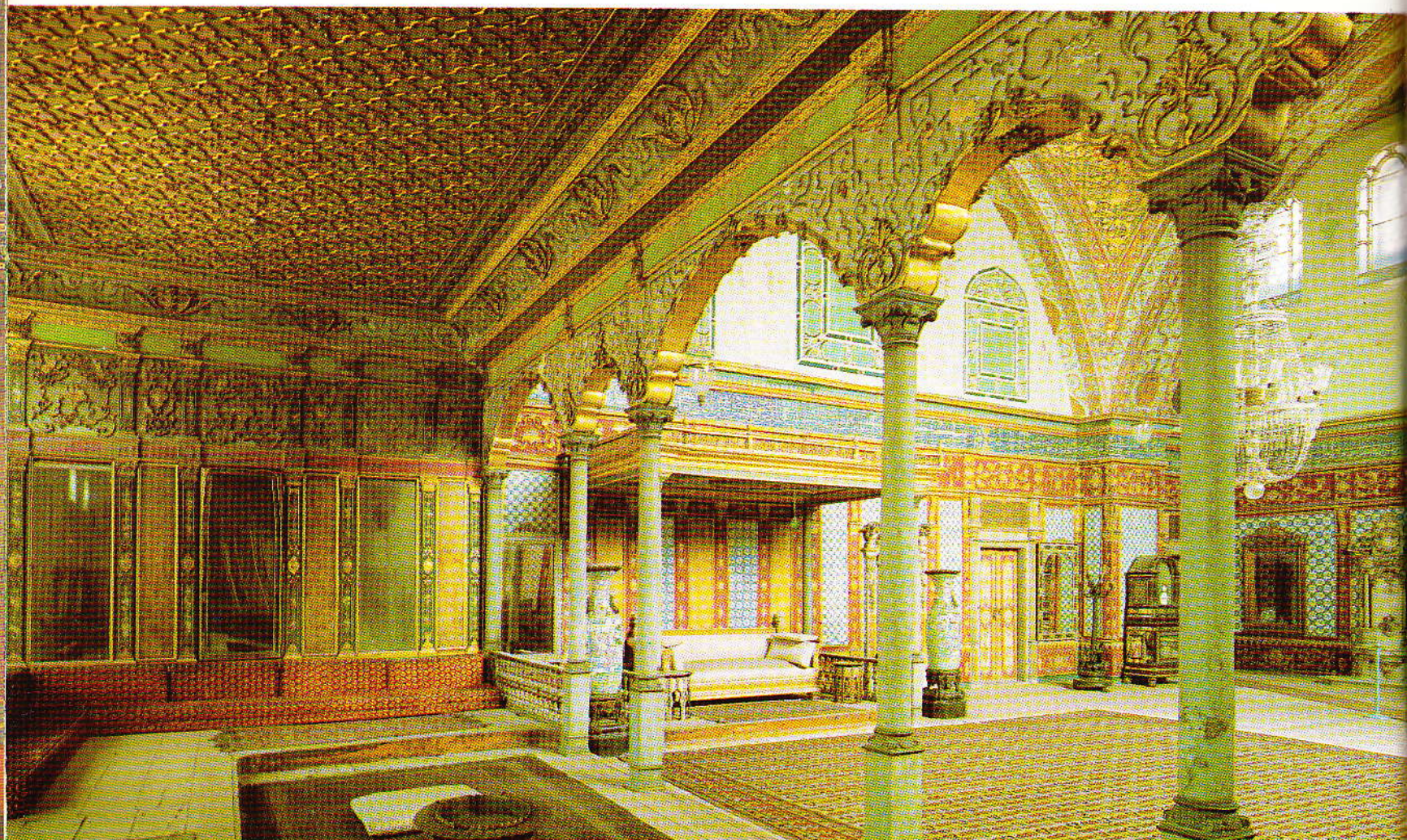
mermerden bir çeşme - selsebil bulunmaktadır. III.Murad yatak odası duvarların üst kısımlarında açılmış pencerelerden ışık alır. Altlarda ise üst üste üçer tane olmak üzere mermer çerçeveli zarif küçük raflar bulunmaktadır. Eşsiz güzellikte şekil ve orantıya sahip olan ocağın hemen yanındaki köşede altın yaldızlı fakat geç döneme ait bir yatak yeri vardır.

Sarayın klasik üslupda en güzel köşesi olan III.Murad odasının, Havuzlu taşlık tarafında I.Ahmet kütüphanesi denilen kubbeli küçük bir oda bitişiktir. Duvarların ve hatta kubbenin yüzünü kaplayan çini panolar, sedef ve bağa kakmalı kanatlara sahip dolaplar olan bu odanın bir köşesindeki niş içinde ise selsebilli zarif bir çeşme bulunur. Buradaki kitabelerde Sultan I.Ahmed'in adı ve H.1017 (=1608/09) tarihi okunur. Evvelce buradaki dolaplarda elyazma kitapların bulunduğu kabul edilir. Burası ilk yapıldığında bir köşk olarak mı tasarlanmıştı, yoksa bir kütüphane ve okuma odasımıdır? Bu soruları çözümlemek şimdiki halde kolay değildir. Fakat ne olursa olsun, Saray'da III.Murad odası ile birlikte Türk klasik dönemi sanatını en göz kamaştırıcı üstünlüğü ile gösteren yerlerdendir.

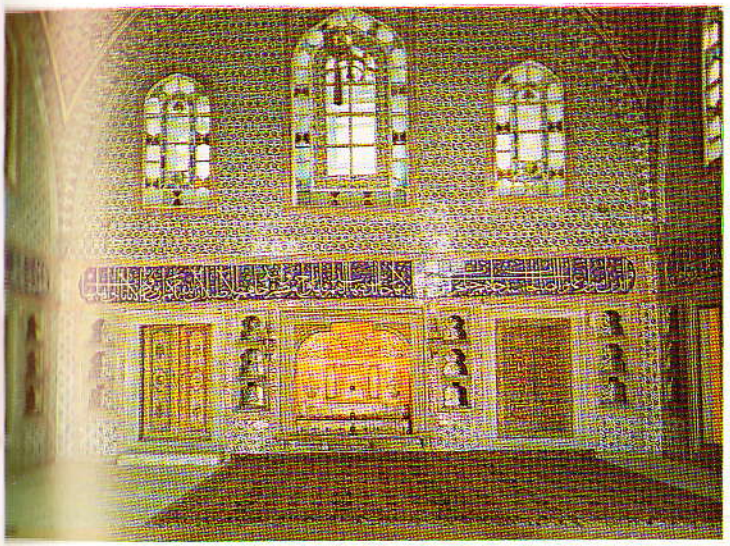
Hemen yanında olan Sultan III.Ahmed'in yemek odası denilen çok ufak mekân mimari bakımdan küçük bir aralıkdan ibarettir. Fakat duvarları ile tavanı renkli ve yaldızlı nakışlar, çeşitli çiçek ve meyva resimleri ile kaplanmıştır. Kapısı üstündeki manzum kitabeden buranın Sultan III.Ahmed tarafından H.1117 (=1705/06)'de yaptırıldığı öğrenilir. Bu odanın iki penceresi Havuzlu taşlığa bakar. İkisinin arasında zengin kabartma süslemeli değişik biçimde alçıdan yaşmağı olan bir ocak bulunur. Odanın köşesindeki bir bölmenin arkasındaki kapı, Hünkâr sofasının sedirli kısmına açılır.

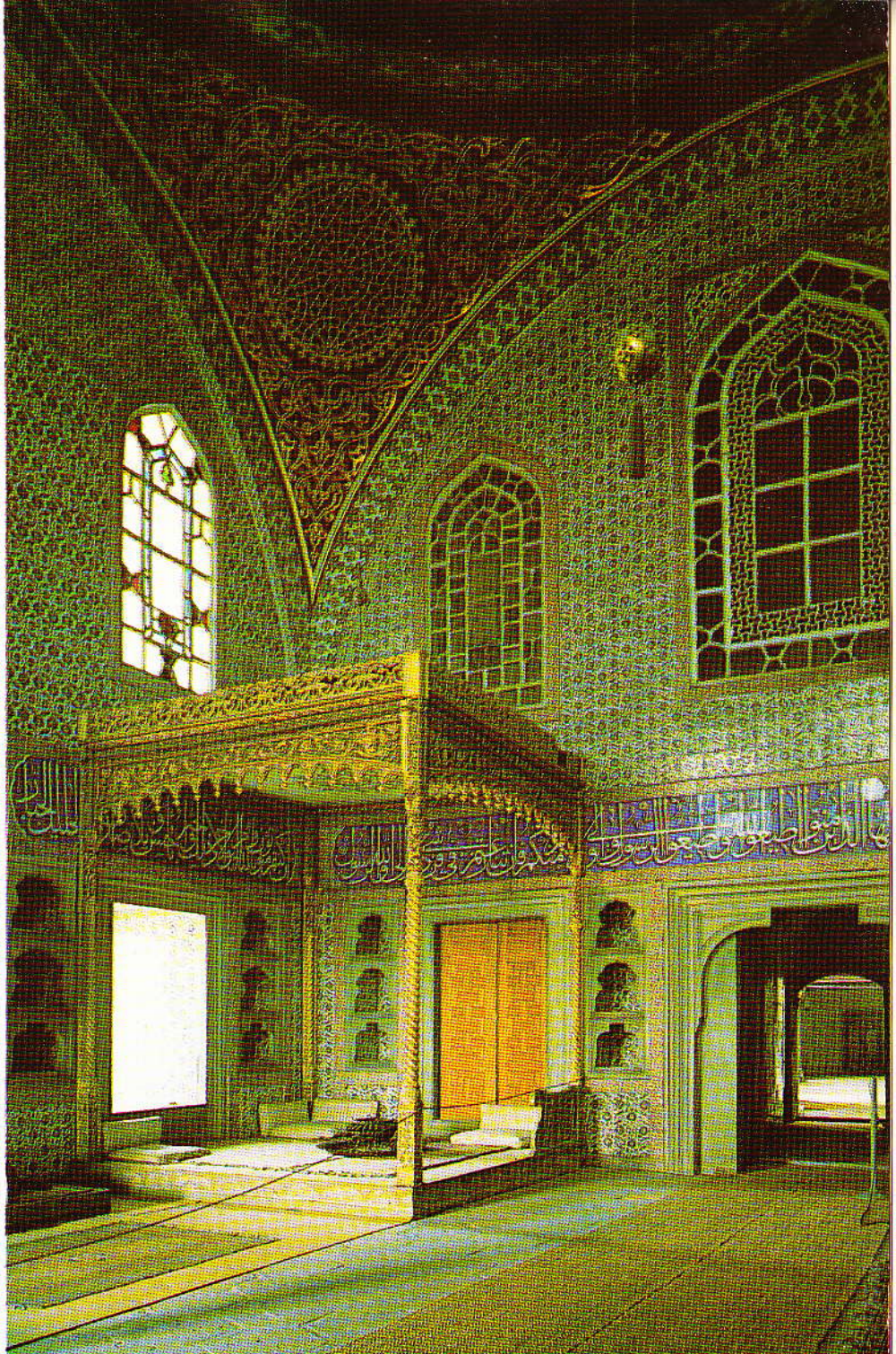

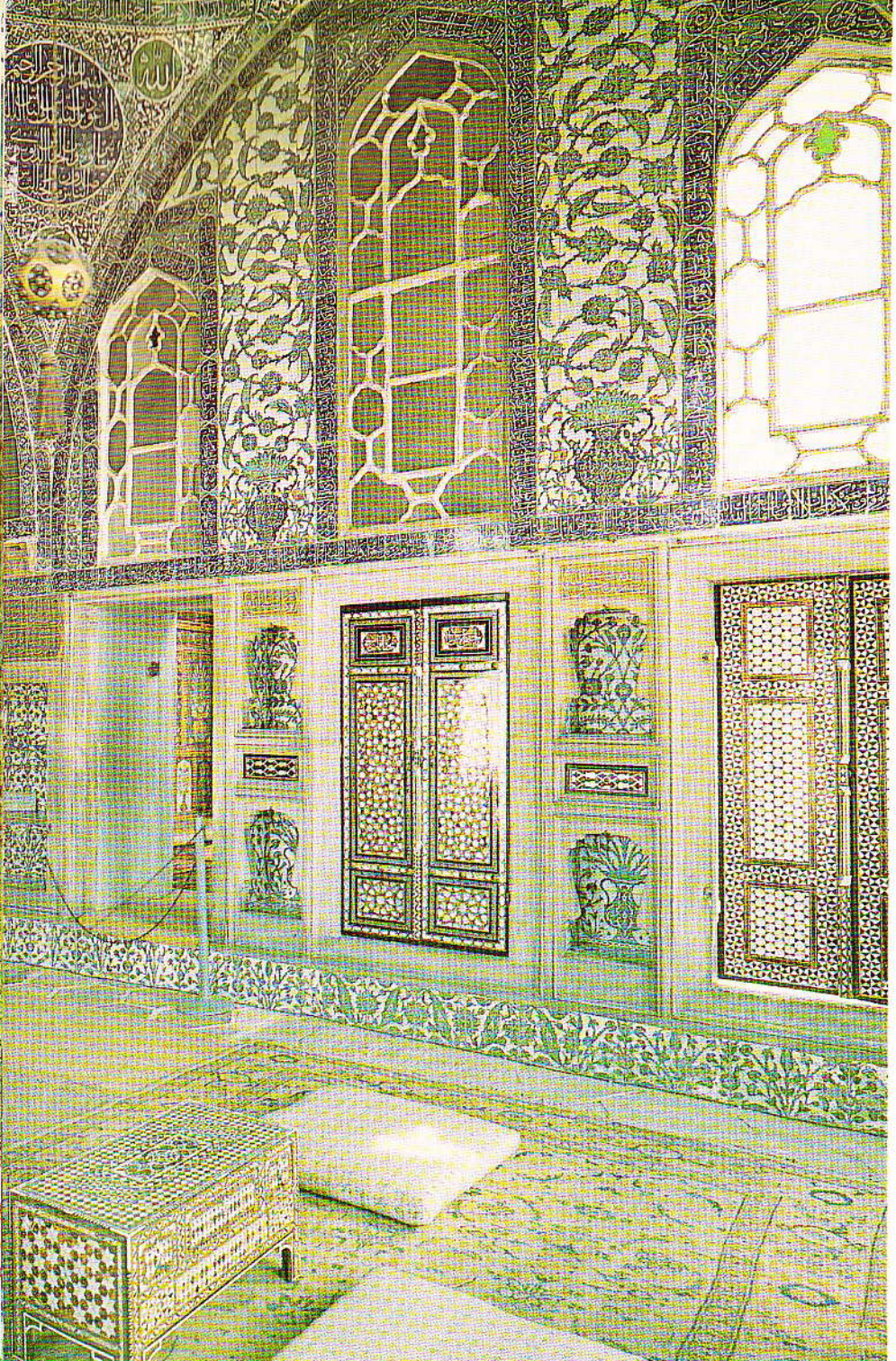
III. Murad odasının geçit yerinin aksi tarafdaki kapısı dar uzun ve Altınyol'a ulaşan bir koridora açılır. Burası "cinlerin meşveret yeri" olarak adlandırılan yerdir. Hava karardıktan sonra Cinler toplanıp, yapacakları işleri burada kararlaştırdıklarına bu yüzden de gece ordan geçerek cinleri rahatsız edenlerin çarpılacağına inanılıyordu. Bu koridorun bir tarafında Şahzadeler dairesi yer aldığına göre, herhalde onlarla gizlice temas etmeği önlemek için bu söylenti çıkarılmış olmalıdır. Aynı koridorun sağ tarafında ise Başkadın, Başhaseki ve Hasekiler daireleri bulunur ki, bunlar da iki kat halinde düzenlenmiş mekânlardır. "Cinlerin toplantı yeri" olan dehlizin solunda ise birbirine bitişik iki mekân vardır. Esasında üç kat halinde olan bu yer Osmanlı tarihinde "Kafes" adıyla tanınan Şahzadeler dairesidir. Burası bir bakıma süslü bir hapisane olarak da görülmektedir. Alt kat Veliahd Şahzade dairesidir. İçi ve dışı çinilerle kaplı, güzel ve süslü bir bölümdür. Son yıllarda çifte köşk olarak adlandırılan bu dairenin esası herhalde XVI.yüzyıl sonlarına doğru yapılmış olmalıdır. Ancak buranın Şahzadelere verilmesi

XVII.yüzyıl başlarından itibarendir. Önceleri Şahzadeler Anadolu'nun çeşitli yerlerine vali olarak gönderiliyordu. I.Ahmed döneminden itibaren Şahzedeler bu dairede sıkıntılı ve ölüm tehlikesi ile dolu bir hayat geçirmeğe mecbur tutuldular. Ancak Şahzadelerin burada hoşlandıkları dallarda öğrenim gördükleri gerçektir. Yoksa çok küçük yaşta girdikleri "Kafes" de tam bir mahpus hayatı yaşamış olsalar, ilerlemiş bir yaşta iken Padişah olduklarında görülen ustalıkları (avcılık, ata binme, hattatlık, şairlik gibi) gösteremezlerdi. Geç bir dönemde bir odanın içine ahşap bir kat eklenmiş ve bu tavan söküldüğünde içinde harikulade nakışlarla bezenmiş bir kubbe bulunmuştur. Kubbenin iç sathına yapıştırılmış bez üzerine yapılan bu süslemeler klasik Türk motifleri olan lâle, sümbül ve yapraklar renkler ve altın yaldızlar ile işlenmiştir. İçinde çeşmeler ve ocaklar da vardır. Şahzadeler dairesinde yukarıda olan odaların bazıları süslüdür, bazıları ise hiçbir bezemesiz her tarafı kapalı hücrelerdir. Bunlardan bir tanesi genellikle tahtından indirildikten sonra bir süre Sultan İbrahim'in hapsedildiği yer olarak kabul edilir.

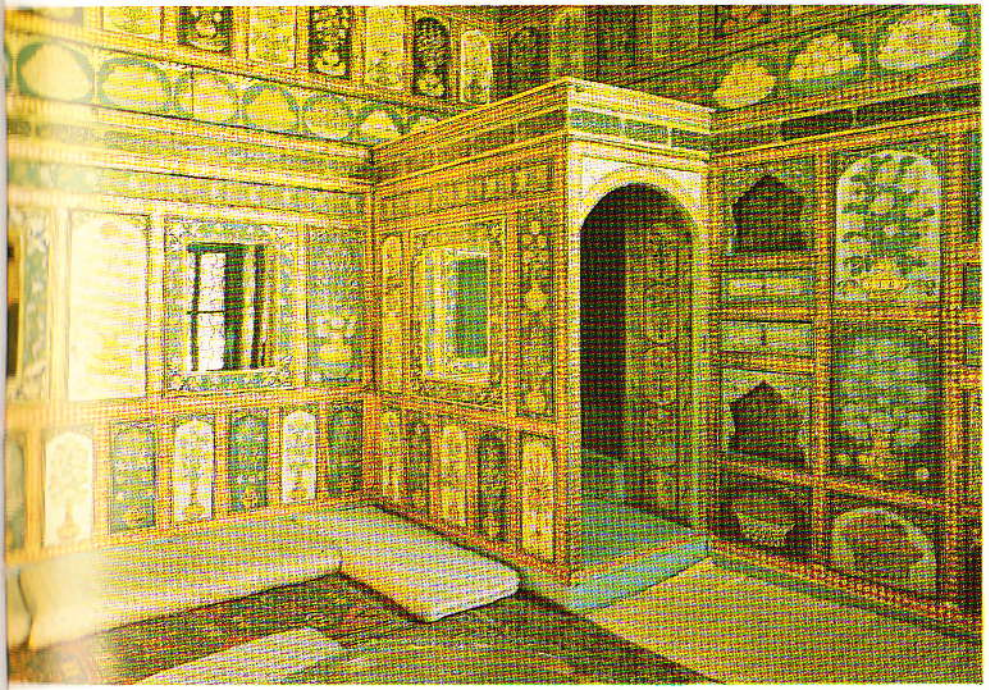

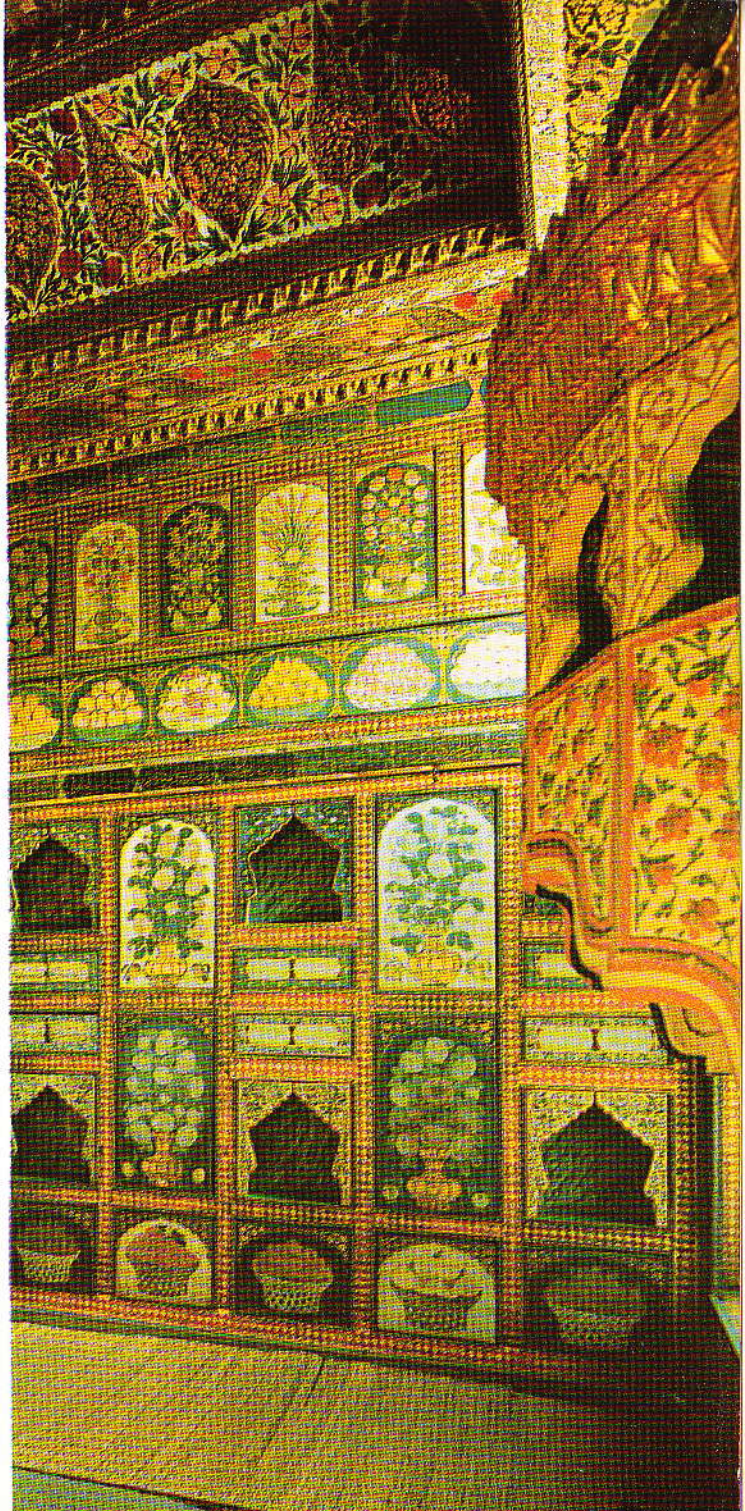

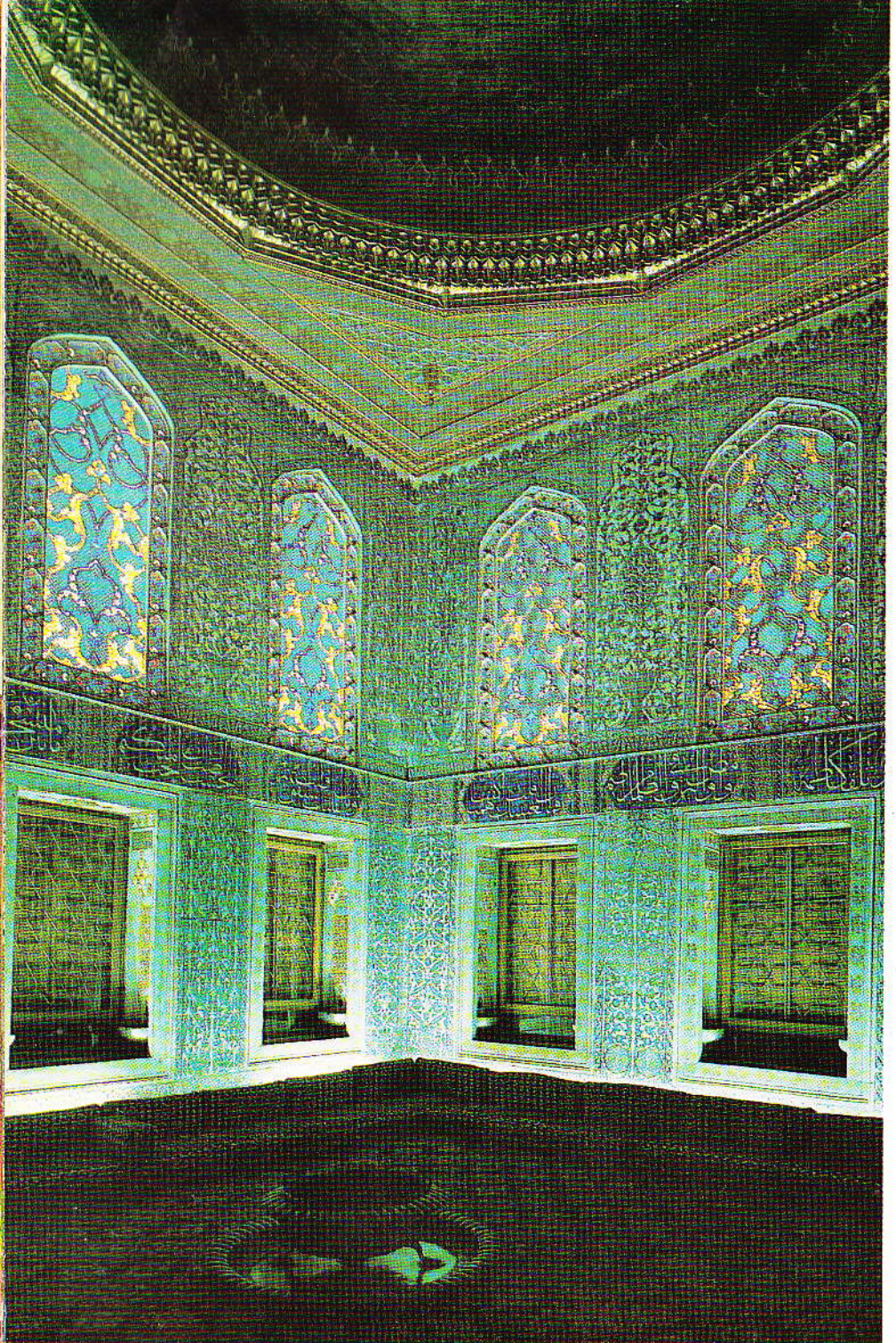

Şahzadeler dairesi veya Çifte köşk önünde mermer döşeli terasa Gözdeler taşlığı denilir. Şehre ve Halic'e manzarası olan bu avlunun iki tarafında revaklar uzanır. Şahzadeler dairesinin de avluya bakan ve geniş bir saçakla korunan dış yüzü güzel çinilerle kaplanmıştır. Gözdeler taşlığının mermer bir korkulukla ayrılan kuzey duvarının aşağısında pek büyük mermer döşeli bir havuz bulunmuştur. XVIII.yüzyıl sonlarında içi toprak doldurulan bu havuz temizlenerek yeniden açığa çıkarılmıştır. Havuzdan sonra oldukça geniş bir bahçe, Sarayı Hasbahçe denilen şimdiki Gülhane parkından ayıran yüksek duvara kadar uzanmaktadır. Burasının Şimşirlik denilen bahçe olduğu kabul edildiğine göre, aşağıda sağda izleri görülen evvelce mevcut yapı ve sıra odalar denilen mekânlar da belki Şimşirlik kasrı olmalıdır. Bugün bu kasırdan hiçbir kalıntı yoksa da onun H.1118 (=1706/07)'de Sultan III.Ahmed tarafından yaptırıldığını anlatan kitabesi, ikinci Avlu'daki revaklar altında durmaktadır. Havuzlu Şimşirlik bahçesini gözlerden gizleyen ve onu Filbahçesi denilen bahçeden ayıran yüksek duvarın arkasında da yüzü Fil bahçesine bakan bir köşk vardı. Buraya yukarıdan bir rampa inmekte olduğuna göre Padişahın bu yoldan bahçeye ve oradan da Sahilsarayına gittiği tahmin edilebilir.

"Cinlerin meşveret yeri" nin Altın yol ile birleştiği kesimde bir merdiven Gözdeler dairesine çıkışı sağlar. Bunlar bir koridonun kenarında sıralanan odalar olup, herbirinin duvarları kendi başına bir üsluba göre renkli nakışlarla bezenmiştir. Altınyolun sonunda ve Gözdeler taşlığının bir kenarında ise Mabeyn denilen daire bulunur. Burasının da esası belki Fatih dönemine kadar inen kare bir kuledir. Bitişiğine sonraları I.Abdülhamid tarafından, Aynalı oda denilen tamamen Batı üslubunda bir oda yapılmıştır. Bir duvarında bir selsebil olan bu odanın özelliği duvarlarında panolar halinde aynalar olmasından başka üst kısımlarda Batının tesiriyle yapılmış manzara resimleriyle süslenmesidir. Tavanında da aynı üslupda resimler vardır. Bu dairenin girişindeki bir merdivenden Gözdeler dairesine geçiş sağlanmıştır.

Bugün Topkapı Sarayı olarak adlandırılan Osmanlı sarayının şimdi var olan bölümlerinin kısa olarak tarifi bundan ibarettir. Eskiden varlığı bilinen birçok daire ve köşkler ise ortadan kalkmış ve kaybolmuştur. Sarayın şimdiki sınırları içinde iki yapısı ise Alayköşkü ile Çinilikköşk'den evvelce bahsedilmiştir. Bugün ortadan kalkmış olmakla beraber çok kısa biçimde Sahilsaraylarını da tanıtmak, bu büyük kompleksin bütünlüğünü anlama bakımından faydalı olacaktır. Marmara kıyısında Saray arazisini çeviren Bizans surları üzerinde daha XVI.yüzyılda bazı köşkler ve kasırlar yapılmıştı. Bunlardan Ahırkapı yakınında, sur duvarına bitişik kemerler üzerine oturan İncilikköşk Sadrazam Koca Sinan Paşa tarafından Hassa Baş mimari Davud Ağa'ya 1591 yılında III.Murad için yaptırılmış son derece muhteşem bir yapı idi. Bugün yalnız altyapısına ait kemerler ve bunlar arasında, kitabesinde mimarın adını da veren çeşme kalmıştır. Resim ve gravürleri olan bu köşkün eski biçimini bunların yardımıyle elde etmek mümkün olmaktadır. İznik çinileri ile kaplı olan iç süslemesinin kalıntıları da, burada yapılan bir kazıda bulunmuştur. Marmara denizi ile Anadolu yakasına manzarası olan ve temellerini denizin yaladığı bu çok güzel köşk, 1865'de demiryolu döşenirken ortadan kaldırılmıştır. Bu çevrede ve Marmara kıyısında olan Şevkiye ve Hasan Paşa köşklerinden ise hiçbir iz kalmamıştır.
Sarayburnu'nun Haliç tarafındaki Yalıköşkü'nün tamamen ortadan kalkmasına karşılık, bu kesimde sur duvarı üstüne oturan Sepetciler köşkü günümüze kadar bir ölçüde gelmiştir. Esası belki eski olan, Sultan İbrahim tarafından 1646'da tamamen yenilenen Sepetciler köşkü bütün iç süslemesini kaybetmiş bir halde olmakla beraber, eski resimlerine göre son yıllarda tamamen yeniden inşa edilmiştir. Bu köşkün hemen yanında fakat surların dışındaki ince toprak şeridi üstünde Mimar Sinan'ın yaptığı Yalıköşkü etrafı revaklarla çevrili, tek katlı, geniş saçağının ortasında bir kubbenin yükseldiği zarif bir yapı idi. Padişahlar sefere çıkan donanmayı ve Kaptan Paşayı burada uğurlar dönüşlerinde de yine burada karşılardı. Sepetçiler köşkünün Sarayburnuna doğru olan yan tarafında ise saltanat kayıklarının konduğu Kayıkhane gözleri ile Hamlacılar koğuşunun III.Selim'in annesi

Mihrişah Valide Sultan tarafından yeniden yaptırıldığını bildiren H.1205 (=1790/91) tarihli kitabe, İstanbul Deniz müzesindedir. 1914-1918 yılları arasında yıktırılan Kayıkhane'de duran Saltanat kayıkları ve bir sanat şaheseri olan Kadırga şimdi yine Beşiktaş'da Deniz müzesindedir. Kıyıda tam burnun olduğu Topkapısı denilen yerde ise önce III.Ahmed tarafından H.1121 (=1709/10)'da inşa ettirilen küçük bir kasrın yerinde Sultan I.Mahmud döneminde yapımına başlanan Topkapısı Sahilsarayı bulunuyordu. Kapının dışında toplar sıralanmıştı. İki yanında birer kule yükselen bu kapının iki yanında sur duvarları üstünde ve gerilere doğru, birçok köşk, kasır, avlu ve revaktan meydana gelen çoğu iki katlı büyük bir saray kompleksi yapılmıştı. Avrupalıların yazlık harem olarak adlandırdıkları bu sarayın dış görünümü, pek çok resim sayesinde bilinmektedir. Sonraları III.Osman döneminden itibaren sürekli onarılan, büyütülen bu saray, II.Mahmud tarafından yeni baştan H.1233 (=1817/18)'de yaptırılmıştır. İstanbul'da Kırım savaşı sıralarında 1855'e doğru çekilen ilk fotoğraflarda bu Sahilsarayı mükemmel bir durumda olarak görülebilir. Fakat 1863'de bir yangınla harap olmuş, ayakta kalan kalıntıları da 1871 de demiryolu buradan geçirilirken ortadan kaldırılmıştır.

BİBLİOGRAFYA

Burada Topkapı Sarayı'nın tarihçesi, içindeki yaşam ve teşkilât, mimarisi, köşkleri ve çeşitli koleksiyonları hakkında yayınlanmış kitap ve makaleler derlenmiştir. İstanbul hakkındaki eserlerde veya Osmanlı dönemi Türk tarihine dair kitaplarda rastlanan bilgiler, yazar adlarına göre düzenlenen bu bibliografyanın çerçevesi dışında bırakılmıştır.

Muallâ ANHEGGER-EYÜPOĞLU, ***Fatih devrinde Yeni Saray'da Harem dairesi (Padişahın evi), "Sanat Tarihi Yıllığı"***, IX-X (1981) 53-81.

Muallâ ANHEGGER-EYÜBOĞLU, ***Topkapı Sarayı Veliaht dairesi onarımı, "Sanat Tarihi Yıllığı"***, IX-X (1981) 53-81.

ANONİM, ***Topkapı Sarayı muhtasar rehberi*** (İstanbul Asar-ı Atika Müzeleri), 2. baskı, İstanbul 1341.

ANONİM, ***Palais de Topkapou-Vieux Sérai, Guide sommaire*** (Musées d'Antiquités de Stamboul) 2. baskı, İstanbul 1925.

ANONİM, ***Topkapı Sarayı müzesi*** (İstanbul Asarıatika Müzeleri), İstanbul 1933.

ANONİM, ***Guide to the Museum of Topkapu Saray*** (İstanbul Müzeleri), İstanbul 1936.

ANONİM, ***Topkapı Sarayı arşiv kılavuzu,*** İstanbul 1938-1940, 2. cilt.

ANONİM, ***Fatih müzesi*** (Topkapı Sarayı müzesi), İstanbul 1953.

ANONİM, ***Topkapı Sarayı Harem dairesi su yollarının Sodium-24 kullanılarak temizlenmesi-Mart 1965.*** (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı), İstanbul 1969.

ANONİM, ***Topkapı Sarayı müzesi rehberi,*** İstanbul 1965

Fikret ALTAY, ***Kaftanlar*** (Yapı-Kredi Bankası-Topkapı Sarayı, 3), İstanbul 1979.

Fitnat ALTAY, ***The Vestments of the Sultans, "Apollo-The Magazine of the Arts"*** XCII, no.101 (1970) 62-63.

Ülkü ALTIDAĞ, ***Hasoda teşkilâtı, "Türk Etnoğrafya Dergisi"*** XIV (1974) 97-113.

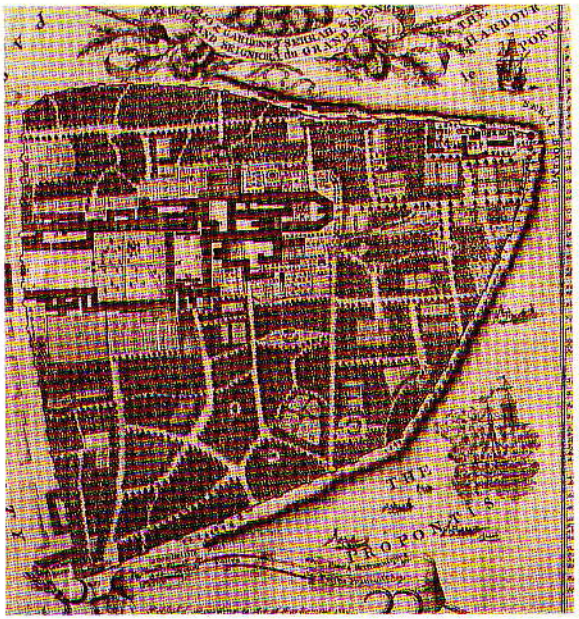
Nigâr ANAFARTA, ***Topkapı Sarayı Padişah portreleri,*** (Yapı-Kredi Bankası yayını), İstanbul, 1966. Almanca ve İngilizce'si de var.

Nigâr ANAFARTA, ***Le musée de Topkapı Sérail, "La Revue Française de l'Elite Européenne - La Turquie"***, no. 204 (1967) 25-30.

Oktay ASLANAPA, ***Topkapı Sarayında kalmış bazı hale anahtarları, "Sanat Tarihi Yıllığı"***, XI (1981) 13-26.

Tayyarzade Mehmet ATA, ***Tarih-i Ata,*** İstanbul 1291, I. (Enderun Tarihi).

Nurhan ATASOY, ***Topkapı sarayındaki pabuç ve çizme hazinesi, "Türkiyemiz"***, 5 (1971) 12-19.

Topkapı Sarayı ve bahçesinin 1752'de J.Rocque tarafından yayınlanmış fransızca ve ingilizce açıklamalı fantezi ürünü plânı.

Ekrem Hakkı AYVERDİ, ***Bâbıhümayûn, "İstanbul Ansiklopedisi"***, IV (1960) 1765-1771. ***Babüssaade, "İstanbul Ansiklopedisi"***, IV (1960) 1774-1776. ***Bağdad Köşkü, "İstanbul Ansiklopedisi"***, IV (1960) 1804-1808.

Ekrem Hakkı AYVERDİ, ***Osmanlı mimarisinde Fatih devri, 855-886 (1451-1481).*** İstanbul 1974, 682-755 (Topkapı Sarayı).

Ömer Lütfi BARKAN, ***Saray mutfağının 894-895 (= 1489-1490) yılına ait muhasebe bilançosu, "İ.Ü.İktisat Fakültesi Mecmuası"***, XXIII, 1-2 (1962-63) 380-398.

İsmail BAYKAL, ***Hazinei Humayun ile Bağdat Köşkü ve Revan odası kütüphaneleri hakkında iki Hatt-ı Hümayun, "Tarih Vesikaları"***, II (1942) 188-192.

İsmail BAYKAL, ***Topkapı Sarayı müzesi kitaplıkları, "Güzel Sanatlar Dergisi"***, VI (1949) 75-84.

İsmail BAYKAL, ***Enderun Tarihi,*** (İst. Fetih cemiyeti yayını) İstanbul 1953.

Nedret BAYRAKTAR, ***Topkapı sarayı müzesindeki İstanbul manzaralı Yıldız porselenleri, "Sanat Dünyamız"***, 15 (1979) 29-36.

Nedret BAYRAKTAR-Hülya TEZCAN, ***Topkapı Sarayı çeşme muslukları, "Bedrettin Cömert'e Armağan"***, Ankara 1980, 531-539.

Nedret BAYRAKTAR, ***Kadın tasvirli Yıldız porselenleri, "Sanat Dünyamız"***, 23 (1981) 2-6.

Nedret BAYRAKTAR, ***İstanbul cam ve porselenleri,*** (Yapı-Kredi Bankası-Topkapı Sarayı, 8), İstanbul 1982.

Nurhayat BERKER, ***İşlemeli kavuk örtüleri, "Sanat Dünyamız"***, 11 (1977) 10-17.

Nurhayat BERKER, ***Saray Mendilleri, "Fifth International Congress of Turkish Art"***, Budapest 1979, 173-181.

Nurhayat BERKER, ***İşlemeler,*** (Yapı-Kredi Bankası-Topkapı Sarayı, 6) İstanbul 1981.

Ahat BİKKUL, ***Topkapı Sarayında Hasahır, "Güzel Sanatlar"***, VI (1941) 118-131.

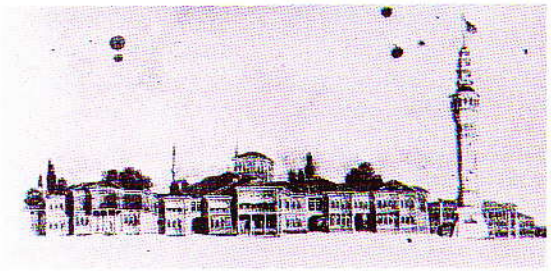
Ahat BİKKUL, ***Topkapı Sarayı silah müzesindeki eserler, "Türk Etnoğrafya Dergisi"***, 2 (1957) 35-52.

Ahat BİKKUL, ***Topkapı Sarayı müzesindeki Türk kılıçları üzerine bir inceleme, "Türl Etnoğrafya Dergisi"***, 4 (1981) 20-28.

A. BİLGE, ***Fatih zamanında Topkapı Sarayı suyu, "Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri"***, II (1969) 214-222.

Ülkü BİLGEN, ***XIX. yy. Saray seccadeleri, "Sanat Dünyamız"***, 17 (1979) 22-25.

K. BITTEL, ***Grabung im Hof des Topkapı Sarayı "Jahrbuch des Deutschen Arch. Inst.*** 54 (1939) 180.

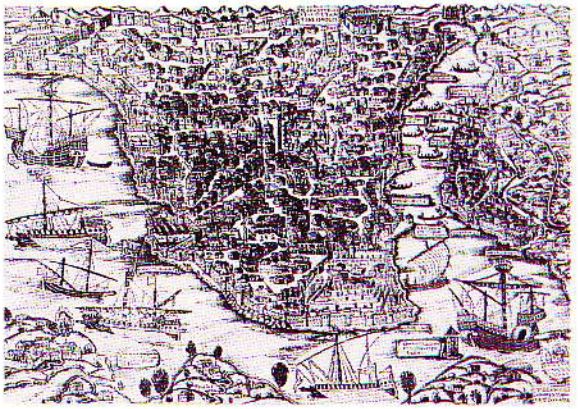

Bayazıd'da Eski Saray'ın yıkılmadan önce çizilmiş bir resmi.

H. Th. BOSSERT, ***İstanbul Akropolünde Üniversite hafriyatı (Üniversite Konferansları),*** (1940) 206-232.

Filiz ÇAĞMAN-Zeren AKALAY, ***Padişah Portreleri,*** (Yapı-Kredi Bankası-Topkapı Sarayı, 10), İstanbul 1984.

Kemal ÇIG, ***İmzalı eski çekmece, cüz ve lihye-i saadet mahfazaları ve sanatkârları "Milletlerarası I. Türk Sanatı Kongresi Tebliğleri 1959"***, Ankara 1962, 101-119.

Aslı 15. yüzyıl sonlarında çizilen ve bilinen en eski nüshası 1520'ye doğru Venedikli Vavassore tarafından tahta gravür tekniğinde basılan İstanbul resmi.

Kemal ÇIĞ, ***A unique Ceiling-Style newly-discovered in the Harem of the Topkapı Palace, "Atti del Secondo Congresso Internazionale di Arte Turca-Venezia 26-29 settembre 1963"***, Napoli 1965, 57-60.

Kemal ÇIĞ, ***Mukaddes Emanetler,*** (Turizm ve Tanıtma Bakanlığı), İstanbul 1966, alm. var.

Kemal ÇIĞ, ***Hazine, Topkapı Sarayı Müzesi rehberi,*** İstanbul 1966.

Kemal ÇIĞ, ***1960-1969 seneleri arasında Topkapı sarayındaki restorasyonlar esnasındaki buluntular, "VII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri"***, Ankara 1972, I, 693-697.

Kemal ÇIĞ, ***Topkapı Sarayı Müzesi, "Türkiyemiz"*** 4, sayı 11, (1973) 30-38.

Kemal ÇIĞ, ***Topkapı Sarayı müzesi binaları ile iç süslemeleri ve gösterdiği değişiklikler, "Sanat Dünyamız"***, 6 (1976) 12-19.

Kemal ÇIĞ, ***Topkapı Sarayı müzesinde saklanan İslam dininin mukaddes emanetleri, "İslam Sanatında Türkler"***, İstanbul 1976, 213-229.

Kemal ÇIĞ, ***Topkapı Museum (Guide to the Kitchens, which exhibit porcelains, silver-ware, glass and copper-ware),*** İstanbul trz. Türkçe, almanca ve fransızca'sı da var.

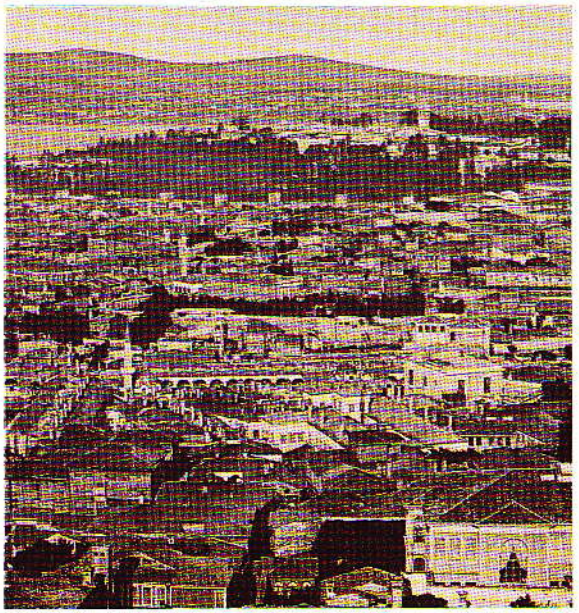
Kemal ÇIĞ, ***Topkapı Sarayı müzesinde yeniden düzenlenen seksiyonlar, Sanat Dünyamız,*** 9 (1977) 41-48.

Kemal ÇIĞ, ***Topkapı Sarayı müzesi saat seksiyonu, "Sanat Dünyamız"*** 12 (1978) 2-9.

Kemal ÇİĞ, ***Topkapı Sarayında Padişah askıları, "Kültür ve Sanat"***, 5 (1977) 138-142.

Fanny DAVİS, ***The Palace of Topkapı in İstanbul,*** New York 1970.

A. DEISSMANN, ***Forschungen und Funde im Serai, Mit einem Verzeichnis der nichtislamisden Handschriften un Topkapu Serai zu Istanbul,*** Berlin-Leipzig 1933.

1855'e doğru çekilen İstanbul'un ilk fotoğraflarında Topkapı Sarayının Bayazıd kulesinden görünüşü. (Robertson'un fotoğraflarından)

A.Z. DURUKAN, ***The Harem of the Topkapı Palace,*** İstanbul 1973, 2. baskı İstanbul 1979.

Selma EMLER, ***Topkapı Sarayı restorasyon ve çalışmaları, "Türk Sanat Tarihi Araştırma ve İncelemeleri"***, I 1963 212-227.

Selma EMLER, ***Le Palais Royal de Topkapı et ses restaurations, "Atti del Secondo Congresso Inter. di Arter Turca"***, Napoli 1965, 65-72.

Halil ETHEM (ELDEM), ***Topkapı Sarayı,*** İstanbul 1931.

Halil ETHEM (ELDEM), ***Le palais de Topkapou (Vieux Sérail),*** İstanbul 1931.

Sedad H. ELDEM-Feridun AKOZAN, ***Topkapı Sarayı, bir mimari araştırma,*** (Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü), Ankara 1982.

Ayasofya restorasyonunu 1847-1849 yıllarında yapan İsviçreli mimar G.Fossati'nin 1852'de yayınlanan albumunde Bâbıhümayun ve üzerindeki köşk ile Birinci avlu.

K. ERDMANN, ***Die Fliesen am Sünnet Odası des Topkapı Saray in İstanbul, "Aus der Welt der İslamisden Kunst Festschrift für Ernst Kühnel zum 75. Geburtstag am 26.10.1957"***, Berlin 1959, 144-153.

S. ERDOĞAN, ***Topkapı Sarayı Saltanat arabaları dairesi, "Hayat Tarih Dergisi"***, 9 (1965) 60-66.

S. ERDOĞAN, ***Topkapı Sarayı silah müzesi, "Hayat Tarih Dergisi"***, 10 (1965) 49-57.

Sabih ERKEN, ***Türk çiniciliğinde Kâbe tasvirleri, "Vakıflar Dergisi"***, 9 (1971) 297-3.

Ziya ERKİNS, ***Osmanlı haremi ne zaman kuruldu?, "Tarih Dünyası"***, I, (1950) 362-365.

Ziya ERKİNS, ***Topkapı sarayı müzesi,*** İstanbul (t.z.) 1965, almancası var.

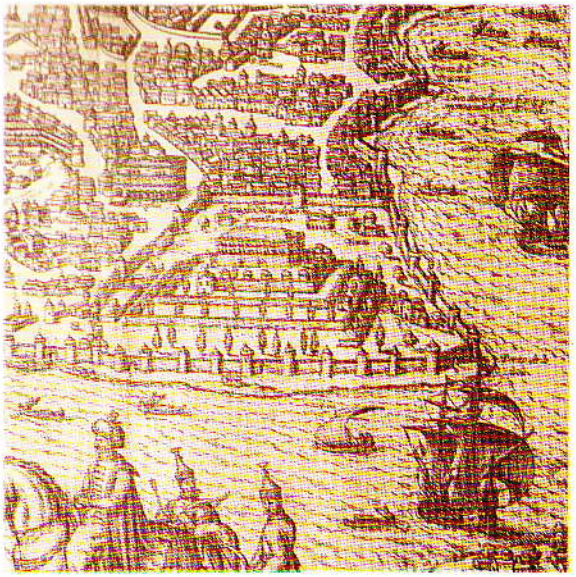
A. Cemal ERKSAN, ***Saltanat Arabaları, "Tarih Dünyası"*** 5 (1950) 184-187.

R. ETTINGHAUSEN, ***Four Istanbul Albums, "Art Orientalis"***, I (1954) 90-103.

Macide GÖNÜL, ***Topkapı Sarayı müzesinde yeniden açılan işleme seksiyonu, "Mensucat Meslek Dergisi"***, 15/11 (1962) 492-496.

Macide GÖNÜL, ***Topkapı Sarayı müzesindeki işlemeler "Türk Folklor Araştırmaları Dergisi"***, 8/164 (1963) 2993-2996.

Nezih FIRATLI, ***Topkapı sarayında yeni buluntular, "İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı"***, 11-12 (1964) 96-105 ff. 199-206.

Aslı 15. yüzyıl sonralarına ait ve en eski baskısı 1520'e doğru Vavassore tarafından basılan İstanbul gravürünün, 15. yüzyıl sonlarında Braun ve Hogenberg tarafından yayınlanan kopyasında Saray ve çevresi.

Macide GÖNÜL, ***Topkapı Sarayı müzesinde seçme eski Türk işlemeleri, "Mensucat Meslek Dergisi"***, 5 (1964) 248-254, 6 (1964) 319-325.

Macide GÖNÜL, ***Topkapı Sarayı müzesinde bulunan Padişah kaftanları, "Türk Etnoğrafya Dergisi"***, 10 (1967) 59-66.

E.J. GRUBE-Filiz ÇAĞMAN-Zeren AKALAY, ***Islamic Painting Topkapı Sarayı Collection,*** Tokio 1978.

Sami GÜNER, ***Topkapı Sarayı ve Ben, "Sanat Dünyamız"***, 13 (1978) 2-11.

C. GURLITT, ***Die Baukunst Konstantinopels,*** Berlin 1912, I,93-96 (Topkapı Sarayı).

Hızır İLYAS Efendi, ***Vekai-i letâif-i Enderûn,*** İstanbul 1276.

Mazhar Şevket İPŞİROĞLU-Sabahattin EYÜBOĞLU, ***Fatih albumuna bakış, Sur l'album du Conquérant,*** İstanbul 1955.

Mazhar Şevket İPŞİROĞLU, ***Master Pieces from Topkapı Museum,*** London 1980.

E. JACOBS, ***Untersuchungen zur Geschichte der Bibliothek im Serai zu Konstantinopel*** I "Sitzb. der Heidelberger Akad. d. Wissenschaften Phil-hist. Klasse", 1919, 24 Abh., Heidelberg 1919.

Fehmi KARATAY, ***Topkapı Sarayı müzesi kütüphanesi türkçe yazmalar katoloğu,*** 2. cilt, İstanbul 1961.

Fehmi KARATAY, ***Topkapı Sarayı müzesi farsça yazmalar kataloğu,*** İstanbul 1961.

Fehmi KARATAY, ***Topkapı Sarayı müzesi kütüphanesi arapça yazmalar kataloğu,*** İstanbul 1961-1969, 4 cilt.

Reşat Ekrem KOÇU, ***Alay Köşkü, "İstanbul Ansiklopedisi"***, II (1959) 582-584.

Reşat Ekrem KOÇU, ***Topkapu Sarayı içinde geçen vakalar, eski saray hayatı ve teşkilatı ile beraber adım adım, köşe köşe,***

Reşat Ekrem KOÇU, ***A guide to the Topkapı Palace Museum,*** (Türkiye Turing ve Oto. Kurumu Yayını), İstanbul 1966.

Reşat Ekrem KOÇU, ***A guide to the Topkapı Palace Museum,*** (Türkiye Turing ve Oto. Kurumu Yayını), İstanbul 1966 ve 2. baskı 1968.

Reşat Ekrem KOÇU, ***Saray kayıkları, "Türkiyemiz"*** 3 (1971) 29-30.

Asuman KOLSUK, ***Topkapı Sarayı müzesi Çinili Köşk Türk çini ve keramikleri seksiyonu rehberi,*** İstanbul 1971.

Mesud KOMAN, ***Sepetçiler köşkünün onarılması münasebetiyle Sirkeci-Narlıkapı arasında mevcudiyetini muhafaza eden Osmanlı eserleri, "Türkiye Turing ve Oto. Kurumu Belleteni"***, 7/270, (1964) 12-14.

İbrahim Hakkı (KONYALI), ***Topkapı Sarayında deri üzerine yapılmış eski haritalar,*** İstanbul 1936.

(İbrahim Hakkı KONYALI), *(Anonim)* ***İstanbul abideleri,*** İstanbul tz (1940) s. 6-7, ***Alay Köşkü,*** 15-17, ***Babıhümayûn,*** 49-50, ***İftariye Köşkü.***

İbrahim Hakkı KONYALI (İ. Atiş takma ad ile), ***Cellâd çeşmesi, "Tarih Hazinesi"*** I, 11 (1951) 549-550.

İbrahim Hakkı KONYALI, ***Çinili Köşk-Sırça Saray, "Türkiye Turing ve Oto. Kurumu Belleteni,*** 5/148 (1954) 8-14.

İbrahim Hakkı KONYALI, ***Çinili Köşk, "Tarih Hazinesi"***, 12 (1956) 607-616.

L. KOSSWIG, ***Çarpanacılık ve İstanbul Topkapı Sarayında bulunan çarpana, "Türk Etnoğrafya Dergisi"***, 12 (1969) 83-109.

Cengiz KÖSEOĞLU, ***Topkapı Sarayı satranç takımları, "Türk Turing ve Oto. Kurumu Belletini"*** 63/343 (1979) 27-31.

Cengiz KÖSEOĞLU, ***Harem,*** (Yapı-Kredi Bankası-Topkapı Sarayı, 2), İstanbul 1979.

Cengiz KÖSEOĞLU, ***Hazine,*** (Yapı-Kredi Bankası-Topkapı Sarayı, 5), İstanbul 1980.

İzzet (KUMBARACILAR), ***Top-Kapı Sarayı Hazinei Evrak vesikaları: Hekim-Başı odası, İlk eczane, Baş-Lala kulesi,*** İstanbul 1933.

Halim Baki KUNTER, ***Hırka-i Saadet,*** "Selâmet", 6 (1962).

Akdes Nimet KURAT, ***Topkapı Sarayı müzesi arşivindeki Altınordu, Kırım ve Türkistan Hanlarına ait Yarlık ve Bitikler,*** (A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yayını), Ankara 1940.

E. KÜHNEL, ***Çinili Köşk'te Türk ve İslam eserleri kolleksiyonu-Die Sammlung türkischer und islamischer Kunst im Tschinili Köschk,*** (Meisterwerke der Archaeologischen Museen in İstanbul, III) Berlin-Leipzig 1938.

Melek Celâl Lampé ***Le Vieux Sérail des Sultans,*** İstanbul 1963, 2. baskı.

J. LEFORT, ***Topkapı Sarayı arşivlerinin Yunanca belgeleri,*** çev.: Hatice Gonnet, (Türk Tarih Kurumu Yayını), Ankara 1981.

E. MAMBOURY, ***Die Moschee Mehmeds des Eroberers und die neue Bibliothek im Serail des Sultans von Stambul, "Die Denkmalpflege",*** sayı 5 (1931) 161-167.

E. MAMBOURY, ***Le Harem des Sultans, "Illustration"*** yıl 88, no. 4553 (7 Haziran 1930) 226-232.

W. MAYER, ***Topkapı Sarayı müzesindeki saatlerin kataloğu-Katalog der ausgestellten Uhren im Topkapı Sarayı Museum,*** İstanbul 1972.

T. MİKAMİ-B. NAMİKAWA, ***Chinese Ceramics-Topkapı Saray Collection,*** Tokio 1975.

B.MİLLER, ***Beyond the Sublime Porte,*** New Haven 1931.

B. MİLLER, ***The Palace School of Mohammed the Conqueror,*** (Harvard Historical Monographs XVII.), Cambridge (USA) 1941.

Elif NACİ, ***Topkapı Sarayı resim galerisi, "Hayat Tarih Dergisi",*** 8 (1965) 40-47.

Aziz OGAN, ***Le palais de Topkapı, "La Turquie Kemaliste",*** 18 (1937) 2-7.

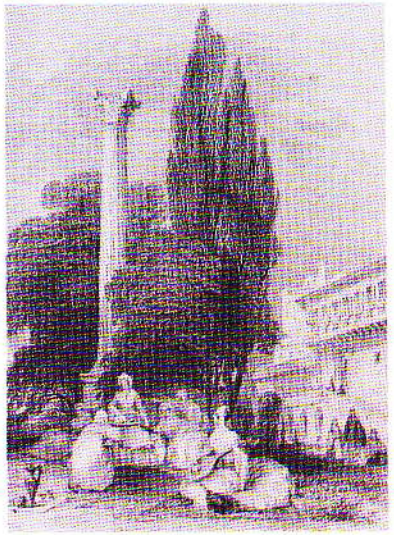
Aziz OGAN, ***Topkapı Sarayının ihtiva ettiği Türk sivil mimarisine ait binalar ve müze koleksiyonları, "Yeni Türk-Halkevi Dergisi",*** 88 (1940) 156-165.

Aziz OGAN, ***1937 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından yapılan Topkapı Sarayı hafriyatı-Les fouilles de Topkapı Saray entreprises en 1937 par la Société d'Histoire Turque, "Belleten",*** IV, sayı 16 (1940) 317-335.

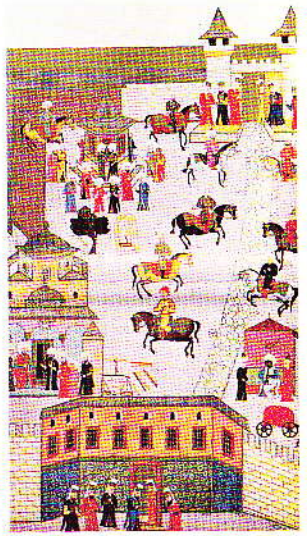
Aziz OGAN, ***Topkapı Sarayının ihtiva ettiği mebaniye genel bir bakış-A general survey of the buildings included in the Palace of Topkapu, "Türkiye Turing ve Oto. Kurumu Belleteni",*** 87 (1949) 17-23, 88 (1949) 25-30, ayrıca broşür olarak da basıldı, İstanbul 1949.

Zarif ORGUN, ***Kubbealtı ve yapılan merasim, "Güzel Sanatlar",*** VI (1949) 91-108.

Zarif ORGUN, ***Çinili Köşk, "Arkitekt",*** XII (1941/42) 252-259, ayrıca broşür olarak da yayınlandı, İstanbul 1943.

Th. Allom'un bir gravüründe Dördüncü Avlu'da Gotlar sütunu dibinde Saray kadınları.

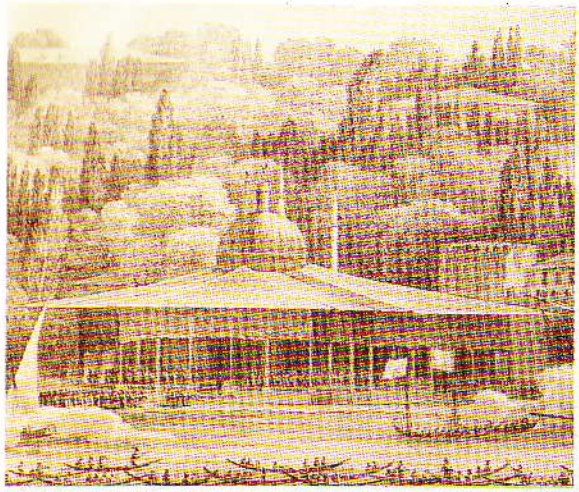
Seyyid Lokman'ın Hünername'sinde 16. yüzyılda Bâbıhümayun ile üzerindeki kasrı ve Birinci Avluyu gösteren minyatür.

Zarif ORGUN, ***Osmanlı İmparatorluğunda Kaptan Paşalara ve donanmaya yapılan merasim, "Tarih Vesikaları"*** I (1941) 135-144.

Zarif ORGUN, ***Osmanlı İmparatorluğunda name ve hediye getiren elçilere yapılan merasim, "Tarih Vesikaları",*** I (1942) 407-413.

Zarif ORGUN-Fatih ULUENGİN, ***Alay Köşkü "Arkitekt",*** 31/309 (1962) 153-162.

Hayrullah ÖRS, ***The history of the Topkapı Palace, "Apollo-The Magazine of the Arts",*** XCII, 101 (1970) 6-17.

18. yüzyıl sonlarında Yalı Köşkünü gösteren gravür (Comte de Choiseul-Gouffier'nin eserinden.

Hayrullah ÖRS, ***Haremin Muamması, "Türkiyemiz"***, 2 (1970) 2-12.

Tahsin ÖZ, ***Hünernamé, Tome I, "The Journal of the Palestine Oriental Society"***, XVIII (1938) s. 167-171.

Tahsın ÖZ, ***Hünername ve minyatürleri, "Güzel Sanatlar"***, I (1939) 3-15.

Tahsin ÖZ, ***Çinilerimiz, "Güzel Sanatlar"***, II (1940) 5-26.

Tahsin ÖZ, ***Topkapı Sarayı Müzesinde Yemen Fatihi Sinan Paşa arşivi, "Belleten"***, X, sayı 37 (1946) s. 171-193.

Tahsin ÖZ, ***Topkapı Sarayı Müzesi arşivinde Fatih II Sultan Mehmed'e ait belgeler, "Belleten"***, XIV, sayı 53 (1950) 49-56.

Tahsin ÖZ, ***Türk el işlemeleri ve resim dairesi, "Güzel Sanatlar"***, IV (1942) 29-52.

Tahsin ÖZ, ***Tavanlarımız, "Güzel Sanatlar"***, V (1944) 29-38.

Tahsin ÖZ, ***Türk kumaş ve kadifeleri, XV.-XVI. yüzyıl,*** I, İstanbul 1946.

Tahsin ÖZ, ***Topkapı Sarayı Müzesi onarımları, "Güzel Sanatlar"***, VI (1949) 6-74.

Tahsin ÖZ, ***Turkish textiles and velvets, XIV.-XVI. centuries,*** Ankara 1950.

Tahsin ÖZ, ***Emaneti Mukaddesi "Aylık Ansiklopedi"***, II. seri (1950) 81-84.

Tahsin ÖZ, ***Osmanlı hükümdarlarının resimleri "Tarih Hazinesi"***, 2 (1 Aralık 1950) 55-57.

Tahsin ÖZ, ***Türk kumaş ve kadifeleri II, XVII-XIX yüzyıl ve kumaş süslemesi,*** İstanbul 1951.

Tahsin ÖZ, ***Osmanlı padişahlarının büyüleri, "Tarih Hazinesi"***, 7 (Şubat 1951) 331-333.

Tahsin ÖZ, ***Topkapı Sarayı müzesinde yeni daireler, yazı, tezhib, cild ve minyatürlerimiz, "Tarih Hazinesi"***, 5 (15 Ocak 1951) 230-231, 241-242.

Tahsin ÖZ, ***Hazine-i Hümayun kasaları açılırken, "Resimli Tarih Mecmuası"***, II (1951) 902-905.

Tahsin ÖZ, ***Topkapı Sarayı Müzesi*** E. Esad Arseven, ***"Sanat Ansiklopedisi"***, IV (1952) 2015-2028.

Tahsin ÖZ, ***The Topkapı Saray Museum-50 Masterpieces,*** İstanbul (tz) 1952.

Tahsin ÖZ, ***(Hırka-ı Saadet dairesi ve Emanet-i mukaddesi,*** "Tarih Dünyası Mecmuası" (Tarih Kütüphanesi serisi.2), İstanbul 1953.

Tahsin ÖZ, ***Atatürk'ün Topkapı Sarayı müzesini ziyaretleri, "Yeni Tarih Dünyası", (Atatürk Özel Sayısı),*** (1953) 54-58.

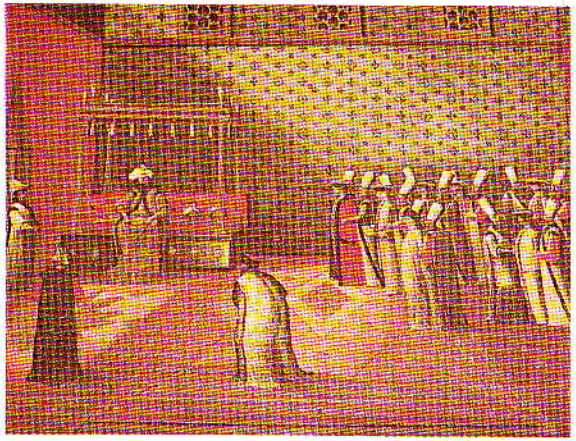
Sarayın su dolabının iç görünüşü.

Tahsin ÖZ, ***Topkapı Sarayında Fatih Sultan Mehmet II'ye ait eserler,*** (Türk Tarih Kurumu Yayını, XI,3), Ankara 1953.

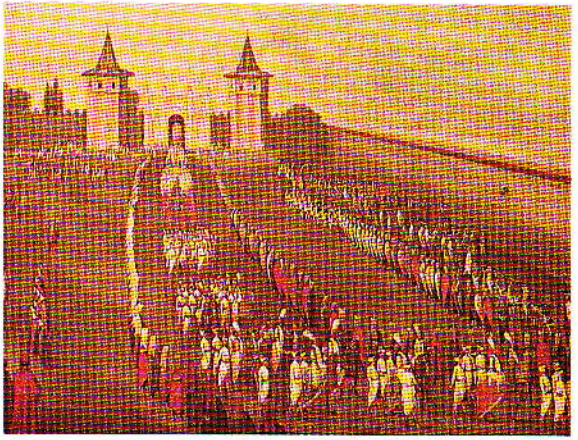
Tahsin ÖZ, ***Turkish ceramics,*** (Basın-Yayın-Turizm Gn. Md. yayını) İstanbul 1955.

İlban ÖZ, ***Topkapı Sarayı Zülüflü Baltacılar ocağı. "Sanat Dünyamız"***, 29 (1984) 2-5.

Firdevs ÖZKA, ***Topkapı Sarayının kapıları "Türkiyemiz"*** 35 (1981) 31-40.

Arzodası'nda bir yabancı elçinin Padişah huzuruna kabulü (İstanbul İtalyan Başkonsolosluğu Sarayı'ndaki tablodan).

Bir yabancı elçilik heyetinin Birinci Avluda törenle karşılanışı (İstanbul İtalyan Başkonsolosluğu Sarayı'ndaki 1757 tarihli tablodan).

N.M. PENZER, ***The Harem an account of the institution as it existed in the Palace of the Turkish Sultans with a history of the Grand Seraglio from its foundation to the present time,*** London 1936.

Firuze PREYGER, ***The Imperial treasury, "Apollo-The Magazine of the Arts",*** CXII-no 101 (1970) 41-45.

Firuze PREYGER, ***Bayram Tahtı, "Türk Etnografya Dergisi",*** 13 (1972) 71-78.

Mehmet RAİF, ***Topkapı Saray-ı Hümayun ve parkının tarihi,*** (Asar-ı Atika külliyatı, 1), İstanbul 1332.

Mehmet REFİK, ***Enderun-u Hümayunda Başlala Kulesi ve Başlalalık, "Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası",*** S-(19x1 1332) 108-110.

Mehmet REFİK, ***Enderun-u Hümayun mektebi, "Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası",*** I (22 x 1332) 16-20.

Mehmed REFİK, ***Arz odası, "Türk Tarih Encümeni Mecmuası",*** VII (1332) 110-116.

Mehmed REFİK, ***Enderun kütüphanesi, "Türk Tarih Encümeni Mecmuası",*** VII (1332) 236-241.

Mehmed REFİK, ***Sofa köşkü, "Türk Tarih Encümeni Mecmuası",*** VIII (1333) 209-214.

Nureddin SEVİN, ***Ottoman court school which also trained hundreds of artists between the fifteenth and the nineteenth centuries, "Atti del Secondo Congresso Inter. di Arte Turca",*** Napoli 1965, 235-243.

Nureddin SEVİN, ***Saray kaftanları, "Sanat Dünyamız",*** 3 (1975) 14-23.

H. STÖCKLEİN, ***Die Waffenschaetze mi Topkapu Sarayı zu İstanbul-Ein vorlaeufiger Bericht, "Ars Islamica",*** 1/2 (1934) 200-218.

Abdurrahman ŞEREF, ***Topkapı Saray-ı Hümayunu, "Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası",***

I, no. 5 (1326=1910) 265-299
no. 6 (1326=1911) 329-364
II, no. 7 (1327=1911) 393-421
no. 8 (1327=1911) 457-483
no. 9 (1327=1911) 521-527
no. 10 (1327=1911) 585-594
no. 11 (1327=1911) 649-657
no. 12 (1327=1912) 713-730

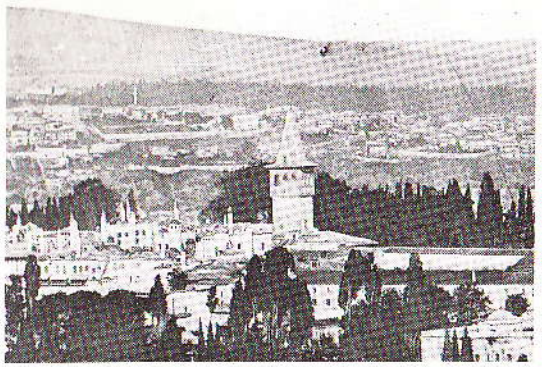
Arslan TERZİOĞLU, ***Alberto Bobovio'nun tarifine göre Topkapı Sarayındaki Enderun hastanesinin 17. yüzyıldaki teşkilâtı, "I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi",*** (1979) 874-890.

Nazan TAPAN, ***Sorguçlar, "Sanat",*** 6 (1977) 99-107.

Arslan TERZİOĞLU, ***Topkapı Sarayındaki hastanelerin zaman içerisinde gelişmeleri,"Bifaskop-Birleşik Alman İlaç Fabrikaları Yayını",*** Yıl 4, sayı 9 (1983) 18-24.

Hülya TEZCAN, ***Topkapı Sarayı Müzesi Harem dairesi hamamları, "Kültür ve Sanat", 5 (1977) 34-40.***

Hülya TEZCAN, ***Die Dampfbaeder des Topkapı Serails, "Türkiye Turing ve Oto. Kurumu Belleteni",*** 37 (316) 1973, 26-32.

İstanbul'un 1855'e doğru çekilen ilk fotoğraflarında (belki Robertson tarafından) Saray'ın büyük kulesi eski biçimi ile.

Hülya TEZCAN, ***"Harem, "Türkiye Turing ve Oto. Kurumu Belleteni"***, 34, 313 (1972) 21-26.

Hülya TEZCAN, ***Köşkler,*** (Yapı-Kredi Bankası-Topkapı Sarayı, 1) İstanbul 1978.

Turgay TEZCAN, ***Silahlar,*** (Yapı-Kredi Bankası, Topkapı Sarayı, 2) İstanbul 1983.

Turgay TEZCAN, ***Topkapı Sarayı Müzesi silah seksiyonu, "Kültür ve Sanat"***, 4 (1976) 102-107.

Hülya TUNCAY, ***Topkapı Sarayı kalemtraşları, "Türk Etnoğrafya Dergisi"***, XIX (1974) 77-95.

Hülya TUNCAY, ***Çinili Köşk,*** (Yapı-Kredi Bankası, Topkapı Sarayı, 4), İstanbul 1980.

H. TUNCAY, ***Topkapı Sarayı müzesindeki çini kandiller, "Sanat Dünyamız"***, 12 (1978), 10-16.

A. TUZCULAR, ***Early clocks and watches in the Topkapı Sarayı, "Int. Symposium on the Observatories in Islam-1977"***, İstanbul 1980, 203-223.

Çağatay ULUÇAY, ***The Harem in the XVIII th. Century, "Akten des Int. orientalisten Kongress-München 28. August-4. Sept. 1957"***, Wiesbaden 1959, 394-398.

Çağatay ULUÇAY, ***The Ottoman Harem, "Apollo-The Magazine of the Arts"*** XCII, no. 101 (1970), 18-27.

Çağatay ULUÇAY, ***Harem II,*** (Türk Tarih Kurumu Yayını VII, 56), Ankara 1971.

İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, ***Osmanlı Devletinin Saray teşkilatı,*** (Türk Tarih Kurumu Yayını, VII, 15), Ankara 1945.

İ. Hakkı UZUNÇARŞILI, ***Ruşen Eşref Ünaydın arşivi,*** (Topkapı Sarayı Müzesi Yayını), İstanbul 1958.

İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, ***Topkapı Sarayı Müzesi mühürler seksiyonu rehberi,*** (Topkapı Sarayı Müzesi yayını), İstanbul 1959.

P. ÜLKÜMEN, ***Tesbihin tarihçesi, yapılış tekniği ve Saray koleksiyonundaki tesbihler, "Türk Etnoğrafya Dergisi"*** 12 (1969) 111-122.

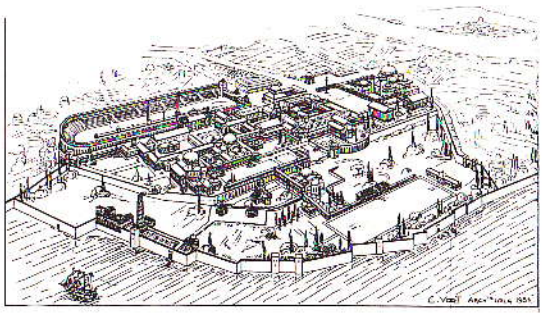
İsmail ÜNAL, ***Çin porselenleri üzerindeki Türk tarsiatı, "Türk Sanatı Tarihi Araştırmaları ve İncelemeleri"***, I (1963) 677-714.

İsmail ÜNAL, ***Kale anahtarları, "İlâhiyat Fakültesi Dergisi"***, XI (1963) 119-152.

İsmail ÜNAL, ***Türklerde sedefçilik, "Güzel Sanatlar"***, VI (1949) 132-147.

Behçet ÜNSAL, ***Topkapı Sarayı arşivinde bulunan mimari planlar üzerine, "Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri"***, I (1963) 168-197.

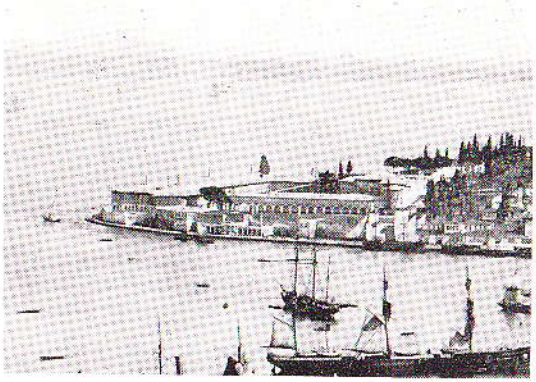
Süheyl ÜNVER, ***Süsleme sanatı bakımından Topkapı Sarayı Müzesi "Güzel Sanatlar"***, VI (1949) 109-117.

Bizans İmparatorlarının Büyük Sarayı'nın A. Vogt tarafından çizilen tahminlere dayanan restitüsyon resmi (1935).

A Süheyl (ÜNVER)-Mihriban SÖZER, ***Çinili Köşk'ün altın renkli nakışları, "Arkitekt"***, XIII, 3-4 (1943) 80-83.

E. H. WALL, ***Manuscript Maps in the Topkapı Saray Library-İstanbul, "Imagio Mundi"***, XXIII (1969) 81-89.

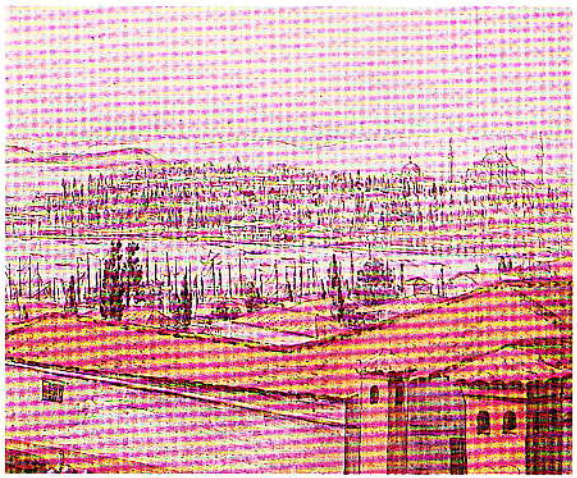

İstanbul'un 1860'a doğru çekilen ilk fotoğraflarında, kıyıdaki Sahilsarayı kompleksinin 1863'de yanmadan önceki görünüşü.

R. WITHERS, ***A Description of the Grand Seigneur's Seraglio or Turkish Emperor's Court,*** New York 1905.

H. YAĞMURLU, ***Topkapı Sarayı Müzesi kütüphanesinde imzalı eserleri bulunan tezhip ustaları, "Türk Etnoğrafya Dergisi"*** XIII (1973) 79-121.

Şükrü YENAL, ***Topkapı Sarayı müzesi Enderun kitaplığı (Ahmed III kitaplığı), "Güzel Sanatlar"***, VI (1949) 85-90.

Graf von Rechberg'in 19. yüzyıl başlarında İstanbul seyahati sırasında yaptırttığı resimlerde Sarayburnu ve Saray.

Şerare YETKİN, ***Türk kilim sanatında yeni bir gurup Saray kilimleri, "Belleten"***, XXXV, 138 (1971), 217-227.

Şerare YETKİN, ***Osmanlı Saray Sanatı üslubundaki kilimlerden yeni bir örnek "Vakıflar Dergisi"***, XIII (1981) 375-386.

Erkan YİĞİT, ***Topkapı Sarayı tamir edilirken cariyelerin duvarlara yazdığı bir çok şikayetname ortaya çıktı "Tercüman"***, 26.2.1976.

Beyhan YÖRÜKAN, ***Topkapı Sarayı müzesinde bulunan dört albuma ve albumlar üzerindeki çalışmalara toplu bakış, "Türk Etnoğrafya Dergisi"***, VII-VIII (1964/65) 50-58.

Beyhan YÖRÜKAN, ***Topkapı Sarayı müzesindeki albümlerde bulunan bazı rulo parçaları, "Sanat Tarihi Yıllığı"***, I (1965) 188-201.

Erdem YÜCEL, ***Hırka-i Saadet,*** (Yapı-Kredi Bankası, Topkapı Sarayı, 7), İstanbul 1982.

E. ZİMMERMANN, ***Topkapı Sarayında eski Çin porselenleri- Altchinesische Porzellane im Alten Serai,*** (İstanbul Asar-ı Atika Müzelerinde şaheserler, II), Berlin-Leipzig 1930.

FOTOGRAFLAR

s 5- İstanbul'da bir Bizans Sarayı: Edirnekapısı yakınında Tekfur Sarayı.
s 6- Topkapı Sarayı'nın Haliç tarafından genel görünümü.
s 7- Topkapı Sarayı kubbeler ve bacalar.
s 8- Topkapı Sarayı ve uzaktan Anadolu yakası.
s 9- Sarayın ikinci kapısı Ortakapı veya Babüsselâm.
s 10- Bir Türk savaş baltası.
Cellât çeşmesi denilen bir çeşme.
s 11- Üçüncü avlu'ya geçit veren Babüssaade veya Akağalar kapısı.
İkinci avluda Kubbealtı önündeki revak.
s 12- Çin porselenleri kolleksiyonundan.
Çin porselenleri kolleksiyonundan.
s 13- Saray mutfaklarının bacaları.
Haremin cümle kapısından Araba kapısının görünüşü.
s 14- Silâh hazinesinde bir miğfer
s 15- Araba kapısı ve Adalet kulesi.
Halife Osman'ın olduğuna inanılan kılıcın kabzası. (Kılıcın çelik kısmı eski, kabza süslemesi III.Murad (1574-1595) devri olmalıdır).
s 16- Karaağalar taşlığı.
s 17- I.Ahmed (1603-1617)'in kısa kaftanı.
s 18- Fatih sultan II.Mehmed (1451-1481)'e ait olarak kabul edilen kaftan.
s 19- Topkapı Sarayı hazinesinden bir sorguç.
Hazineden bir hançer (Sultan I.Mahmud (1730-1754) tarafından İran şahı Nadir Şah için yaptırılmıştır).
Hazinede okluk (kubur).
Saray hazinesinde bir sorguç.
s 20- Kevkeb-i Dürri elmasları, Sultan I.Ahmed (1603-1617) dönemi bir çerçeve içinde.
s 21- Saray hazinesinde bir sorguç.
s 22- Saray hazinesinde Kaşıkçı elması (86 kırat).
s 23- Sultan İbrahim taşlığı (İftariye'nin karşısı) havuz içindeki fıskiye.
Bağdat köşkü önündeki bahçede havuzun mermer fıskiyesi (Serdap köşkünden getirilmiştir).
s 24- Hazret-i Muhammed'in hırkasının saklandığı mahfaza (Sultan Abdülaziz (1861-1876) tarafından yaptırılmıştır).
s 25- Hırka-ı Saadet dairesinde tavuslu çini pano (XVI.yüzyıl).
s 26- Hırka-ı Saadet dairesinde Sedefkâr Vasıf Bey tarafından yapılan kapı kanatları.
s 27- Sultan II.Mahmud (1808-1839) 1808'de Hattat Rakım Efendi tarafından yazılan tuğrası.
s 28- Nasuh-es Silâhi'nin İstanbul minyatüründe Saray (XVI.yüzyıl).
s 29- III.Ahmed (1704-1730)'in 1719'da yaptırttığı kütüphane.
III.Ahmet kütüphanesinin iç görünüşü.
s 30- III.Ahmet kütüphanesi.
s 31- Sultan IV.Murad (1623-1640)'ın 1635'de yaptırttığı Revan köşkü.
s 32- Bağdat köşkünün içi.
s 33- Sultan IV.Murad'ın 1635'e doğru yaptırttığı Bağdat köşkü.
s 34- Sultan İbrahim (1640-1648)'in 1641'de yaptırttığı İftariye kameriyesi.
s 35- III.Abdülhamid (1876-1909)'in bizzat yaptığı söylenen sedef kakmalı paravana.
s 36- Harem'de Şahzadeler mektebinde Kâbe tasvirli çini pano.
s 37- Kızlarağası dairesi tavanı.
s 38- Harem'de Şahzadeler mektebinin iç süslemesi (Alt sıradaki lambriler Kızlarağası Beşir Ağa tarafından yaptırılmıştır).
s 39- III.Selim odası.
s 40- III.Murad odası ve Havuzlu taşlık altındaki XVI. yüzyılda yapılan büyük havuz.
s 41- Harem çatısından.
s 42- Harem'de Valide taşlığı.
s 43- Dıştan Gözdeler dairesi görünümü.
s 44- Hünkâr hamamında Padişaha mahsus kafesli bölüm.
s 45- Valide Sultan dairesinde 1790'da yapılmış olan bir oda (Mihrişah Sultan odası).
Hünkâr hamamında mermer selsebil ve önündeki tekne.
s 46- III.Selim Meşk odası (alt kat).
s 47- Valide Sultan dua odası.
s 48- Harem'de 1664'den sonra yeniden yapılan ocaklı sofa.
s 49- Harem'de Hünkâr sofası.
s 50- Hünkâr sofası tavan detayı.
Hünkâr sofasında aslan.
s 51- Valide Sultan yemek odası.
III.Murad odasından.
s 52- Valide Sultan dairesinde kubbe.
s 53- Şahzadeler mektebinde ocak ve çini süsleme.
s 54- Hünkâr sofası.
s 55- Sultan III.Murad (1574-1595)'in yatak odasında çeşme.
Sultan III.Murad'ın odası.
s 56- Haremde Sultan I.Ahmed (1603-1617)'in 1609'da yaptırttığı oda (kütüphane).
s 57- Sultan III.Ahmed (1704-1730)'in 1706'da yaptırttığı yemek (veya yemiş) odası denilen oda.
III.Ahmed'in yemek (?) odası.
s 58- Veliahd dairesinde kubbeli oda.

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ PLANI

1 Ortakapı
2 Çeşme
3 Selâm taşları
4 Divan
5 Cephane Müzesi
6 Taş küvetler
7 Sohum Kitabesi
8 İkinci Avlu
9 Lâhit kapaklarının bulunduğu yer
10 Dolapocağı
11 Müze İdaresi
12 Aşçılar Camii
13 Mutfaklar
14 Şekerci Mutfağı
15 Şekerci Mutfağı Camii
16 Su Deposu
17 Enderun Mektebi
18 Eczane
19 Kapı Ağası Dairesi
20 Babüssade
21 Akağalar Koğuşu
22 Taht Odası
23 Porselen Müzesi
24 Üçüncü Avlu
25 Gümüş ve Kristal Koleksiyonu
26 Hazine
27 Müdür Odası
28 Hazineliler Koğuşu
29 Teras Camii
30 Esvap Odası
31 Abdülmecid Köşkü
32 Üçüncü Kapı
33 Dördüncü Avlu
34 Hekimbaşı Odası (Lala Paşa Kulesi)
35 Lâle Bahçesi
36 Teras Köşkü (Mustafa Paşa Köşkü)
37 Bağdat Köşkü
38 Sultan İbrahim İftariyesi
39 Sünnet Odası
40 Revan Köşkü
41 Hırka-i Şerif Dairesi
42 Kutsal Emanetler Hazinesi
43 Müze Görevlileri Bölümü (Hasodalılar Koğuşu)
44 Yeni Kütüphane (Ağalar Camii)
45 III. Ahmed Kütüphanesi
46 Kuşhane Meydanı
47 Kuşhane Kapısı
48 Harem Genel Kapısı
49 Arzodası
50 Altın Yol
51 Yemek Kapısı
52 Valide Sultan Taşlığı
53 Çeşme
54 Hamam Ocağı
55 Valide Sultan Odası
56 Valide Sultan Koridoru
57 Valide Sultan Yemek Odası
58 Valide Sultan Yatak Odası
59 Valide Sultan Hamamı
60 Hamam Koridoru
61 I. Abdülhamid Yatak Odası
62 III. Selim Odası
63 III. Osman Köşkü
64 Asma Bahçe (Havuzlu Taşlık)
65 Sultan Hamamı
66 Sultan Sofası
67 III. Murad Yatak Odası
68 I. Ahmed Kütüphanesi
69 III. Ahmed Yemek Odası
70 Çeşmeli Sofa
71 Ocaklı Sofa
72 Taht Kapısı
73 Başhaseki Dairesi
74 Veliaht Dairesi
75 Şehzadeler Dairesi
76 Kilerler
77 Harem Camii
78 I. Abdülhamid Dairesi
79 Cevri Kalfa Dairesi
80 Karaağalarbaşı Dairesi
81 Şehzadeler Mektebi
82 Harem Mabeyncileri Dairesi
83 Karaağalar Koğuşu
84 Karaağalar Camii
85 Çeşmeli Kapı
86 Kule
87 Dolaplı Koridor
88 Araba Kapısı
89 Taş kitabelerin sergilendiği Zülüflü Baltacılar Koğuşu Revakı
90 Zülüflü Baltacılar Koğuşu
91 Zülüflü Baltacılar Camii
92 Zülüflü Baltacılar Hamamı
93 Çeşmeli Avlu
94 Raht Hazinesi
95 Yakalı Baltacılar Koğuşu
96 Hasahırlılar Koğuşu
97 Beşir Ağa Camii
98 Sultan Ahmed Köşkü
99 Cariyeler Koğuşu
100 Kırkayak
101 Cariyeler Nekahat Odası
102 Cariyeler Hastanesi
103 Meyyit Gusulhanesi (cenaze töreninden önce ölülerin yıkandığı yer)
104 Meyyit Kapısı (cenaze kapısı)
105 Şalkapısı

EPOCH
YAYINLARI
Istanbul